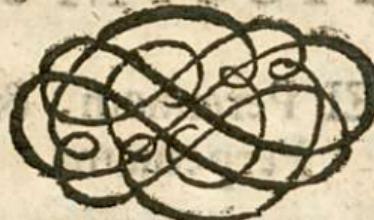

DISQVISITIO THEOLOGICA
De
**EXCIDIO
UNIVERSI,
TOTALI & SUBSTANTIALI,**

PUBLICIS DISSERTATIONIBUS,
In Academia Aboënsi antehac, in
gratiam studiosæ juventutis
proposita & adornata;

Nunc vero,
addita Præfatione, conjunctim
publici juris facta,

A U C T O R E
DAVIDE S. J.
S. S. Theol. Doct. & post varia fata,
Diœcesis Wexionensis Episcopo.

HOLMIÆ, Literis WERNERIANIS,
CIO DCCXII.

SERENISSIMO PRINCIPI

AC

DOMINO,

D. CAROLO
N. FREDERICO,

HÆRE DI NORVEGIÆ,
DUCI SCHLESVICI, HOLSATIÆ,
STORMARIÆ ET DITHMARSIAE,
COMITI OLDENBURGICO
AC DELMENHORSTENSI,

DOMINO CLEMEN-
TISSIMO,

Gratiam DEI Perennem, & Felicitatem
Perpetuam!

Serenissime Princeps,

Cum TE, etiam ex Regio Svedici Diadematis sanguine deducentem genus, eidemque longa serie innexum, arctoi orbis venerantur incolae, & simul Avitarum tantae prosapiæ virtutum Hæredem, æmulumque felicissimum esse lætanatur; IPSE animadvertis, quam enixè contendere debeant, ut quisque pro se, secundum stationis suæ modum, Gemmam Ocellumque tanti fastigii, ad summa quæque eminentem, animo, verbis, votis, devotione literisque, veluti poppyfmis snavibus, exosculentur, & magis magisque accendant. Evidem ex celissimæ indolis documenta illustrissima, & ista Tu fulgore dignissima, illorum oculi, qui Principalis Dignationis curæ ac officiis, vel præpositi,

vel subjecti adsunt, identidem obser-
vant, sed altissime illuminavit ille dies
superiori anno, qvi TE SERENISSI-
ME PRINCEPS, in solenni omnium
Regiæ Majestatis ordinum conventu,
submissas salutantium & congratu-
lantium voces, facunda & supra æta-
tulam istam, constanti lingua, non si-
ne festivo adstantium plausu, excipe-
re conspicabatur. Hujus autem felici-
tatis non modo, verum etiam omni-
um axiomatum perfectissimæ imagi-
nes, ut tantum de Regia Materna li-
nea hac vice loqvar, in maximis ma-
ximorum Regum, GUSTAVORUM &
CAROLORUM Nominibus, etiam ex
sangvinis propinquitate, quasi ad imi-
tationem delineatae, explendescunt.
Qvieqvid sanè sublime & glorio-
sum, Romani annalium Scriptores, in
sua gente connotarunt, & vel Nu-
mæ in Religione ardorem; vel Ca-
tonis in rebus administrandis justi-

tiam

tiam; vel Livii Drusi in vita sanctitatem; vel Cæsarum, Pompejiq; & aliorum, in bello inusitatam fortitudinis magnitudinem; tum deniq; virtutum qvarumvis coronam collaudant; Ista omnia, sed sine gentili vel superstitione, vel fastu, in illis TUIS AVIS PRO-AVISQVE memoratis, & novissimè in AVUNCULO REGE, qui est sine exemplo maximus, veluti propriis Auctoribus, imo Possessoribus, ad Tuī conformatiōnem, ceu ad vivum expressa contueris. Et ne quidquam desit, quod ad summum perfectionis culmen graſlantem, feliciter provehat, temperatamente sunt, qui monitis, disciplinis, & non interruptā institutiōne, TE, SERENISSIME PRINCEPS, ad recipiendum istas, inimitabilium aliās morum formas, condacefiant, omnes certè, sub Illustrissimi Gubernatoris auspiciis fortunatis, non minori peritia & successu, quam

fide desudantes, ut rerum divinarum
humanarumq; thesauro inestimabi-
li, Serenissimum pectus imbuatur
communiaturque. Ex tali præsentis
ævi habitu, cum facilimum sit corda-
to cuique, in sequentium temporum,
infallibilem ominari prosperitatem,
qvæ non præcipienda mente gaudii
materies? qvod non alacrioris cur-
sus suggerendum incentivum? qvis
non designandus animi venerabun-
di typus? Imo hoc lubentiæ & tub-
missionis affectu abreptus & ego,
rude præsens, inter confertissimas fa-
cri munericurias productum, hoc
est, opellam in Academica statione,
plusculos ante annos natam, at ha-
ctenus ob vicini hostis insultus con-
tinuos, meamq; exinde vagabundam
vitæ conditionem, distractam inhibi-
tamq; insplendoris Tui lucem, cer-
nuus profero, hujusq; sub salutari si-
dere expono. Atq; qvum innoxio

isthuc instituto, animus sit, humilis
obseqvii monumentum erigere,
spem faciunt SERENISSIME PRIN-
CEPS, undiqvaq; promicantes gra-
tiæ radii fore, ne hancce, tam ingenuo
profectam principio, planè averseris
pietatem. Qvod si una exiguus labor,
vel ad parilium studiorum medi-
cationes possit invitare, vel cum argu-
mento ipso, eas cogitationes instilla-
re, qvod præsente hujus seculi termi-
no, amplius longè non remoto, re-
gnum aliud interminabile sit affutu-
rum, qvo omnes, in primis terrarum
Domini, heic ad imperia & fasces na-
tive etiæque, Ipsi Domino Dominan-
tium, peractæ administrationis reddi-
turi sunt rationem; tum me consecu-
tum confidam, summum in præsen-
tia votorum. Ita enim, sine exce-
ptione, in pietate & justitia, in matu-
ram seculi, in primis borealis imperii
gloriam succresces, atq; auctus cu-

jusvis benedictionis ubertate, in ter-
ris, per fortunarum omnium indul-
gentiam consummatissimam, ma-
gnificentissimorum operum ampli-
tudinem speciosissimam, & extenti
hujus ævi curriculum placidissi-
mum, cœlitum sanctorumq; Regum
ac Principum, tum piorum qvorum
vis, immixtus ordini splendidissimo,
immarcessibilem corollam, in regno
nunquam desituris ipsatiis perennatus
ro, inter divina & inenarrabilia
cœlorum gaudia, sublimi vertice
gloriosissimus gestabis, qvod à Sta-
tore & Moderatore universi, D.T.O.
M. ardentissimis suspiriis efflagitat,

Serenissime Princeps

TUÆ SERENITATIS

Humilimus servus

DAVID LUND.

כגנורת השם

הקרמן

GRATISSIMAM juxta ac difficultissimam institutionem, Romanis suis proposuisse Gentium Doctorem, scripte ad illos Epistole cap. 8. v. 19, 20. Et. constat ex iterata roties κλίσεως voce, sed exhibitis significanissimis vocabulis, ἀποκαρδοκίας, ἐλευθερίας, συστεγμάτων της συνωδίσμου, in quibus etiam quod sesquipedale est, quidam constituit, sed verè dixeris magnificenissimum. Ipse vero oraculo, idem quod aliis, qua abstrusa mysteria ambitu suo recondunt, diversa nempe auctorum interpretamenta contigisse, est ob oculos, idque vel ex doctrinæ genere cœlesti, vel dicendi modo sublimi, aut quod sapienter fieri solet, studiis interpretum variis, in quibus non semper sacrum septenarium ikarότητον, monstratum à Pfeiffero in Thes. Hermen. observarunt. Candorem enim sed veritatis estimacionem, postquam audacia conculcadit; novitatis studium, contradicendi libido, sed inanis gloriola auctupium, infinitas τερρυνήεις progeneraverunt, etiam apud illos qui αγχώνα valuerunt, de quibus plene Calovius Tom. I. Bibl. illust. p. 14.

)*(

Ad

Ad τὴν ἀποκάλυψιν τῶν ὑῶν τὸν Θεόν, révelatio-
nem filiorum Dei, & ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν
τέκνων τῷ Θεῷ & libertatem gloriæ filiorum Dei,
omnia in adductis Apostoli locis collineare, planū
est, de quibus prolixè differere, quia sensum inve-
stigandum, non est opera pretium, cum obscura
esse non possint ei, qui locutiones has contulerit
eum iis, quæ in textis præcedunt, ex qua cura
innovescet, filios Dei hic appellari, qui ejus Spi-
ritu ducuntur, & Christi Spiritum habent, vel
in quibus Spiritus Sanctus habet suum domici-
lium, sic vero dici, quia donantur verâ à ποσ.
Deώσι h. e. adoptione à Deo, non ex ulla vel
vulgaribus vel heroicis studiis, operibus, virtu-
tibus, meritis aut dignitatibus, vel præstantia
hominum quacunq; sed ex mera gratia, propter
Christum, quando Spiritu suo per verbum & sa-
cramenta, fidem in illis efficit, quia Christum am-
plexuntur & recipiunt, propter quē regeneran-
tur, h. e. justificantur, reconciliantur & in filios
Dei adoptantur, docente Chemnitio in Harmo-
nia Cap. 1. p. m. 47. Revelationem autem illo-
rum nihil aliud esse, quam æterne, in vita fu-
tura, beatitudinis & hereditatis collationem
acceptiōnemque, quæ omnibus piis, Christo Sal-
vatori nostro constanti fide adharentibus, olim
obtinget, quæ quia nunc non habetur, nisi in

spe,

Iste, & quoad πρωτοτυψ, occupanda tamen
quoad fructum ipsum uberrimum & plenariam
possessionem posthaec revelari aliquando, nem-
pe in novissimis, dicitur, quasi nunc certo modo
abscondita & recta, atque in nostram refocilla-
tionem, & accipiendam felicitatem reservata.
Unde vitam jamdum habemus eternam Joh. 3.
36. Sed qua adhuc abscondita cum Christo, in
Deo. Coll. 3,30. Et hoc respicit mentiq; nostræ fa-
det Augustinus, ubi Quast. 83 libro quest. 67:
Creature exspectationem ait exspectare, quando
apparet, quod promisum, quando re ipsa mani-
festum sit, quod nunc sive sumus. Atque ut
hac plana sunt; ita circa cetera scinduntur in
varias partes commentatorum operæ. Subje-
ctum nomen Creaturæ, chi tot assignantur pas-
sionum effecta, alii inter Patres aliis tribuunt.
Hinc etiam Hieronymus diversos hunc locum
diversis modis exponere affirmas. Sive omnis
creatura resurrectionis tempus exspectat, quia
tunc in melius commutabitur, sive angelica sive
rationalis creatura. Refert etiam sententiam
quorundam, qui per creaturam Adam & Eam,
per omnes creaturas justos ad tempus Christi
intelligant. Paucis interjectis ita insit: De ra-
tionali creatura sermonem fecit, & non sicut

quidam existimant, de irrationali vel insensibili; quæ ad servitutem hominum creata est, & post hæc peritura, in comment. ad hunc locum Tom. 9. p. m. 237. Augustinus Angelos exclusit ex hoc loco, usq; & creaturas irrationales, Tom. 4. dum ita loquitur: Hoc ita intelligendum esse, ut neque sensum gemendi & dolandi esse in arboribus, & oleribus, & lapidibus, & cœteris hujusmodi creaturis putemus. Hic enim error Machæzorum. Neque Angelos sanctos vanitatem subjectos arbitremur, & de his existimemus, quod liberabuntur à servitute, cum interituri utique non sint: sed omnem creaturam in ipso homine sine omni contumelia cogitemus. Non enim creatura ulla esse potest, nisi aut spiritualis, quæ excellit in Angelis, aut animalis, quæ etiam in vita bestiarum satis appetat, aut corporalis, quæ videri & tangi potest. Omnis autem est etiam in homine, quia homo constat spiritu & Anima & corpore. Hæc ille libro expositionis quarundam propositionum ex Ep. ad Rom. num. 53. In his quid tenendum sit monstrant Nostrates, qui eam quam hic expressit Spiritus Dei vocem κτίσεως, neque de Angelis, neque de hominibus intelligi posse, ex textus σύναφια per spiculæ evineant. Neque enim mali Angeli vel homines improbi, οχι εκόντες, non volentes, vanitati subsunt, utpote qui summam in mun-

mundi fœditatibus reponentes felicitatem,
eiusque illecebris uebementi ardore obsequentes,
impense exoptant, ut in æternu[m] status hic cor-
rup[er]tissimus perduret. Tantum etiam abest ut
liberationem filiorum Dei exspectent, ut potius
eorum fortune, glorie & beatitudini future in-
videntes, suorumque cruciarium in inferno aug-
menta horrenda exhorrescentes, eam nunquam
doveant secuturam. Boni etiam Angeli in bo-
nitate & integritate concreata confirmati, qua[ꝝ]
nativam suam conditionem, supra omne corru-
ptionem elevati, sub hac appellatione continetur
nequeunt, eo quod ipsis inquietus status, ex domine-
stico malo & propriis afflictis rebus, qui nasci hic
affirmatur, nequaquam tribus possit, quemadmo-
dum nec facile monstraveris ipsis, absolute &
seorsim, aequè ac homines, titulo x[ist]iæ, in
fæcis pandectis designari. Neque enim ejus-
modi servitus corruptionis, contra voluntatem,
cum gemitis & certaminibus conjuncta, est
compossibilis cum sorte illorum beatæ, qua ratio
apta simul nata videtur, ut animas beatas ex
sensu nominati x[ist]iæ eximat. Illud v. quod
pii & Electi in Ecclesia militante hic intelligi
per creaturam non possint, ipsa evincit Extre-
morum in enunciatione diversitas, & distantia,

dum filiorum Dei revelationem & liberationem,
dicitur exspectare creatura, quo & ipso, hanc
ut diversum quid ab illis. Et quod alius est sor-
sis, introduci, est manifestum. Veritati autem
proxima est illa sententia, que figuram προσ-
μονοῦας in his verbis offendit expenditque, quod
elīm fecisse deprehenditur Chrysostomus. Et quā
ei pollicem premis Theophylactus. Hac ipsā,
quam etiam pleriq̄ orthodoxi amant, viam pan-
dit commodam inquirendo sensui genuino, ita
quā constat, induci creaturam, b.e. totum
mundum, rationali creaturā (Angelis pura &
hominibus) exceptā, qui per προσμονοῦαν,
solenni scripture usū, dicitur exspectare, inge-
miscere cum dolore libertatem & revelationem
filiorum Dei, non quasi propriè & citra figu-
ram hoc faciat; fore enim id rationis opus;
sed quod ita ficeret, si rationis capax esset, quod
contra Rivetum observandū est, qui hac πάδε
effecta, creaturæ irrationali convenire negat.
Hic si accuratius perpendisset, que ipse dicit,
nempe hujusmodi figuram, quā quedam dicun-
tur facere, quā tamen non faciunt, non esse insa-
litam in sacris literis; nec hic loci illam negasset,
presertim cum valide sint nationes, que alias
explicationes hic adhiberi solitas, evertant, unde
suos

suos etiam sibi invenit adversos, inter quos precepit
Spanhemius, qui assertionem illam, per
nihil intelligendos filios Dei, egregio subruit
discursu, in Dubiis suis Evang. part. 3. dub. 132.
cujus potissima momenta collegit Danhaverus in
Hodos. p. m. 1468 & seqq. quorum etiam in his
consistit virtus. (1) quod non illud v. 21. eviden-
tissimum sit indicium, existere alios, qui prater
filios Dei liberabuntur, sed modo sibi convenienti.
(2) quod epistasis praesens id svadeat, quam
hic clare apparet nullam esse, nisi alii, diverse
conditionis a filiis Dei, non citra admiratio-
nem cum iis ingemiscantur. (3) quod genitus hic
expressè distinguantur diversorum, creature
sc. & filiorum Dei. Veritati inquam proxima
est hec sententia, utpote juxta quam omnia
commodè explicantur, & nihil in sensu man-
cum, coactum aut incommodum conspicitur.
Ceterum quo collimet hac amara exodonīa, i. e.
anxia & quasi exerto capite monstrata exspe-
ctatio creaturæ, itidem docet Apostolus, scilicet
totum hoc universum, prater revelationem filio-
rum Dei, etiam suam libertatem a servitute cor-
ruptionis, profundis ingeminatisque spirituis
desiderare. Quod quidem eò, juxta quorundam
opinionem, non est sorquendum, ac si liberanda

īsa sit creatura, ut accedentibus bisce vicihus, induere debeat florem novū & constantem, secundum quem in omnes aeternitates sit perennaria; sed quod ab omni tunc servitio liberabitur, juxta quod antea satane & ejus mancipiorum, flagitiosorum hominum subjecta erat exsecrando abusui, corruptionibus & ludibriis. Scilicet ut breviter de oraculi constet genuino intellectu, sciendum eodem contineri solidum & efficax consolationis argumentum, temptationibus opponendum, cum illis ex Dei beneplacito subjiciuntur fideles. Similia enim cum in illorum erectio-
mem præmiseras varia, in antecedentibus Apo-
stolus, presens ex cuncta Dei Creaturæ irra-
tionalis de prompium, Spiritu divino ipsis incut-
eat, quod illa ipsa, futuram gloriam filiorum
Dei, quæ certò revelabitur, anxia exspectatione,
& velut exerto capite desideret, non quod pro-
priè ejusmodi passionum stimuli in illam cadant,
sed metaphorice modo illis tribuantur, per illam,
quæ semel atq[ue] iterum hic memorata est, figurā.
Desiderium autem creature adeo intensum est
& calidum, quia vanitati subjecta est, b. e. va-
nissimis & pessimis sceleratorum molitionibus,
quibus à vanitate nomen inditum, cum illis im-
plicitæ quasi creaturæ, immo ipsi auctores flagi-

tiorum, frustrantur eo fine, gloriam puta Dei, ad
quam à Deo conditi sunt. Eo vero impensius
liberationem intendunt, quod in vita ac coacte
bis malis laborent, propter utrūq; avia, vel
Deum, cui suo modo obtemperant, secundum
Balduinum, qui permissivè, sine injuria crea-
ture, illam subjecit, ut est auctor DannhaWerus;
vel hominem, qui abutitur creaturis, quod ja-
sius esse sentit Calovius, cum sermo sit de abusu,
quod commodè de Deo accipi non potest, qui
utique non vult ut creature serviant peccatis.
Tolerat v. hoc malum creatura ob spem, quam
sovet de suis liberatione, quod finis omnino futurus
sit vanitatis, quaē heic loci non infert vicissitudinē
Et mutabilitatem, insitam atque inculpabilem;
sed abusum hominum, quo creaturas ad res va-
nissimas Et turpisimas, contra illarum natu-
ram abripiunt, cēn constat ex phrasē apposita,
quaē vanitas explicatur, quod liberabitur à cor-
ruptionē servitus, quaē corruptissimum mini-
sterium, ad quod ab hominibus fuit adhibita,
significatur. Ita vero in libertatem vindica-
tur, his vinculis flagitiosae servitus soluta crea-
tura, iis ēλευθερίας τῆς δόξης τῶν τέκνων τῆς Θεᾶς,
non quod similem sortem adeptura sit cum illis,
aut particeps futura alicuius stabilitatis, Et im-

) ** (

mōr-

mortalitatis, vel renasci aenobum florem induere debeat: sed quod certò creature irrationali, cessatio dicta vanitatis & corruptionis continget, cew gloriofa liberas, indubitate olim filiis Dei obveniet; vel quod eo tempore sit habitura locum, cum sors hæc felicissima piis obtinet, ita illud eis ἐλευθερία per ἐλευθερία, suetā scripturā Enallage capiendum; vel quod non παραδούματικῶς, vel ἀπιολογικῶς; nec tam συγχρητικῶς, aut χρονικῶς, quam εὐβαλικῶς & eventualiter intelligendum, hoc sensu, quod illustrissima futura sit gloria libertas filiorum Dei, & conspectus Angelorū & sanctorū hominum obvia, cum liberatio illa creature à vanitate & servitio peccati, in consummatione seculi praeflo erit. Interea vero & hunc usq; in diem sollicita, & desiderio abrepta ingemiscit, & ritu parturientiū prodit, quasi impatiens moræ suos affectus, πάσα κλίσις habet nus cuius facta mentio, qua est ratione destituta, atq; in illa omnes species, & barū qualibet individua. De quibus omnibus Gerhardus, Dannh. & Bald. suis locis, imprimis Calov. in Bibliis illustratis, & præcipue in Theol. Apost. Romana. Orac. LXII. Hoc sane modo capiendum hic esse sensum, Auctor nobis etiam accedit B. D. Glasfius lib. 5. Rhet. sacra tract. 1, cap. 19. verbis rotundis: Denotatur autem his certum Dei propositum, de mutando statu hujus mundi aspectabilis, in qua mutatione fu-

futura est filiorum Dei glorificatio , quam tacito
sensu Creatura omnis , vanitati & abusui satanae
mundi Principis & impiorum subjecta , desiderat
expetitque . In eundem sensum eadem accipit Job.
Matthesius Postill . ad Evang . Enarrationes quod
est de ingressu salvatoris in navim , cuius com-
mentatio talis est : Das solche Ausfuhr und Zer-
ruebung in creaturen / übernatürlich und übermen-
schlich geschehet betennen Juden / Heiden und Pa-
pisten / und wir erfahrens offe in großen brunsten
und lermten / wie böse und gewaltig der Teuffel ist .
Und S. Paulus bekennet / daß die creaturen / offe
mußender eitelkeit unterworfen sein . Rom . 8 . Qua-
ritur autem , quomodo mundana baemachina se-
sit habiture , cum revelatio filiorum Dei aderit ,
et a servitute corruptionis liberabitur creature
hattenus solicita . Expedit hanc questionem
nervosè , D. Dannbaw . in Iact . Catech . part . 6 ,
quando adductis aliquot loci nostri versibus
hoc adjicit : Was nun die Creatur sucht/wor-
nach sie sich sehnet / das wird ihr auch zu theil /
nemlich : Anathema divinum , Sie wird zum
Feür verdamte / dan also langet daß bekante Pe-
trinische oraculum : Himmel und Erden werden
durch sein Wort gesparet und behalten zum Feür
auf des HERRN Tag / da er wird kommen als
ein Dieb in der Nacht / in welchem die Himmel
zergehen werden / mit grossem Krachen (als ein
alt gebau) die Elementen werden für diese zer-
schmelz

schmelzen) und die Erde / und die wercke die drinnen sind (nicht allein Gottes Geschöpff / Vieh und alle Däume / sondern Menschen - Werck / Pracht / Schlösser / Haushaft) werden verbrennen. Was das für ein Feuer werde seyn / lassen wir müßige Köpfe darüber zancken / solang / biß sie es fühlen und empfinden werden / uns gnüget *tō ēi* *thi*, das es ein Feuer seyn werde. Gleich wie die erste Welt durch Wasser überschwämmt : Also wird die letzte Welt durchs Feuer verzehret werden / dan alle ding werden gereiniget durch wasser und Feuer.
Ee post pauca: nihilum dichtis. (sc. wird ihr zu theil)
Es wird die Welt nicht nur zu pulvler und Asche werden / sondern gar zu niches / wie sie anfangs auf niches werden / soll sie auch zu niches werden / und in das vorige Loch der nichtigkeit / auf welchem sie hersür gebrochen / wiederumb hinfallen. Himmel und Erden werden vergehen / aber mein Wort wird nicht vergehen. Es wird ein solches WeltEnde seyn ; das ein Ende ist / da alles *consummire* so gar / das Zeit und Ort aufhören / weder Zeit noch Ort mehr seyn werden. Der starcke Engel schwur bey dem lebendigen von Ewigkeit zu Ewigkeit das hinsort kein soit mehr seyn soll. *Vindicabatur certè juxta Apóstolum, verum non à corruptibilitate ipsa, sed corruptionis servitio; non per sui renovationem, quam ignorat Scripturæ; sed destructionē & totalem abolitionem, quam & figuris, & planis assertionsibus signatè inculcat.* Totum igitur hoc syst: me certū est

est reservari suis fatis, quo aliquando experien-
tur, dum ordinatissima moles, qua primum objec-
ta sensibus ac rationi, acernam pollicetur con-
stantiam, igne dissolvetur & in nihilum abibit. Idi-
psum ex oraculis binis, quorum rimamur myste-
ria, in presentia demonstrare animus est, quod
erit, cum altius introspicemus in suos recessus,
incentivum fuit, quo accensi sumus ad opella praes-
entis accurrationem. Tum enim ingesta est me-
moria eīk Phrȳte. a Spiritu Dei & ipso Salvato-
re, non vice simplici prolatā, quæ sonat: Vigilate!
Cauteam vicam follieite instituendam docet vox
radem, ejus fructum Spiritus Apocalypticus ad
stuporem inculcas: Beatus qui vigilat & custodit
vestimenta sua, ne nudus ambulet, & videant
turpidūdinem. Admonitionis igitur salutaris
observationem, non nisi cum dispendio vita eter-
na intermitterendam, cum nihil aque promoteat,
ac recordatio novissimorum, partem ex illis que
est de consummatione seculi, occupationis nostra
voluimus esse materiam, quam eritiam sub certa
quaestione pereratavimus, adjectis quibusdam
que nostro tempore ventilantur. Ad vigilias ve-
ro, meipsum & alios conduceferi, non fallaci per-
suasione sum arbitratus, si non modo auribus sed
& oculis obversaretur opella, ex quo consilium na-
sum, illud quod quondam privato usui destina-
tum fuit, in lucem emittere. Similia ante esse
vulgata, & D. Job. Adam. Ofiandrum singulare.

)*** (

84-

Audium nayasse huius novissime argumento, non
ignoro; illas tamen occupationes meis conatibus
non intercedere eidem scio, cum eadem libertas,
que hanc facultatem, nisi inter illos post alterum,
indulgit, mibi non posse esse praeclusa, praeprimis
qui heie loci meis auditoribus inservire annixus
sum, eo qui mibi arrigit modo, quemque aliis et
jam proficiū judicavi. At exiguum quod est prolixa
non eget sive excusatione, sive defensione, cum ce-
nus suis umbris involuta, plerumq; à quibusvis,
sive examine transmittantur. Mibi satis est, vel
minusculis hisce, voluisse operā dare adificatio-
ni, atq; dum vivo eodem esse animo, quò vel simi-
libus, vel force magis maturis laboribus, publico
queam prodesse. Ne autem te lateat B. L. elabo-
rationis œconomia, si eam in frontispicio rescri-
re aves; habeas illam captibus distinctam certis,
quibus proponuntur variae de mundi fine sen-
tentie, tum analysis adscriptorum oraculo-
rum, atque vis ex iisdem promanans inferen-
di, de excidio orbis totali; Adversariorum
item objectiones discussæ; atque demum cir-
cumstantia temporis, quod ante hanc destruc-
tionem universalem pacatoria Ecclesie fata,
non sint speranda. Dirigat manum & mem-
orem ! סופר מהיר ! עט

CAPUT PRIMUM.

§, I.

rdua Christianæ fidei capita, primis & ultimis sacri codicis capitibus sistuntur, quæ unum idemq; respi-
ciunt objectum, quod mundum di-
cimus. Hujus enim natales, in exor-
dio divinæ illius paginæ continentur;
hujus ex adverso itidem interitus,
ad calcem sanctorum literarum de-
signatur. Eadem ergo sacra pagina,
seculi & initium & finem tradit, si-
cuit idem sol, & occidendo & rede-
undo interitum ejus adūbrat. Nam,
ut verbis divi Hieronymi res si-
gnetur, *Sol ipse qui in lucem mortalibus*
datus est, interitum mundi ortu suo quo-
que indicat & occasu. Est in utriusque
scrutinio emolumenatum maximum,
salus multa, solatium eximum. U-
trum pio & serio contemplatus fu-

A

eris

eris studio articulum; magnum pro-
generabit desiderium divinæ co-
gnitionis, & conjunctionis teque ad
Deum ducet via certissimâ, & cum
eo conjunget s̄vavissimè, ut in illo
solo spem ponens firmissimam, ad
cælestia & æterna anheles constan-
ter. Sed, quod mireris, eandem et-
jam uterque experitus est sortem, a-
pud adversarios impios & malevo-
los, tam extra quam intra Eccle-
siæ gremium, quos aut tenebræ
crassæ, aut ipsa pravitas, à veritatis
transversum egerunt tramite, uti id
Historiorum monumenta paſſim
& ubertim loquuntur.

§. II.

Ex hoc est genere placitum *Pla-*
tonis, quo mundi materiam $\alpha-$
 $\nu\alpha\chi\omega\nu$ esse docuit; *Democriti* etiam
atque *Epicuri*, qui ex fortuito Ato-
morum concurrens, admirabile hoc
systema coaluisse insulè, prodide-
runt. Sed & *Aristoteles*, quandam
mundi æternitatem statuisse, non-
nul-

nullis videtur. His etiam accensenda
 temeritas *Gnosticorum ac Audeanorum*,
 qui rerū creatarū initia, vel Angelis
 vindicantes, vel quasdam illarum fin-
 gentes æternas; gloriam soli debitam
 Deo, ipsi adimere, & quantū in se erat,
 illam obfuscare annixi sunt, ad
 quem modum tecere suum illud Pau-
 li Rom. 1. quod cum cognovissent Deum,
 ramen non sicut Deum glorificaverunt,
 aut gratias egerunt, sed stulti facti sunt
 in cogitationibus suis, & veritatem Dei
 detinuerunt in injustitia, ac mutaverunt
 gloriam incorruptibilis Dei, in similitu-
 dinem imaginis corruptibilis hominis,
 & volucrum, & quadrupedum, & ser-
 pentum. Conjugendi denique sunt
 cum ipsis *Materiarii*, & ejus tarinæ a-
 lii, quos omnes à *Damasc.* *soualæ Alex-*
andras recte appellari, assertit Gerh.
 loco de Creatione, & iongo cata-
 logo recensitos deprehendes à ve-
 teribus *Hæresiographis Patribus*,
 quorum ductum fecuti sunt *Histo-*
tici recentiores, in illis designandis.

⁴ Confer sis inter alios Spond. Annal.
Sacr. & Micralii Synt. Hist. Eccles. libr. 1.
qvæst. 4.

§. III.

Tanti autem operis ortus, ut am-
biguis & mendacibus doctrinis,
traditus est ab Auctoriis suis; ita
sententiis dissidentibus ejusdem fi-
nis, futiliter & impiè est propositus
â Gentilibus & Hæreticis, qvi eundem
planè negarunt, ac in æterna secu-
li duratione, nescio ob quas delicias,
cum figmentis suis valde sibi pla-
cuerunt. In hoc numero sunt Epi-
curæi, & Physici, quorum plerique scri-
buntur formidasse, mundo initium
& finem tribuere; nec non alii Phi-
losophi, tum Cerinthus, Origenes, Æter-
nales, Albanenses ac Hæretici Anonymi
&c. quos & nominavit, & simul di-
stinctè Auctorum loca notavit, in
quibus singuli describuntur, accu-
ratissimus qvondam Doctor Dn.
Scherzerus, Syst. Theol. p. 610. Pater
hoc

hoc etiam quadam tenus ex dialogo
Zachariæ Episcopi Mytilinensis, qui cum
Discipulo quodam *Ammonii Philosophi*
differens ita illum alloquitur : *Nescis
tu qui familiarissime diu cum eo (Am-
monio, es versatus, atque ipsius congressu
præcipue usus, quid de cœlo quid de DEO
sentiatur ? ut evehat cœlum ad ean-
dem cum DEO dignitatem. Factum
quidem ipsum affirmat sed ratione
tantum causæ, adeo ut illud æque
DEUM sempiternum constituant,,
neque hanc Universitatem unquam
interituram putet, ut est apud *Mar-
garinum de la bigne Tom. 4. p. m. 159.*
*Sacr. Biblioth. Sanct. Patr.**

§. IV.

Hi errores ac seductores ante-
qvam mittantur, consultum erit
brevi opera atque examine, expen-
dere & discutere occasiones causas-
que suorum errorum, tum ratiun-
culas, qvarum beneficio sua com-
menta stare posse, sibi sunt imaginati,
qvo

qvò sic in antecessum qvadantenus
conſtet de iis dubiis , qvæ nostro
ſunt affinia, expedianturque omnia
quæ huc ſpectant, antequam quod
præcipuum eſt adeatur. Atque in
hiſ ne ordo negligatur, prium
protrahendi ſunt remotiſſimi, ipsi
puta *gentiles*, quos eo facilius in er-
rorum devia abreptos, à veritate de-
clinasse ambigere nemo potest, quod
ſalutaris doctrinæ deſtituti ſubſidio,
omnia ad cœcæ rationis diſtamēn
dijudicaverint. Etenim cum ordi-
natissimam hanc rerum faciem,
ſplendorem tam magnificum, cur-
ſumq; conſtantissimū, continuā tein-
porū ſerie in certiſſimis terminis fer-
ri, oculis ſuis uſurpavere; ſimile eſt
vero, illos tantam pulcritudinem, ma-
gnificentiam & conſtantiam, diſſi-
culter admodum, cum fine aliquo &
interitu potuisse componere. Ac-
ceſſit quod instabiles animos, ſi a-
liquando in rem paulo exactius in-
quirere contigilſet, appofitum illud

7

delectus fallacissimum, terrenæ voluptatis studium, negotio facili inscaverit, ab instituto avocaverit, & quem errare cœperant errorem, plausibiliorum fecerit, donec tandem ille, communi vitio, diutius retentus ac consideratus, penitus apud eosdem sit confirmatus.

§ V.

Potuissent sanè fallaciæ istæ, notari ac removeri, si, qvod de DEO manifestum erat, non detinuissent vesani in injustitia, sed incremento ulteriori augere, studiosè allaborarent, qvod ut fieret nihil obstitisset, modo ~~εργασίας~~ naturalem non habuissent insuper, hoc fine concessam, ut esse manuductio quedam ad ulteriorem DEI agnitionem, in verbo propositam ~~E~~ Ecclesiæ patefactam: Ita namque illis innotuisset, elegantissimā hanc mollem, eādem ejusdem DEI, cuius infinitâ potentia stat creata, etiam dissolvi posse; nec solum posse, sed & de-

debere aliquando, secundum voluntatis suæ beneplacitum & decretum, præterlapsis iis, qvæ definita sunt in arcano suo consilio temporum spatiis. Qvin etiam tum deprehendissent fæcinum illud, & injectum oculis velamen, hoc est, carnalis ratiocinationis favorem, in quo summum sententiæ propugnatæ robur situm erat, obstaculum tuisse primarium, ob qvod rem ipsam non sunt assecuti; tum etiam incentivum perniciosissimum, pugnandi contra æterni Creatoris in verbo factam revelationem. Verum qvia nouæ illas cœnōicas sive veras de DEO notitias, datâ operâ extinxerunt, nec eas in vita & moribus sibi prælucere passi sunt; ex abuso rationis & principiorum naturalium promanarunt variii errores & falsæ opiniones gentilium, qvod de multis Ethnicorū Theologicis scriptis pronunciatum Calovii appositiè huc referri nemo temerè inficiabitur.

§. VI.

Deliciti gravioris rei sunt, ideoque
asperiori etiam nota & repre-
hensione digni, qui quidem idem
sensere *Eternales*, sed veritatem
simul, quam ex ingressu in Eccle-
siam jam cognoverunt, aut saltem
cognoscere debuerunt scelestè re-
jecerunt, suisque figuratis, ex sa-
cro codice, colorem ac firmitatem
nefando ausu quæsiverunt. Huic
probandæ assertioni, ingens argu-
mentum se invenisse opinari sunt
in cap. 8. & commate 22 Genes. u-
bi Spiritus DEI testatur, cunctis di-
ebus terræ, sementem & messem,
frigus & aestum, astatem & hiemem,
diem & noctem non desitura, de-
quibus ita Textus : עָזְכִיּוֹת
הָאָרֶץ זָרַע וְקָצֵר וְחַמֵּן וְחַרְפָּה
וְיֻם וְלַיְלָה לֹא יִשְׁבֹּת At opinio
est incassum quæsita, quum plus
quam scriptum est quærat profe-
ratque. Impingit enim, si consulimus

σύγχρονοι, in ἀναλογίαι scripturæ, quæ
 non fert ullas de Mundi perpetui-
 tate positiones, sed loco non uno
 eas negat ac improbat, quando di-
 sertis verbis machinæ hujus exci-
 dium adumbrans, omnium terra-
 rum ac cœli deflagrationem com-
 memorat. Ipsam etiam ἀληθείαν
 migrat. Etenim patet ex iis quæ
 antecedunt, asseverationem hanc
 DEI de non intermittendis terrenis
 operibus, ac statis vicibus non im-
 pediendis; respicere calamitatem
 nuperam mundo immisam per di-
 luvium, adeoque ita exponendum
 esse locum: DEUM imposterum
 non punitum terram, sicut modo
 factum est. Postquam enim Noë,
 cœlesti Patri, in gratam liberatio-
 nis memoriam, ex speciali procul
 dubio mandato, super exstructo al-
 tari sacrificium obtulisset eucharis-
 ticum, atque ex eo sanguineolentiam
 DEUS sensisset, eoque ipso viscera
 misericordiæ erga genus humanum
 de-

denudasset; prævio paterno ~~al-~~
~~λιγτυῶ~~ in corde statuisse dicitur;
 Terram non amplius istis malis
 ac pœnis propter hominem, subji-
 ciendam esse, qvas nuperrimè ex
 divina vindicta perpeti debuit.

§. VII.

Apparet ex his, non omnem sup-
 pliorum inhibitionem, qvod
 vel ex solo Sodomitarum & Go-
 morrhæorum exemplo evidens est,
 in præsenti loco negari, multo mi-
 nus totalem mundi destructionem
 & finem ejus universalem, qvem
 tot clara oracula evidentissimè in-
 culcant: verum id solum dici, mun-
 dum, qvamdiu durat, non ita ut pro-
 ximè amplius deformandum ac de-
 solandum. Sensus ergo est genui-
 nus, qvem Gerhardus in Commen-
 tario ad hunc locum exhibuit, his
 verbis: *Ergo cessabunt aliquando dies*
terrae & sequentur dies cœli, id est, huic
seculo transitorio succedet aeternum.

Lon.

Longè profectò facilius ex hoc lo-
co evincitur, habiturum hunc mun-
dum finem, qvam probatur illius
æternitas, qvod vedit etiam Riverus
qui Exerc. 57. in Genes. cap. 8. sic in-
fit: *Colligitur ex hoc non æternam fore ta-*
lium vicissitudinum durationem, quæ limi-
tatur quamdiu terra erit **כל ימי הארץ**
omnibus diebus terræ, ex quibus verbis
bene colligunt Hebræi, certum tempus
terræ esse præscriptum, nec proinde istas
vices in perpetuum esse duraturas, finien-
te earum subjecto. Addimus qvia ma-
ximè faciunt ad illustrationem hu-
jus loci, qvæ à B. D. Galov. in Comm.
ad Gen. expressa inveniuntur.
Cunctis diebus terræ, id est, qvam-
diu terræ dies erunt. Ideoq; eosdem
non æternum duraturos, nec terram in per-
petuum mansuram, qvia terræ dies finem
habebunt, indicatur. Promittit autem
DEUS, se conservaturum ordinem
naturæ, qua vicissitudinem actionum
hominum, ad sustentationem necessari-
arum, sementis & messis, qualitatum

aë-

aëris, frigoris & æstus, ac temporum
denique, cum anni, æstatis, & hyemis,
tum dierum qui cum noctibus vices suas
habituri semper sint. In diluvio enim vi-
detur hic ordo mutatus. Nam in prin-
cipio diluvii perpetua quasi nox fuit, ut
in gravioribus tempestatibus fieri solet.
Adhæc æstas, quæ tum post Majum
ingredi debuit, mutata est in hyemem;
nulla item sementis facta est per integrum
annum. Quapropter de novo veluti sancit
Deus ordinem naturæ ac vicissitudinē ei-
dem convenientem, deinceps sine tali immu-
tatione servandam. Simplex sententia est,
ait Lutherus, futurum ut terra restitu-
atur, ut iterum conscri agri possint, &
vastitas illa desinat, quam diluvium fe-
cerat, ut tempora currant consueta lege,
& sementem messis, æstatem hyems, calo-
rem frigus debito ordine sequatur. Quæ
tamen ita accipienda, ut hisce ita nomi-
natis Synecdochice ordinarius, ac na-
turalis totius universi cursus designatus
intelligatur. Nimirum promittit DEUS,
sese

sese naturæ ordinem & cursum non immutaturum, & quicquid immutatum per diluvium, in integrum restituturum esse &c. At in re plana quid opus est multis? Properandum ad alia.

§. VIII,

Auctoritate scripturæ, sed male intellectæ & malè explicatæ, Aeternales suam opinionem munire velle, modo patuit. Succedunt illis Empectæ, irrisores, qui omnia quæ de promissione adveniūs Domini sunt prodita, impiè in dubium revocant, & fannis ac ludibrio exponunt, rapti imposturis Satanæ & corruptæ carnis suggestionibus, nullâ divinarum literarum certitudine nixi. Hi sunt quos Elencho perstrinxit Divus Petrus 2. Ep. c. 3. atq; erroris convicti, demonstrando vanitatem illationis eorum, partim ab exemplo mundi primi diluvio submersi, partim ex singulari naturæ durationis divinæ, quæ intermina-

bilis est & nullo tempore mensuratur, nec longis spatiis distingvitor, qvæ vel oblivionem vel fluxam rerum conditionem, apud nos inferre cernuntur. Vis collectionis hueredit, qvod infinitum sit discrimin inter moram hominum, & qvam ex modo cognoscendi nostro, apud DEUM concipimus rerum dilationem. Ea enim qvæ trahuntur & longius differuntur inter homines, plerumque aut oblivione, aut incuria, vel alia infirmitate irrita relinquentur. DEUS autem licet hominibus videatur promissa sua in longum proferre, ea tamen nec frustra prædicit vel manifestat, nec negligit, aut suis eventibus defraudari patitur, sed verissimo complemento terminat, qvando ipsi visum fuerit, qvod ipsum si vel citius aut serius contingere apparet, coram DEO tamen in præsenti fit, qvi omnia in perpetuo intuetur, & apud quem omnis æternitas est hodie perpetuum. Psal. 2. 7.

§. IX.

Excipit jam hos omnes ista clas-
sis, in qua abeunt Auctores à
superioribus, ita ut adversam iis
ineant viam, atque affirment omni-
no futurum tempus, quo præsens
seculi habitus, hic ordo, & ipse hic
mundus habiturus sit finem, adeo-
que exspectandam hanc rerum vi-
cissitudinem, ut planè non sit quæ
nunc est & existit universi machi-
na, quamvis id pernagarint alii. Hi
vero quamquam in illa proposicio-
ne unanimes sint, quod verè sit a-
liquando futura consummatio se-
culi; in diversas tamen easque pluri-
mas scinduntur opinionum partes,
quando singuli proprius super hoc
argumento mentem suam explicab-
unt. Inter illos *quidam*, ignis vi
conflagraturum hoc universum, eo-
que ipso in cineres etiam redigen-
dum, tradiderunt; illa tamen rudera
aut funeris sui vestigia, cineres nem-
pe ipsos non abolendos planè, au-

cu-

turant, ac si in merum nihil abi-
rent, cum ex iis, juxta illos, utpote
prioribus principiis atque elemen-
tis, novum cœlum & nova terra, in-
terveniente virtute Omnipotentis,
non sine miraculo sint producen-
da. Atque hoc eo ferme modo fu-
turum esse putant, quo unius Phœ-
nicis interitus, alterius est origo,
cum ex sua favilla veluti fœcundo se-
minio, resurgere memoratur, ut una
sit quæ reparet seque ipsa reseminet ales.
Qua ratione habent sibi ομοψήφες Stoic-
os, qui quidem *κινητῶσιν* concesser-
unt, at tales; quæ priorem quidem
machinam destruat; sed novæ simul,
ex pulvere prioris oborituræ, existat
causa, ceu Ciceroni lib. 2 de Nat.
Deor. hoc dogma illorum explicatur.
Atque ita *essentialē mundi* inte-
ritum hi docent, non vero *totalem*,
juxta quem cum intimis suis ac mi-
nutissimis partibus aboleatur peni-
tus.

§. X.

Alli deflagrationem Universi tenuentes ipsi, & aliis inculcantes, eam ita explicant, ut *mundi* quidem innovationem mutationemque adstruant, eaque doctrinâ finem quendam doceant; illius tamen *essentiam* ac *substantiam* integrum perennemque mansuram asseverant, qui proinde termini rationem collocant non in *solis destructione*, sed *moltior transformatione*, veterum rejectione qualitatum & novarum adjectione. Nonnulli denique in hac *inceptione*, tantum respectum illum tollendum ajunt, secundum quem usibus humanis inservit mundus, quomodo, cum amplius ejus ministerio non est opus, eum dicunt perire, licet *essentia* sua maneat. Ut vero hic excipientur ab aliis, aliæ partes mundanæ compagis, nunc cœli stellati, interdum empyreum, corpus illud confictum, alias superior aëris regio, nonnunquam elementa, vel

vel omnia, vel aliqua, tum qvam
dubiè cæteroquin de quibusdam in
hoc negotio diversi loqvantur, con-
suli potest D. Scherzerus loco in
antecedentibus allegato, &, qvem
hic nominat, *D. Gerb. loc. de Consumm.
Seculi n. 48.* Numerum opinionum in
Argumento de Seculi consummati-
one ita init sagacissimus *Job. Adam
O.* ut primos constituat *Judeos*, qui
æternitatem hic amplexi, vanum
duxerunt mundo interitum assi-
gnare. Apud illos tamen Aucto-
res hunc notat dissensum, quod qui-
dam existimaverint mundum tan-
tum ad certum tempus duratu-
rum; sed qvos simul fumos vende-
re prodit, qvod destructionem,
quam verbis prætendere viden-
tur, reipsa inficiuntur. Post He-
bræos, *Sinenses* perspicacia ingenii
celebres nominat, qui qvidem in-
teritum mundi admiserunt, qvod
& *Stoicos* fecisse prius indicatum,
sed varia admiscendo, qvalecunq;

veritatis stricturas suffocarunt, & in
 tenebrosum chaos recondiderunt.
 Horum classi *Platonem* etiam cum
Aristotele, adeoque *Platonicos* & *Ari-
 stotelicos* sive *Peripateticos* adscribit.
 Omnes hos cum suis cogitatis
 redigit in τῶν ἔξω ordinem quibus
 etiam objicit, I. mentis cœcitatem
 II. opinionis instabilitatem, III. op-
 positam veritatem. *Patrum* deinde
 ac prisorum ecclesiæ *Doctorum*
 chorū ordinat, qui ipsa canitie
 venerandi etiam in diversa abie-
 runt, aliis accidentalem aliis essen-
 tialem mutationem propugnanti-
 bus, unde in illorum scriptis depre-
 henditur *consensus obtinendi difficultas*,
 post *Doctorum* adverlorum *qualitas*,
 atq; demum in verbis *discursus infir-
 mitas*. Subjungit his omnibus, recen-
 tiorum & *Pontificiorum* & *Calviniano-
 rum* vota, qvibus satis liqvide suam
 de accidentalimundi transmutatione
 mentem proponunt, donec tandem
 subsistat in solida propriæ sententiæ
 pro-

probatione, qvæ est de excidio mundi qvoad substantiam. Quæ de his nervosè signavit laudatus Auctor, in Dissert. suis sacris, una cum crisi exquisita & prolixia, legenda occurserunt.

§. XI.

Jam illorum assertio, qvi essentiam, non totalem, propugnant universi destructionem, licet proximè ad veritatem accedere censeatur; ideo probanda non videtur, qvia argumentis nititur non undiqvaque firmis. Non enim, si homo, corpore destructo, & in sua initia resoluto, alterâ sui parte superstes manet, animâ nempe; ideo etiam a liquid post universale incendium mundi in illo superare debet, quod novis orbibus cœli ac terræ, præbeat aliquando suam essentiam, sicuti ex eo, cum superstes post corporis dissolutionem anima, demum redditur corpori suo ac cum eo sociatur, no-

vus homo prodit. Etenim, non ut hominem, ita & mundum DEUS huic fini condidit, aut, ut ita se haberet, constituit, nec est quidquam quod hoc svadet.

§. XII.

Et licet ineptè quidem non dicatur, vim DEI creatricem & conservatricem, esse quasi animam mundi & formam assistentem: ramen quod connectitur non est certum, scilicet illam ipsam vim, ideo ex cineribus post incendium consumpti mundi, creaturam novam h. e. novum Terræ ac cœli systema excitaturam, quod ipsū ut minimè negamus, cum quaestio est de potestate, ita inficiamur nunc intrepidè, quando quæritur de voluntate divina, de quā liquidò constare nobis existimo, ni fallor, ex illis dictis, quibus Articulus hic de novissimo nostro, tanquā classicis suis locis superstruitur. Unde præterea ajo: Quoniam silencium

tium est in sacris literis de ædificio mundi novo, exstruendo ex cineribus prioris, silentium etiam de eo erit inter homines. Quod ipsum unā pronunciandū est de variis illis, quæ occurrunt apud Auctores, sententiis de mundi renovatione, cum de ipso modo, int̄ceptivā solicitudine & dissensione disquirunt. Itaq̄ hujus paragraphi hæc esto clausula: Cum disuptatio est de aliquo divinæ potentiae effectu, cuius ratio non nisi ex revelatione liquet, de eodem non aliunde quām ex solis suis fontibus, hoc est, Dei verbo, ferendum est iudicium. Sibi enim in his relata ratio, si non insanie planè, saltim cœcutit.

§. XIII.

Ad illam partem descendentes, quæ modo deprehensa est, interitum hujus Universi non in ejusdem destructione substantiæ, sed βελτίωσις ἢ ἀνακαίωσις, hoc est innovatione & perfectiva alteratione qua conditio-

nem, statuere; istam tam numero
 Doctorum quam Auctoritate eorum-
 dem videmus stipatam. Hanc namque
 sententiam arripiuere ferme omnes
 Pontificii; & suam etiam plerique fecere
 Calviniani, teste post Gerhardu, D. Dan-
 habero qui in Hodos. Christ. p. m.
 1484 ut prior in LL. CC. loco de
 Consumm. sec. n. 48 prope finem sen-
 tentiam suam exprimit. Sed & eandem
 amplexi sunt Patrum non pauci, quâ
 de re ita Gerhardus loc. alleg: *Non*
diffitemur multos ex piis veteribus in eam
concedere opinionem, quod mundus non
nat& sciau sit interitus, sed nat& moysi-
Tas duntaxat sit immutandus. Hos eti-
 am secutus est noster Megalander, Lu-
 therus, & alii ex Nostratisbus. Ex qui-
 bus patet, & arduam esse hanc quæ-
 stionem, & ipsos qui in illa tradenda
 abierunt à recentioribus Orthodoxis
 Theologis, non esse accusandos in-
 godogrias, cum non spectet ad salutis
 fundamentum, sed sit conclusio quæ-
 dam

dam theologica de qua probabiliter
institui potest disquisitio. Unde ite-
rum graviter monet D. Gerhardus
loc. cit §. 38 Sententiam de substantiali
mundi Φιορᾶ seu interitu non defendi-
mus ut fidei articulum ad salutem scitū
ac creditu simpliciter necessarium, sed eam
emphaticis scripturæ dictis, quæ de fine
mundi loquuntur, magis conformem esse
dicimus. Negat contraria sententia Patre-
nos bareseos accusamus.

§. XIV.

Rationes adversæ hic afferri soli-
tæ, in præsenti mittuntur loco,
tangendæ commodius & labefactan-
dæ tum, quando sententiam, quam
nunc facimus nostram, probare cona-
bimur, adducturi certos scripturæ lo-
cose ej⁹ indolis, ut si planè non perava-
deant apodicticis rationibus interitū
mundi, qua suam substantiali & ei-
sentiam; saltem ostendant assertio-
nem, quæ hoc ait, æquiorem & ve-
riorem esse èa, quæ innovationem

& alterationem fovet ac pro ea prægnat. Atque ita illam operam jam omissentes, postmodum exsequemur, ex una fidelia duos dealbando parientes. Concipimus vero nunc bonam adeo spem de sententiæ nostræ probabili maximè veritate ex eo quod alias, si ipsa quam impugnare paramus, præferenda est, mundi tum nontam interitus exspectandus, quā μεταμόρφωσις, idque evidentius esset, quam ut conveniret dubitare. Et quibus artibus ista explicatio, ut jam amplius nihil dicam, cum significantissima Salvatoris exclamazione Matth. 24, 35. Cœlum & terra peribunt, conciliari queat, ita ut vis nativa signandi nullo pacto torqueatur, enervetur aut imminuat, videant ipsi, qui meram transmutationem defendere conantur.

§. XV.

Fquidem non est obscurum, quā ratione gravissimi etiam Nostratium Doctorum, mediâ quasi viâ incet-

cesserint, inter celebriores hasce du-
 as sententias, mundi scilicet interi-
 tum vel qua substantiae suæ deletio-
 nem, vel etiam accidentium immu-
 tationem, adeo ut rei sive difficultate,
 sive Auctoritatum honore inducti,
~~enix~~ in hoc negotio, & honestam &
 tutam judicaverint, sintque amplexi (in
 quæ finem & illa, Heerbrand⁹ Comp.
 Theol, cap. d. Conſ. seu Quæſt. ultima
 signat: Certissimum autem est mundum
 non esse perpetuum sed transitum. Num
 autem tantum secundum accidentia & pro-
 prietas inherentes, an vero etiam secun-
 dum substantiam sit peritus non est hu-
 mani ingenii acie curioſe perſcrutandum,
 sed constitutum hoc est in ſolius Dei, Patris
 caeleſtis potestate & arbitrio. Cui adſti-
 pulatur D. Mylius in Expl. Aug.
 Confess, art. 17 his verbis: Discepta-
 tionem illam utrum ~~Popl~~ an ~~ad Mow~~
 transitus mundi definiendus sit, piā
~~enix~~ rectissimè dirimit, que in ſensu fu-
 tura experientia, quam divinationum
 exequi certiorem eſſe, quæſtionis illius fa-

lutionem statuit.) indeque incumbat
cuiq̄, istam tantorum virorum pie-
tatem & modestiam extollere ac ve-
nerari: istis tamen omnibus sive ra-
tionibus, sive exemplis, non potuit
ab illa quam semel ingressus est via,
animus revocari, nec cohiberi, quo
minus illam substantialem $\phi\theta\epsilon\alpha\mu$ per-
tendat, ut constituit, ex propositis
certis oraculis elicere evidenter, &
Domesticis suis viribus suffulcire.
Expediri hoc potest eo majori cum
confidentia, & veniae consequendæ
spe certiori, quando etiam ex $\alpha\beta\lambda\omega\beta\alpha\mu$,
& maximorum in his sacris lumi-
num illustrationibus judiciisq̄ con-
stet, hanc sententiam alteri palmam
præripere. Hinc est quod pronun-
ciet liberè B. Gerhardus magis e-
am conformem esse emphaticis
scripturæ locis, ut patuit ex verbis
modo adductis. Hujus etiam in-
tuitu rationis, eandem alteri præfe-
rendam docet Dn. D. Calovius, post-
quam multos enumeravit, qui ad-

ver-

versæ opinioni patrocinantur, Tom.
 LL.CC. XI. Art.V.de consumm. Sec.
 Qvæst, i. Præ cæteris confidentissi-
 mè Meisn. Phil. Sobr. Part. i. sect.
 3. c. 3. Q5. at quantum capio, simul
 verissimè inquit: Perverti ergo scri-
 pturas & vim ac emphasin divinarum
 pbrasium corrumpi ab iis qui allegata
 testimonia, de accidentati mundi perfe-
 ctione ac innovatiue exponunt, certum
 est. Accedit ad hoc, quod cum sim-
 ple & una sit veritas, qvæ etiam
 nobis in sanctis nostris oraculis à
 Spiritu DEI est proposita, ea vero
 plana & aperta non sit, qvamdiu
 utraque sententia, in hoc argumen-
 to qvæ fautores invenit, æqva pro-
 babilitate niti videtur: ipsa adeo,
 qvæ hic cumprimis in profundo la-
 titabat, diligenti curâ eruenda fuit,
 per dubiorum illorum remotionem,
 qvæ eam abscondere vila sunt, idq;
 juxta mandatum & consilium nobis
 à cœlesti sapientia commendatum,
 per illud salutiferum īgenuān scrus-
 tamini:

§. XVI.

§. XVI.

Factum vero est, dum id egimus
Ut deprehensa sit verborum ac
phrasium vis major, circumstantia-
rum ratio efficacior, illationis vi-
tus ex rerum descriptarum struc-
tu fluens validior, totiusq; apparatus
in textu, splendor illustrior, qvam
ut cum aliqua accidentium
conveniant, vel ab illa exhauriantur.
Neque leve momentum huic
assertioni adjicit, si quis Consum-
mationem seculi cum Creatione
contendit. Utrumque opus est di-
vinæ potentiaz, utrumq; argumentum
illustre ejusdem potentiaz; u-
trumq; æqualis majestatis & glo-
riæ ex eadem potentia promican-
tis, indicium clarissimum. Immensa
est & infinita potentia qvæ tanto
artificio, ex nihilo, aspectabilis hu-
jus mundi monumentum produ-
xit. At tanta per omnia futura no-
bis non videtur, si sub finem rerum,

ma-

manente substantia, mundo, nova
tantum forma accidentium induca-
tur, qvippe cui simile quidpiam, in
rebus naturæ transformandis, resol-
vendis & immutandis, Chymicoru
efficit industria. At amplissimum
hoc mundi theatrum, in illud nihil
ex quo creatum est, redigere, hoc
est, ut postremò etiam nihil sit effi-
cere; hoc demum verè est infinitū
ac tale, quod ratio ne cogitando
quidem asseqvitur, nedum imitari
potest. Sit ergo DEUS noster ut
in principio rerum, ita & earun-
dem fine potentissimus, sit glorio-
sissimus. Elucescat ipsius potentia
per nos etiam in hoc articulo, qvan-
doqvidem elucescere videtur in Scri-
pturis. Hoc experiemur ~~in~~ præ-
sentia, unde & illa quæ instituto,
quantum equidem hac vice inten-
dimus, satisfacere existimamus, huc
adscribimus, de promptatum ex ipsis
fontib⁹, tum affinib⁹ versionib⁹ aliis,
qvia hic suppeditabunt lucē aliquam.

Psalms

Psalm 102. ¶ 27, 28.

הָמָה יַאכְדוּ וְאַתָּה תַּעֲמֹד וְכֶלֶם כִּכְגָּד
יַכְלוּ כְּלֹבּוֹשׁ תְּחִלֵּפָם וּוְחַלְפָיו : וְאַתָּה
הָוּא וְשָׁנוֹתֵיךְ לֹא וְתַמְּן .

Paraphr. Chaldaica.

חנן (ארעה ושמיא) יהוכרז ואת
היקום וכלהון היר לבישא ותבלון היר
אצלוי תחלופנין וותחלפין : ואת היר או
ברותנן ושנתקה לא משתלמן :

Vers. 70 Interp.

Αὐτοὶ (ἐξεργάσθε καὶ γένη) ἀπολέψουσι,
οὐ δὲ αἰγαμένεις . Καὶ πάντες ὡς ἴμάνται πα-
λαιωγήσοισι καὶ ὡσὲς πεντέλαιον ἐλίξεις
ἀντίτες οὐδὲ ἀλλαιγήσοισι . Σὺ δὲ ὁ ἀντός εἶ,
καὶ τα ἔτη σα ἐκ ἐκλείψεσιν .

Vulgata

*Ipsi peribunt, tu autem permanes; Et
omnes sicut vestimentum veterascent. Et
sicut operiorum mutabis eos, Et mutabun-
tur: Tu autem ipse idem es, Et anni tui
non deficiuntur.*

Hier-

Hieronimus juxta Hebraicam
veritatem :

Ipsi peribunt, tu autem stabis & omnes
quasi vestimentum atterentur,
quasi pallium mutabis eos & mutabun-
tur. Tu autem ipse es, & anni sui non
deficiens

Apocal. XXI. II.

Καὶ ἕδος Θρόνου λευκὸν μέγαν, τῷ
τὸν καθίμενον ἐπὶ ἀπέλευθη, ὃν γένος προσώπου
Φύγειν τὸν ἀπέλευθην οὐκέτι εἰσερχοντος, καὶ τόπος ἀπέ-
λευθην αὐτοῖς.

Versio Syriaca.

וחזות תרנוט רכא חורא ולחו ריתוב
לעל מנה חו דמן פרצופה שركת ארעת
ושמייא וודוכתא להורא לא אשתקחת
להון.

CAPUT SECUNDUM.

§. I.

Præsentibus dictis, funda-
menti loco quæ sunt addu-
cta pro doctrina, quam
tradere paramus, quanta insit vis
inferendi, vix patebit melius, quam
si ita œconomia instituatur, ut
brevis verborum leorsim specta-
torum præcedat evolutio; tum e-
nī intellec̄tis vocibus, evidentius
cognoscetur res, illis significatæ,
cautiusq̄e de iis feretur judicium.
Stat adeò in principiis pronomen
plurale **ην**, pro **ην** cum **η** para-
gogico, ut habet Grammaticorum
disciplina. Vid. Walm. Hebr. rest.
p. 74. 75. atq̄e refert conjunctum
duo nomina, hic etiam exhibita
ex antecedenti commate, Cœlos
nempe & Terram, de qvibus seqven-
tia in textu efferuntur. Ipsa autem

VO-

vocabula אַרְנָה & טִמְמִשׁ qva deduc-
tionem ex originibus, quomodo
se habeant, aliunde commodius non
æstimatur, qvam ex filia sanctæ
matriis pia, ipsa Agarena lingua,
qvæ ut in plurimis aliis fuit dome-
sticæ cognitionis servantissima, ita
& in his, ejusdem pietatis illam
missæ studiosam, deprehenditur.
Atq; juxta hanc assertionem negli-
gitur derivatio eorum qui secun-
dum Buxtorfium Lex. Hebr. אַרְנָה
a אַרְנָה ducere amant, qvod ab in-
colis suis terra teratur & calcetur;
qvò etiam respexisse illos Aucto-
res tenendum est, qui in Lexico
Talm. laudati Magistri ad vocem
אַרְקָנָה, ita אַרְנָה explicant ac si à
currendo nomen sortiatur, ubi tum
propior originatio in אַרְנָה esset qvæ-
renda. Similis etiam notæ etymolo-
gia וְשִׁמְמִים judicanda, ea scilicet,
qvæ compositionem in eadem voce
offendit, inqve illa coire autumat.

vel מִבְּשָׂר & שָׂמֵחַ five שָׁנָה & מִבְּשָׂר, aut etiam ad שָׁאָה reducit, eo quod in sublimi, stupendâ ratione hærent; idque ob hanc causam, quia allusiones verius quam certam derivationem sistit.

§. II.

IN Arabica ergo radicem hic usitatam restituit quantum ad אֲרֹץ vox אֲרֹץ Humilis, depresso fuit, quia שָׁמַיִם vocula סֶمֶן altus fuit, eminuit, ut docet cum Hottingeri Lexico Hept. Harm. Opitus in analysi primi versus cap. i Genes. Sed de his rotundé, cum vel Tyronibus reliqua in אֲרֹץ & שָׁמַיִם nota sint. Operosior est res in significationis evolutione, quum plurimas admittat שָׁמַיִם, ex quibus potissimas huc attulisse sufficiat. Primo quidem de elementari regione, quae supra terram nostram est elevata, usurpatur, uti Gen. 7 & 8. capp. De

עופ חשמות De loco Gen. 2. v. 19. ubi dicuntur aves, ut etiam P̄sal. 8, 9. צפ/or שמי appellantur, res est dubia. Deinde hoc etiam nomine venit cœlum sidereum, quod à Philosophis commune astrorum currentium receptaculum definitur, ceu Gen. 15. §. nec non Deut. 1, 10. cum Moles DEUM ita auxisse numerum Israélitarum affirmat, ut sint multi כוכבי השמיִם sicut stellæ cœli. Cum ista notionē שמיִם, coincidere eandem vocem geminatam, auctor est Flacius in Clave, veluti cum jubemur psallere in P̄sal. 68, 34. לוכב בשמי קורן In-sidenti cœlis cœlorum antiquitatis, utut non diffiteamur Excell. Gejerum ad hunc locum velle, factâ cœlorum mentione, omnia comprehendendi, qvæ imum hunc terrarum orbem ambivnt, ut sunt: æther cum astris suis, & aër cum meteoris &c. Verius autem hæc crasis Flaci lo-

cum habet in Psalmo 148, 4. ubi
 שְׁמֵי הַשְׁמִינִי hoc est altissimi cœli,
 videntur שְׁמֵי nude dictis con-
 tradistincti vendi , qvemadmodum
 illud etiam factum observat mo-
 do laudatus Gejerus Deut. 10, 14.
 ad Psalmum citatum proxime.
 Adhæc, felicissimam viventium in
 futurâ gloriâ mansionem designat,
 cum adjecto epitheto apud Es. 65,
 17. Ecce ego creo שְׁמִינִית חֹדֶשׁ
 cœlos novos, qvi & 2. Cor. 12, 2:
 τείχος ἔργων audiunt. Sed &, cœ-
 lum gloriæ DEI per τὸ οὐρανόν expri-
 mitur, qvod & φῶς ἀπρόστον I. Tim.
 6. 16. nuncupatur, nec non ὑπερφέ-
 nιον πᾶς, ὑψηλόπερον ὑπεράνω πάντων ἔργ-
 ων; cuius exemplum tum alias,
 tum I. Reg. 8, 32. ut & Psal. 14, 2.
 in quo Spir. DEI memorat de DEO
 קָרְשֵׁת מְשֻׁמִּים יְהוָה , qvod respexit
 de Cœlo Dominus. Atque hoc ma-
 jesticum cœlum, significat maje-
 statem, potentiam & gloriam di-

vinam, qvo sensu DEUS dicitur habitare in cœlo, sunt verba Gerh. Tom. 9. tract. de Vit. Æter. n. 8. Tandem etiam בְּמֹקָר יִשְׂרָאֵל, ut ait Aug. Varenius in Decadibus, & ipsum DEUM שְׁמַיִם indigitat qvod patet ex Dan. 4. 23. Deut. 32, 40. aliisque locis. Usurpationes plures ejusdem peti possunt ex Ravanelli Bibliotheca, & Guilielmi Robertson Thesauro ling. sanct. qui non pauca ad hanc vocem congerunt, sed cum judicio legenda, quandoquidem, ut asseclæ Reform. causæ suæ aliquando serviant, in describendis & DEI & Beatorum cœlis, quas tamen corruptelas facile diffabit, qui illa quæ in hanc rem scripsit solidè B. Danh. Hodom. Spir. Calv. Phantasm. III. p. 810. & sequentibus, observaverit.

§. III.

Jam & אֲרֵן significationes breviter sistendæ, cum & ea vox non

non uno accipiatur modo; Etenim r.
rudem illam indigestamq; molem
Gen. I. v. 1, 2. infert, quæ intra infor-
mem massam primordia, & quasi
feminia elementaris regionis coar-
ctabat, qvæque κατὰ τρόπον τὴν terra
nuncupatur, qvia huic materiam
præbuit. Etiam 2. elementarē com-
pagem, inferiorem hunc mundum
cum omnibus suis partibus, quas
continet, denotat, & ita qvide I.
Chron. 29, II. quo in loco, DEO
magnificentia, potentia, gloria, vi-
ctoria & laus vindicatur, quia sua
sint כָל בְּשָׂמֵח וּכְאַרְץ, omnia in
cœlo & terra, qva ratione omnia
elementa huic appellationi inclu-
duntur. Porro 3. qvidem ipsum
terræ elementum prout à circum-
euntibus aquis distingvitur, nomi-
ne אֶרֶץ invenitur expositum Gen.
c. I. v. 10. cuius synonymum tum
est חָשֵׁב, qvod aridum dicit, à li-
qido existens diversum. Adhuc

4. per Metonymiam subjecti, pro
incolis ipsis terræ ponitur, vel ali-
cujus, vel totius ut Gen. 6, v. 11.
cum omnis terra dicitur corrupta
in oculis Jehovæ. Quid & 5. fre-
quenter certæ regionis solet esse
appellatio, tum sola posita vox
אָרֶן, cum addita propriis regionum,
ut cum terram Mizraim, Canaan &
Judææ nominamus. Sed & hic opem
inveniet apud Ravanellum, & no-
minatos alios, qui fusius hæc disce-
re avet.

§. IV.

Vocum græcarum, nempe Ἀράβ
καὶ Ἑβραῖς, in textu Johannæo re-
spondentium Hebræis, eandem esse
significationis vim constat ex in-
ductione locorum Novi Fœderis
Matth. 6, 26. Marc. 13, 25. 2. Cor.
12, 2. Matth. 6, 12. Matth. 21, 25.
Luc. 15, 18. Arguunt hæc proxima
Ἀράβις & Ἐθνῶν convenientiam. אָרֶן
&

& τὴν γῆν convénire probant seqven-
tia, & qvà primum hebræum אָרֶץ
per τὴν γῆν tradiderunt LXX inter-
pretes; alios vero significatus ex-
hibent loca Colloff. 1, 16. Marc. 4,
28. Apoc. 6, 4. &c. Effertur de no-
minatis hactenus subjectis, qvod in-
teritura sint illa, atqve illud qvidem
per יְאֵבֶל explicatur, in qvo non
exiguum momentum situm est do-
ctrinæ tradendæ, cum vel solum
illud videatur negotium hoc con-
ficeret, si modo, ut spes est, אָכֶר per-
petuò rei secundum essentiam in-
teritum denotat, sive accidens fue-
rit, sive substantia, ceu sentit in Col-
leg. bibl. priori Seb. Schmidius. Fi-
dem firmabunt concordantiæ ex-
aminatæ, qvas prolixè exhibit ad
radicem datam Robertson. In præ-
sentia fatis erit, unum aut alterum
locum, in hunc finem inspicere. Job.
8, 13. תְּאַכֵּר חַנּוֹת רַקְוֹת dicitur, h. e.
Spes hypocritæ peribit, ita qvidem
ut

ut eventu frustretur, nulla sit & evanescat planè. Sic Psalm. 112, 10. desiderium impiorum peribit, qvod commentario tali illustrat Gejerus: *Quicquid modo sibi sunt polliciti, ex astutis suis consiliis, aut vafricie, sive de piorum suppressione, sive de propriis incrementis, majoribusve subinde honoribus, aut voluptatibus procurandis, id omne pessum ibit, succendentibus, loco sperati boni, pessimis quibusque infortuniis atque angoribus.* Tum Jer. 48, 46. & Amos. 1, 8. de illis qui aut excisi erant, aut excindendi adhuc ē terra sua per comminationes אֶכְרָב ו אֶכְרָב dictum occurrit, adeoque exempla, totalis destructionis essentiatarum & substantiarum, per אֶכְרָב significatae, observare licuit. Et inventire forte locum poterit in omnibus etiam aliis, hæc vis saepius iteratae vocis, ut proinde stare meritò debeat, quod pronunciatum modo memorabatur, à laudatissimo Schmidio.

§. V.

De seqventibus Hiero - Psalris
 verbis וְחִלּוּפָה, אַתְּ חִלּוּפָה
 murandi verbo deductis, nec non
 de בְּלֵה וּבְלֵה inveterascere , tanto
 minus necesse est multum labora-
 re, qvod significaciones suæ sint
 planæ , iplaqve eo sensu capienda,
 quem ad se demittit וְאֶבְיוֹן , אַתְּ qvo
 fortiuntur mensuram, qvando qvo-
 ad virtutem suam, hic loci sunt æsti-
 manda. Vox ergo וְאֶבְיוֹן si essentiæ
 & substantiæ ablationem impor-
 tat, antiquatio etiam similis & mu-
 tatio hic est intelligenda, qñæ inti-
 mam essentiam & subsistendi vir-
 tutem, non sola accidentia respicit
 ac tollit. Cumq; promptum sit ju-
 dicare, quid תְּעַמֵּד stare DEI , & an-
 norum ejus לא יְהִי, sive non con-
 summatio, sibi velint, etiam quid in
 recessu habeant, his ē regione op-
 positæ phrases, facile est conjecta-
 re, negatur enim de altero com-
 pa-

parationis membro, quod de altero affirmatur & vice versa. Mutari ergo hic loci, ut brevibus nos expediamus, & inveterascere, significat ita & tantam mutationem subire, quæ ad interitum vergit, deficit, & tandem planè consummatur, immo, quæ ita rem afficit, ut ex statu entis transeat לאן רבר, in non ens & nihilum, quam vicissitudinem commodissimè explicat fuga à DEI facie, talis, ut nec hæc facies locum horum subjetorum amplius inventiat, juxta adscriptum oraculum Apocalypticum. Unde nec opus verba, quibus proponitur, prolixioribus exponere curis, quandoquidem dicta nostra assumpta, & juxta se posita, & inter se invicem collata, mutuò se satis superque illustrerent.

§. VI.

Postquam longis sine ambagibus planum est quam habeant in signi-

gnificando vim, & īdolem genuinam verba singula, phrasēsq; in præfixis dictis à Spiritu DEI usurpatæ, superataque adeò est difficultas, qvæ ex iis non evolutis alicui forte potuisset subnasci : id nunc in antecessum monemus, οὐζήτων patraturi, non hac vice aliunde rationum momenta pro stabiliendo universi hujus νοστρού interitu, nobis esse eruenda, qvā ex signatis modò oraculis. Ita enim illa comparata videntur, ut vel sola, si penitus evoluntur probationes, qvas in suo finū condunt, hanc doctrinam liqvidam reddere valeant. Dispiciendum verò est imprimis de strueturā sermonis, ut pateat ratio, quā ductus Psaltes, laxarit stylum in amplissimum hoc divinæ majestatis elogium. Scilicet est hic Psalmus & εὐχὴν & περὶφημός, in quo sub Veteri Pacto, universa Ecclesia, vel fidelium qvispiam, adventum Messiæ

& liberationem, præcipue spiritualem anxiè vovebat, uti communne hoc piorum omnium erat desiderium. Ex titulo seu inscriptione etiam patet, contineri hic vota in angustiis & miseriis constituti, qui opem milericordem cœlestis bonitatis multis suspiriis, & prolixâ sed humili molestiarum & anxietatum suarum propositione, implorat. Ipsum quoque DEUM, a quo auxilium hic ardentibus adeò precibus exspectatur ac petitur, Messiam esse, ex iis perquam est liquidum, quæ in orationis occurunt integro systemate. Hoc enim evin- cunt illa omnia absque litigiis, quæ de ædificatione Zionis dicuntur, quâ peractâ, Reges Terræ, Gentes ac Domini, gloriam DEI venerabundi erant celebraturi; quæ de generatione altera, ac populo creando adducuntur; quæ de Populorum ac Gentium coniunctione, quâ in unum

dum concors corpus coalescerent aliquando, memorantur ; quæ denique de continuo flore ac perennitate hujus coetus inferuntur, quod duraturus sit in omnem æternitatem, post tempus gratiæ, in gloriæ elevandus statum. Ista, inquam, singula fusiæ à Calovio ad hunc locum adversus Grotium illustrata, talia sunt quæ non nisi de Messia, ac Novi Fœderis tempore, capi possunt aut exponi. Pro hac quoque sententia, auctoritas Pauli *Θεοπνεύστου*, omni exceptione major validè militat, quando in Epistolæ illius ad Hebræos, capite primo, Davidis in præsenti Psalmo elogium, signatis verbis, Salvatori Messiæ applicat, ac de illo effert, cum etiam æterna & infinita Filii DEI Majestas ex eo arcessitur, quod eminentior ac sublimior sic angelis, præ quibus omnipotente potuerat virtute.

Porro ut justam orationis formam
hæc habeat ψυχή τοῦ πνεύματος, hymnus
qværelis abundans, de calamita-
tum procellis, variarum afflictio-
num gravitate, nec non brevita-
te ac fugacitate ævi mortalis vi-
tæque humanæ, contemperatur di-
vinæ majestatis, Christo Messiaæ
propriæ, encomiis, ut ex intuitu
potentiae Servatoris Domini, eri-
gatur solatio perculsus animus, &
acqviscat placidâ certaque spe, in
contemplatione promissionum il-
larum, qvas de adventu Messiaæ, fi-
deles & pii maiores acceperunt in
Ecclesia Veteris Testamenti. Hæc
majestatis gloria Filii DEI, ut siste-
retur evidentius, etiam ex peren-
nitate & æterna sua duratione cele-
bratur, quod nunquam ea sit desitu-
ta, sed ex adverso uti principio
ita & fine caritura semper & in omnē
æternitatem. Et qvum, ut habet ef-
fatum Philosophorum, Contraria
juxta se posita clarius eluescant

eadem perennitas uberioris illustratur, ex rerum caducarum vicissitudinibus, inconstancia, corruptione & interitu, in quam classem per pronomen ~~non~~ masculinum, quod etiam reperitur more hebreorum pro neutrō, in nostro versiculo reponuntur omnia, quae cœlorū & terræ nominibus, in antecedentib⁹ sunt indigitata, cuncta nimirum quae omnipotenti DEI dextrâ sunt condita, animata & quæ ac non animata, solis exceptis Angelis & Hominibus. Hi enim, ut expressè excipiuntur versu ultimo, prout sancti sunt & filii servorum DEI, ita per bonam consequentiam excipiendos etiā sanctos Angelos, imo & malos cum infidelibus & peccatoribus mortalibus, ob suas rationes, omnino est asserendum.

S. VIII.

Equidem noluit hanc quæstionem simplici vel affirmatione vel negatione decidere Gerhardus noster:

An-

'Angeli & homines an ab hoc ignesint imunes
futuri? subjicit: merito dubitatur, & ad-
ducit utrinq; rationes, quæ pro affir-
mante & negante sententia militare
posse videntur. Committendum de-
mum hoc corū judicio DEI, graviter
svadet, additâ piâ co[n]fessione, ut
sinceris ac seriis gemitibus oremus,
qvò ab igne conflagrationis libere-
mur ac digni habeamur fugere ista
omnia, qvæ ventura sunt Luc. 21, 36.
Nec tanti Doctris, cujusquam est
obloquendo attingere placita, unde
tantum ~~obligimur~~ subjungemus,
qvæ in hanc rem secundum alios
dici queunt. Ideò hac sorte viden-
tur eximendi impi, ut ex suo meri-
to suis serventur finibus, sic ut Pii sunt
superaturi, qvò immineant, ex gra-
tia promissis bonis. Superstites
manebunt Pii, qvò præmia ferant
præsticæ obedientiæ. ergo æqvum
erit, ut mali quoque post ignem
conflagrationis supersint, & debi-

D 2 . ras

tas pœnas sustineant, qvod mercedem peccatorum reportare appellat Seb. Schmidius in Coll. Bibl. priori. Nec est qvod qvis limitationem adhibeat, posse adhuc atrocibus in inferno flammis servari, qvi incendio totius hujus universi corripiuntur. Exponendum enim est, cur flagrant impii, sed non conflagrent eodem igne, cur non, ut univerlam machinam, ita & homines pravos exedant & consumant hæ flammæ. Neque impingere ullatenus putaverim hanc assertionem, si ejusdem generis flammis torqueri animas impenitentium, qvi jam concesserunt tatis, qvibus etiam corpora eorum aliquando cruciabuntur, affirmavero; sed ille ignis nondum est ignis conflagrationis, qvicquid sit de ea qvæstione, utrum specie hi differant vel minus? Certe in hoc negotio de iis, quæ adhuc futura sunt, extra scripturam nihil dici pot-

58

potest. Et quanquam impii, in
qvibusdam scripturæ locis, viden-
tur involvi ab incendio conflagra-
tionis, id eò potius accipiendum
dici forte debet, ut significetur re-
pentina & immediata infernalis
pyræ successio, quâ circumdabun-
tur impii, qvam quod igne conflag-
rationis statim cum mundo suc-
cendantur. Accedit ad hoc, quod
statim post judicium ad ignem æ-
ternum non aliud, dicantur ituri
damnati, Math. 25, 41. Tandem,
quod manebunt post conflagra-
tionem mundi, corpora cum ani-
mabus malorum docet vel unica
communio Salvatoris, qvæ conti-
netur Matth, 10, 28. ubi jubentur di-
scipuli timere illum, qui potest &
animam & corpus perdere in Ge-
henna. Sed ita perdi non possent ma-
li, si penitus, ut mundi machinam,
illos aboleret conflagratio hujus u-
niversi. De sensu loci allegati pro-

ximè, hunc accipe commentarium
Seb. Schmidii: Observandum hic quo-
que est, quod ejusmodi in nostro loco in-
telligenda sit perditio, qua longè est gra-
vior ē pejor homini, quam mors corpo-
ris. Dicit namque Dominus, juxta Eu-
cam, quod DEUS, postquam occidit mor-
te corporis, possit conjicere in Gebennam,
hoc est, ut noster locus habet, animam
ē corporis perdere in Gebenna. Ubi quis
non videat, maiorem corporis pñnam in-
dicari, quam que sit mors corporis?
quare perditio hic loci non est deletio ē
corruptio substantiae seu essentiae, sed sta-
bus anime ē corporis longè pejor ē mi-
serior, quam corruptio ē deletio sub-
stantiae esse potest. Hinc alibi in scri-
ptura hic status describitur per ejulatura
ē stridore dentium, eruciatua in flam-
ma, vermem inextinguibilem.

§. IX.

Istis ipsis enarrationibus observatis, redeundū
in viam. Hoc axioma invariabilis &
gloriolæ consistentiæ DEI Messiaæ, ex
fra-

fragilitatis & vanitatis creaturarum
consideratione & collatione, ita por-
ro explicare Psalten deprehendi-
mus, ut illum & à parte ante & par-
te post, sive ut alius loquitur, ab an-
te & à post demonstret liquidissime.
De rerum principiis id pronunciar,
quod omnia fundaverit, qvæ exi-
stunt, Filius DEI, ex qvo & cœlos
& terram sua appellat opera: i-
psum autem, qvia hæc omnia pro-
duxerit, adeoqve in exordio exsti-
terit, evidenter ab omni æternita-
te fuisse affirmat, cum non nisi æ-
ternum esse possit, qvod cum ini-
tiis hisce non accepit suam essentiam,
sed jam cum existens, illis omnibus
id concessit, qvod suâ indole ac do-
tibus ornata vigeant. Durationem
autem creaturarum despiciens, ite-
rum offendit diversitatem Psaltes in
eo, qvod interminabilis & immuta-
bilis illa sit in Messia, qvæ ut nullo
cœpit tempore, ita nullis seculis eam
ter-

terminandam concludit. Ita exper-
eus creaturarum mutationes & vi-
ces, processusque à non esse ad es-
se, tumex adverso, qvà exitum, ab
esse ad non esse & nihil: luculenter
animadvertis docetqve in Messia in-
veniri, qvæ his e regione opponi
debeant, æternam nempe stabilita-
tem, nesciam ulla vel temporum
intervallis variari vel senectute la-
befactari.

§. X.

Ex his igitur luculentum est, ex
Oppositorum loco, vim infe-
rendi hic promanare eam, qvæ no-
strum institutum & meditationes in
hac doctrina juvabit firmabitque.
Oppositorum inqvam, Naturæ sci-
licet infinitæ & finitæ, increatæ &
creatæ, oppositæ hic inculcantur
conditiones; illius quidem starz, non
consummari, non deficere, hujus vero
perire, mutari & fugere, qvæ prædica-
ta facilius non possunt componi,
qvam

quam ipsa subjecta, de quibus effe-
runtur, convenient. Etenim, velut
Infinitum & finitum sub ista notio-
ne & ratione essentiæ, planè à se
invicem abeunt; ita distat etiam à
se immenso intervallo, indefectibi-
lis illa & defectibilis duratio, qvæ
insinuatur hic loci per *stare & pe-
rire*. Sed ut vera maneat, qvalis est
& manere debet, hæc oppositio, re-
quiritur omnino, ceu ex legibus
justæ oppositionis constat, ut fiat
hoc ad idem, & secundum ean-
dem naturam. Ex diligentí autem
loci nostri consideratione apertum
est, durationem substantiæ divinæ
tum celebrari, qvando de DEO Fi-
lio dicitur ΤΟΥΝ, qvod stabit, id
ipsum poscente & divinâ naturâ,
qvæ nihil aliud est quam mera es-
sentiæ, penitus omne excludens ac-
cidentium commercium; tum etiam
scopo Psalmographi, qui est divinas
laudes ebuccinare, qvas haic aliun-

de ipsi suggestere noluit Spiritus
DEI, quam ex sublimitate divinæ
essentiæ in æternum duraturæ, in
qvo maiestas sua clarissime eluce-
scit, unde Damasceni est meletema:
DEUS est πιλαγος τῆς θείας ἀόριτον καὶ
ἀπιρον, qvod hausit dubio procul, ex
tremendi & venerabilis nominis
tetragrammati יהוה pensitatione,
qvo ipso nihil nisi mera vel pura
ac puta essentia sistitur, sicut vel
ex nominis illius expositione id in-
telligi potest, qvæ Exodi III, 13. repe-
ritur in illis vocibus אהיה אשר אהיה,
Ero qui ero, ac si in DEO nihil a-
liud qvam essentia esse & reperiri
possit, ut loquitur Schertz. Syst.
Theol. pag. 37. qvem omnino con-
sule.

§. XI

Veluti ergo dubium esse nequit,
pensatis iis, qvæ dicta sunt, si-
sti in dicto nostro, Messiae indesi-
nentem & in æternum immuta-
bi-

bilem in essentia ac permanendo
consistentiam; ita fluit exinde, illo-
rum, qvæ huic propositioni op-
ponuntur in alia propositione. cœ-
lorum puta ac terræ, ē regione
adversam esse debere conditionem,
hoc est, fugacem, qvæ à constantia
Messiæ ejusq; perennitate plane dissi-
det; qvod tantum est dixisse: Quem-
admodum יתנוּ substantiæ & es-
sentiae Salvatoris constantiam per-
petuam innuit; ita interitus cœlo-
rum & mundi, illo יאכזב descriptus,
situs esse debet in eorundem totali
& essentiali destructione. Si enim
abolitio mundi futura statuatur נאכזב
בְּמִזְרָחַ non אֲבָא; nec veritas erit in
oppositione, nec vis plana ac suffi-
cens in Davidica oratione, ad pro-
bandam divinam in durando ma-
jestatem. Finge enim hunc esse loci
senium; Cœlum & Terra secundum
qualitates peribunt: seqverur ex Op-
positionis veræ legibus ita esse
etiam-

àndōtēs pārtes seu voces accipien-
 das: Sed DEUS secundum qvali-
 tates stabit immutabilis; vel, DEUS
 non mutabitur secundum qvalita-
 tes. At sic frustra 1. negaretur in
 DEO mutatio ejus qvæ ne cadi-
 qvidem in illum. 2. Accidentia DEO
 absurde tribuerentur, qvæ in eo
 simplicitatem tollerent, ac compo-
 sitionem reducerent, cujus indo-
 les Dei perfectionem, independen-
 tiā, æternitatem & immutabilita-
 tem collabefaceret & in discrimen
 vocaret. 3. Huic & similibus dictis
 per pares παραμετρίας omnis certitu-
 do & ingenitum robur adimeretur.
 Quid enim esset qvod æqvali ratio-
 ne non posset per σεβλόντα defor-
 mari, torveri & penitus perverti?
 4. Infirmaretur argumentum illu-
 strissimum pro esse divino æterno,
 depromptum ex durationis illius in-
 essendo constantia. Qvam diu enim
 haētenus explicata oppositio à no-
 bis

bis, non attenditur, sed illa exposicio Adversariorum de qualitatum immutatione admittitur, aliud de DEO non negabitur, quam de cœlis & terra fuit affirmatum: nempe hæc quidem debere quoad ~~mutari~~ perire, deficere, imutari; DEUM vero minus ita subitum vicissitudines quoad accidentia. Quamobrem reliquum est, ut asseratur utробique in Propositionibus Oppositis, de ipsis substantiis subjectorum fieri mentionem, quod & ~~accidentia~~ intentur & loci sensus salvus ac tectus persistat.

§. XII.

Colligimus in hanc formam breviter, huc usque disputata: Quicquid ita peribit quemadmodū DEUS manet, peribit secundum substantiam non vero sola accidentia (secundum illam enim manet DEUS ~~qui~~ qui non mutatur). Atqui Mūdus ita peribit

ut DEUS manet, quod ex præcedentibus præsupponitur, Ergo mundus peribit secundum substantiam. Vel si ex negato Syllogismo clarius effulget vis Oppositionis: illum huc ex Scherzero adscribimus. Quo pacto DEUS permanet, eo pacto cœli & terra non permanent. At qui DEUS permanet secundum substantiam. Ergo cœlum & terra secundum substantiam non permanent. Ubi in Propositione res ipsa ex dicto nostro evidenter fluit ac stabilitur; modus etiam ex Oppositionis natura superius declarata, solidè afferitur.

CAPUT TERTIUM.

§. I.

Adversarios licet re ipsa hæc sit rationcinatio, eam tamen quæ sua principia à B. Meisn. propositam, in Phil. sobria, aggredi voluit, & de-

debilitare conatus est totis viribus,
 Frid. Spanh. Dub. Ev. Part. 3. p. 713.
 In hunc finem, Oppositionem, quam
 urget Meisnerus in vocibus *Perire &*
Permanere, inter Creatorem & Creaturam
institutam, sollicitat, atque ēgayāvion
esse ait, & vel mutabilitati vel mu-
tationi actuali cælorum, opponi im-
mutabilitatem DEI. Satis enim, ut
 putat, cœlos & mutabiles esse ab ex-
 trinseco respectu potentiae Creato-
 ris, & actu immutationem aliquam
 passuros, ut opponantur creatori nec
 mutando unquam nec mutabili. Inde
 expressè pronunciat, peccari falsè by-
 zefi, verba Psaltis actum designare, cœlos
 actu perituros. Quid obstat vero
 quo minus ad potentiam & aptitudinem,
 quæ in cœlis ad interitum respectu poten-
 tie divine, verba illa Psaltis referamus?
 cœlos interitui esse obnoxios, ab extrin-
 seco videlicet per voluntatem creatoris, si
 illi placeat vel corrumpere cœlos, vel in
 nihilum redigere, quos creavit ex nihilo.

Id

Id ergo agit Spanhemius ut interire vel perire de Creaturis in
 Psalmo assertum, de potentia tan-
 tum interpretetur, quod possit hoc
 fieri, ac Creaturæ in nihilum cor-
 ruere, si DEO id efficere placuerit;
 actum vero, quod futurum sit hoc
 aliquando, ut DEUS velit Creatu-
 rarum essentias tollere ac destruere,
 negat ipse, contendens in loco no-
 stro à Piatte hoc non affirmari.
 Quo pacto idem tenet quod qui-
 dam Rabbini Judæorum, qvorum
 sententiam & Polus in Synopsi Crit'
 & Schmidius in allegatis locis ex-
 pressit. At jure meritoque regeri-
 tur, ἐξαγώνιον esse, verbum οὐΑβόνι ex-
 ponere de potentia, excluso actu,
 ἐξαγώνιον inquam hoc, i. est ideo,
 qvia locus ipse plane nullum ver-
 bū continet, quod potentiam svade-
 at; Fluit enim oratio simpliciter, & e-
 nunciatione purâ planâque, nullâqz
 additâ conditione, docet, cœlos. ac
 ter,

terram peritura, unde categoriam pronunciationem, molesta libidine, & judicio importuno citra rationem, citra necessitatem, in hypotheticam transformare, non est licitum. Nec 2. est tutum quod præter id, quod vis ita inferretur huic loco, discrimen immineret omnibus Scripturæ partibus, quæ, si hic pro luhitu ac arbitrio agere integrum esset, eadem ratione in quamcunque sententiam, & quam vel iniquam, prout callidum cujusque consilium ferret, & causæ ratio postularet, trahi possent ac detorqueri, quomodo omnia, omni cothurno evadent versatiliora. Nec 3. id admittit συνάρθεια quæ hic statim periclitaretur. Sermo est de interminabili divina duratione, & constantissima in omnes æternitates substantiæ Messiæ conditione, quæ nullo languore, nullo senio, nullâ etiam æternitatis morâ unquam est de-

situra. Hæc immutabilis consisten-
tia est ille fons, ex quo afflitti in
præsentia, eloquia ista hauriunt præ-
cipuè, quibus heic celebratur desi-
derati Salvatoris majestas, ex quo
etiam miseri, piis studiis anhelan-
tes suum Messiam, solatiorum in-
exhausta flumina imbibunt. Quod
si jam in oppositorum priori parte,
mera adstrueretur potentia, hoc scili-
cet modo: perire posse rancum cœlos
& terram si id vitium fuerit DEO;
non vero re ipsa peritura esse,
quia statutum dedit quod non transit,
ut etiam sensit *Rabbi Juda*, dicente
Joanne Viccars, in decaplis in Psal-
mos: de potentia etiam ex natura
oppositorum, exponenda illa essent,
quibus consistentia æterna propo-
nitur Messiae, hoc sensu tantum: Pot-
es permanere in æternum, & pot.
est hoc fieri, ut anni tui non de-
fiant. Ista verò expositio & è
diametro repugnaret Psalmis scopo,
qui

qui est divinas expressè deprædicare laudes, & solatium omne extenuaret tolleretque, quod summâ fiduciâ sibi ab æterno Domino, pius animus in afflictione sua pollicetur. Nec sine religionis periculo hoc tentaretur, quod evidentissima, non uno loco, prostent estata sacrorum Oraculorum, quæ categoricam hanc enunciationem liquidissimè confirmant, in quibus hoc unum sufficiat protulisse, quod ipse cœlestis Chrysostomus exclamavit: Cœlum & terra transibunt. Mat. 24. 35. Futurum hoc est omnino & sine exceptione, quia sic definitum est à DEO, qui in similibus dictis, seriam suam voluntatem cum mandato conjungit & declarat.

§. II.

Proferendum ulterius ac illustrandum ex dicto nostro, quod assertioni præsenti vim addere ac robur in

invictum poterit. Iis enim nunc
est dimicandum armis, quæ para-
buntur ex præfixis Scripturæ locis.
Interituru certò mundum postquam
proprio eoque significantissimo vo-
cabulo, atqve ita simplici stylo
docuit David; eandem doctrinam
proporro tradit aliâ orationis for-
mâ, & perspicuè ex loco Compa-
ratorum ducto argumento, confir-
mat, cum illam similitudine detri-
tarum & consumptarum vestium ex-
planat: כָּל־כָּבֵד יְבָלוּ Omnia sicut
vestimentum inveterascent. Ubi
quidem in anteceßum quâ regulam
Hermeneuticam, quod parabolica
non suppeditent validas in argu-
mentando rationes, notandum, id
tum valere, cum neglecto scopo,
quælibet similitudinis momenta sol-
licitè expenduntur, ut ex iis omni-
bus exstruantur rationum tela, quod
absque manifesta detorsione fieri
nequit. Parabolas autem, cum sco-
pus

pus carum ultimus justè expendi-
tur, firmiter concludere, ac vim
argumenti continere, nemini dubi-
um esse potest, qui consideraverit
finem ob quem sunt adhibitæ. Cum-
que similitudines tam sapienti Ma-
gistro in sacris literis usurpatæ sint,
& appareat docendi genus ex iis
constans, ab ipso consecratum, non
possunt non illæ certam ac deter-
minatam habere rationem. Manet
proinde, neque hic loci compara-
tionem inferendi vi esse destitutam.
Non tamen dixerit quispiam, sine
discrimine eam hic sumendam, ut
monstrat se in terminis. Ita enim
ob seniū paulatim laborare, ac spon-
te sua ad interitum vergere secu-
lum dicendum foret, nec opus esse
ad sui destructionem vi aliqua su-
pernaturali, absque qua tamen, ob
acceptam in prima creatione indo-
lem firmitatis & constantiæ, nun-
quam transiret, sed perpetuò sta-

ret, quod & Aristoteles per trān-
sennam vidit, qvi existimatur mun-
dum hoc sensu dixisse æternum,
quod per principia naturæ nec
habeat initium, nec per eadem de-
ficere possit principia naturæ. Adde,
quodsi hæc ut verba jacent accipien-
da sint, diversos scriptura exhiberet
modos mundi perituri, quorum
conciliandi vias vix quispiam in-
veniret, ut in his incertos planè
nos fluctuare oporteret. Hic enim
sub schemate veterascentium pan-
norum inducitur mundus. Alias
complicandi sicut libri dicuntur
cœli. Iterum quod diffluent elemen-
ta ut liquor, asseritur. Quæ omnia
ut cohæreant benè, ex sacrarum
literarum fundamentis discendum
& docendum est, sub variis hisce
figuris, nihil nisi consummationem
dissolvendæ hujus aliquando ma-
chinæ, adumbrari, cujus destruc-
tio-
nis instrumentum, ignis erit, non
qui-

quidem perspectus nobis, verus ta-
men, qui non incinerabit, sed o-
mnia ut non memoremur, exedet
2. Petri III. 7. 10. 12. El. 65. 17.

§. III.

Visâ naturâ comparationis in ne-
Etendis ex ea rationibus, ipsa
verba apponenda sunt, quæ talia,
כל־כבר ימלּו כל־בוש תחליפם ווחלפי
Omnia illa sicut *vestimentum invetera-*
scent sicut indumentum immutabis illa
& immutabuntur. Ex his quæ ratio pro-
nostra sententia proficiatur, ite-
rum est manifestum. Quando n.
cum vestimento lacero, rupto, fento,
annis usque consumpto, conten-
ditur hæc mundanæ molis solutio,
ac simul asseritur simpliciter, nullâ
additâ vel conditione, vel limitatio-
ne, futuram hanc illi similem; &
illud pronâ ac planâ conclusione
sequitur, in nihilum aliquando cum
rimas patitur, eandem abituram.

Ex.

Extra dubium enim est, vestimentum dum inveterascit, ita mutari ut non tantum habitum priorem amittat, sed & planè dissolyatur ac marcescat. ut tandem progressu temporis ne quidem panni, nedum vestis retineat nomen. Quin etiam ita se res habet, ut post amissam formam pristinam, non tantum non acquirat novam vel meliorem, sed & in floccos, favillas ac nihil desinat. Quandoquidem jam talis immutatio spectetur in comparationis tertio, in quo hic conferuntur cœlum & terra cum detrito indumento, primò hoc inde promanat consectetur, Quemadmodum vestimentum non mutatur in melius, ita nec cœlum & terra, quæ eodem modo quo vestis, inveterascent, faciem nanciscentur pulcriorem; tantò quidem minus, quod hic nullum reperire licet apicem qui talem ἄνακτοντισμὸν & βελτίωσιν, hic

hic loci ostendat significatam. *Se-*
cundò quod non tantum non in
melius immutabuntur cœlum &
terra, sed & planè desinendo, pe-
ritura sint, eò quod hæc etiam
vestis sit conditio, à qua ducta est
similitudo, quod ex usu quotidiano
manifestius est, quām ut multis ex-
poni postulet. Atque hæc omnia
importat natura, similiū, quippe
quorum eadem est ratio. *Tertio*
& hoc colligitur: Si mundus inve-
terascet ut vestimentum & im-
mutabitur ut indumentum, utique
peribit secundum substantiam. At-
qui inveterascet ut vestimentum, &
immutabitur ut indumentum. Ergo
peribit secundum substantiam. Tum
& illa: Si mundus ut Vestimentum
immutabitur; peribit non ut in-
melius mutetur, sed ut planè *κατ'*
ἀστέρας destruatur. At V. P. ergo & P.
Exposita est consecutionis ratio in
iis quæ hactenus sunt adducta, &
patebit ex adducendis clarius.

§. IV.

Hæc si satis sunt planā & firma,
Hæc spes est, nimis iterum προ-
τετως Meisnero se opposuisse de-
prehenditur Spanhemius, qui hæc ver-
ba Psalmis כבגְר וּבָלוֹ negat in-
ferre abolitionem vel annihilationē,
sed mutationē tantum significare,
ait enim: Nec enim vel vestes annihilan-
tur, vel illa quæ veterascant aut sene-
scunt, nec omnis mutatio annihilatio.
Affirmative itaque argumentum
ducitur à genere ad speciem; Cœli
mutabuntur: Ergo annihilabuntur. Hinc
κατὰ Βιάλον cum Meisnero agit: Si
mutabuntur (Cœli & Terra) ut pal-
lium, non annihilabuntur, sed remane-
bunt secundum substantiam: Nec enim
indumenti mutatio est illius annihilatio.
Evidenter congerit varia in quibus
omnium non est eadem perspicui-
tas: Verum est, omnem mutationem
non esse abolitionem vel annhilatio-
nem

nem: Verum etiam est: Affirmati-
vè à genere ad speciem non tutò
duci argumentum. Nam ita est
ut habet Porphyriana regula! *Γένος*
ὅντος, & *πάγιας ἐστιν εἶδος*. Ast sunt
etiam quæ mereri videntur limam.
Mutationem quando sistit, præsens
locus, & eandem ut prædicatum tri-
buit cœlis & terræ; unà expressè idē
prædicatum restringit, & latiorē na-
turam ad determinatam alligat, quod
sit per descriptam hactenus oppo-
sitionem, comparationem, nec non
vocem יאכזב, adeo ut ex iis omni-
bus concludendum sit, non solum
generalis mutationis descriptionem
nobis hic esse exhibitam à Psalte,
sed & insuper perspicue illam, quæ
specialis est, ac mundum non quoad
sola accidentia, sed etiam substan-
tiā destrūctum iri. Id per su-
perius explicatam abundè opposi-
tionem est in proposito, ac per
vocem יאכזב ulterius innotescit, quā
ex Autoritate Schmidii prius visā,

præ-

præsupponimus ubique connotare
essentiæ abolitionem, sive in acci-
dentiis illa sita sit, sive etiam in
substantiis. Et quam illud יְהִלֵּפָה per ἔξηγησιν suam in vicina voce
explicari sentiat Spanhemius, ita ut
idem involvere mutationem in ge-
nere dicendum sit; hoc tamen gra-
tis agit, cum potius tenendum sit
verbum ἄλιτρον à voce planiori & ar-
etiori, debere sortiri illustrationem,
unà etiam singula conjungenda ac
pensitanda esse, quæ in textu aliquo
occurrunt, quando de ejus disqui-
ritur sensu; cum enim quæ seor-
sim posita, varia solent denotare,
collata cum iis quibus cum con-
junguntur, & ex iis æstimata, sin-
gularem ac certam monstrant signi-
ficationis vim, qualis etiam conspi-
cit in illa mutatione, de qua agi-
mus, si cum omnibus illis compo-
natur momentis, quæ conduntur in
eiusdem periodi vocabulis.

§. V.

Sed & consensus hic æstimandus est interpretum vetustissimorum. Ex his Targum Onkelosi יְאָכֹר וַיְהִיבָּרָן reddidit, ejusdem significatio-
nis virtute. Arabs itidem voce طَهْرَانَابَرَانَ quæ origo varia interpre-
tamenta in diversis formis admittit,
qvæ tamen omnia interitus exhibent notionem, potius quam mu-
tationis cuiusvis simplicis, ut pateat
quando in latinum transfunduntur,
ubi effteruntur hinc: *Perire, interire,*
concidere, perdidere, in perniciem deduxisse,
*ruit in exitium, corrui, aliisque simili-
ibus à Golio in Lexico suo Arabicō
expressis, nostrā nī fallor sententiam
juvantibus eximiē. Nec obstat Syri-
aca Versio cui יְאָכֹר peribunt voculâ
עֲזֵבָרָן notionis transire, exponitur,
sensu enim illa non abludit, quod
apparet ex usu ejusdem in Ep. ad
Hebr. c. I. v. II. ubi illud *אָזֶבֶת* in
fon-*

fontibus expressè interitum corrumpitionem & perditionem connotans, per Syri עַבְרִי traditur, quo in loco ad ductum fontium, Versioni castigatissimæ celeberrimæque difficile non fuisset usurpare אַכְרָבִי, si sospicio fuisset, suum עַבְרִי non referre exactè textus originalis ἀπολέψεται. Nam ponimus jam, citra vitium עַבְרִי in versione reperiri, nihil moti disquisitionibus & conjecturis Lor. ad Psal. 102. pag. 34, cum consentiant hic opus Anglicanum & editio N. T. Gushbiriana. Expressus adeò apud hunc quoque interpres tem talis transitus, qui simul est interitus & essentiæ abolitio. Hanc quoque LXX. Viris placuisse mentem, ex ipsorum ἀπολέψεται, usurpatō ab Apostolo, non obscurè colligitur.

§. VI.

Liquet igitur porro contra Spanhemium, qvamvis omnis mu-

tatio non sit annihlatio; aliquam tamen, & hanc præsentem reverâ esse abolitionem, & destructionem totalem, eamque per וְאַבּוֹ וּבָלֶן &c. aperte indigitari. Frustra est proinde, cum negat vestes annihilari quando senescunt. Qvis enim non novit, vestium formam & essentiam, consistere in illa figura & conformatione, secundum quam corpori injectæ illud ambiunt, integrunt atque fovent? Quis etiam ignorat hanc formam vel figuram, ita indies usu auferri; cum ipsa materia deteritur, & tandem planè dissolvitur ut ne quidem demum appareat? docent hoc quotidianæ impensæ. Quis sobrius tum superrare, & non periisse aut abolitas illas affirmabit? Certè nec nomen amplius supereft, nedum res ipsa, nisi pulverem quis hic attendere velit. At exiguae ab illo superetiæ expectandæ adversus injuriam cœli

An-

Annihilantur ergo quæ vetera scunt
indumenta, quantum ad suam essen-
tiam, unde retorquendum *βίᾳον* in
tentatum. Si mutabuntur Celi & ter-
ræ ut pallium, utique annihilabuntur &
non remanebunt secundum substantiam.
Est enim indumenti immutatio illius
annihilatio. Alias dicendum foret,
superesse adhuc vestem, cum essen-
tia sua perierit quod *ἄλογον*. Inde
& illud verum est, nec peccatur
eo, elencho *ἐξ τῶν ἐν μίσει*, cum di-
cit Meisnerus, vestem abjici & in
veteris locum aliam assumi. Omnia
namque vestimenta quæ vetera
scunt, tandem abjiciuntur, ut ut vel
millies resarciantur aut renoventur.
Neque hic loci ullius renovationis
vestigia deprehendere licet, ut non
opus sit cum Spanhemio inferre,
Sic Cælum exigere instaurationem tunc
temporis ut vestimentum vetus. Ecce
vero egregium ædificiū quod inter-
polatu ac annis pannisqu obsitum est
in-

Et quidni hic abjectionis & annihilationis mentio statuatur? Id enim solet detritis panniculis evanire, quod deponantur & abjiciantur, donec penitus consumantur. Inde etiam est quod à verbo **בָּלַח** hic loci adhibito, appellatae sint res pauci **בָּלֹויִם** detrita vereramenta. Ita fraudet etiam hunc locum intelligendum & declarandum ipse Spiritus Sanctus in Epistola ad Hebr. loco modo allegato, ubi dicitur cœlos involvendos esse, utpote nullius usui amplius futuros, ideo etiam per substantialem destructionem planè abjiciendos & abolendos. Quid & hujusmodi expositionem firmat, parallelismus Et. 34. v. 4. quando exercitus cœli dicuntur complicandi, quam notionem Syrus quoque amavit, in citato loco Apostoli. Unde in his nihil amplius esse potest impeditum aut obscurum.

§. VII.

JAM & illud huc arcessimus ex
Plaltis verbis, tanquam immotæ
veritatis ratiocinium, quod de DEO
celebratur שנותין לא יותר Anni tui
non deficiuntur. In his uti de annis DEI
qui ipsi non propriè, sed per cata-
chresin qvandam & אנדרגונטיה etiam
competunt, enunciatur, illos per-
ennaturos, nec ullis terminis fini-
endos; ita vi contrariorum illud
hinc elicetur, habituros suum finem
annos creaturarum, qvod ipsum ita
inculcat Meifnerus: *Et anni cui non*
deficient, id est nunquam erit tempus,
qbo DEUS esse desinet. Ergo vi oppositio-
nis veniet aliquando tempus, qbo defi-
ciente anni cœlorum, id est qbo cœli plane-
non erunt amplius, sed essentialiter &
totaliter corrumpentur. Qvod si desituri
ita sunt anni, ipsum etiam tempus
qvod illi describunt cessabit. At hu-
jus absolutâ periodo, eo modo, ne
amplius existat, ipsum etiam cor-
pus

pus cœleste evanescere necesse est,
cum motus quem currentia astra
efficiunt, tempus constituat, quippe
quod duratio est, descripta juxta
motum corporum cœlestium. Hunc
si negaveris seqvi nempe defe-
ctum annorum, quem perspicue hic
Spiritus inculcat interre abolitio-
nem cœlorum, necesum est admit-
tere in renovata cœli machina sve-
tum cursum cœlestium lumen.
Tum vero eadem astra, cum pristina
officia obeunt, eodem quo in hoc
seculo modo, cur non sunt dicenda
motu suo describere ut antea tem-
porum differentias? Anni sanè non
videntur sic defututi cœlorum, sed
renovandi modo, quod aperte im-
pingit in hunc locum. Sit ergo ar-
gumentum hinc compositum: Si
anni DEI non deficient, utique anni
seculi deficient. At V. P. V. E. P.
Hinc sponte sua illud procedit: Si
anni mundi deficient, utique mun-

dus peribit secundum substantiam.
 Sed immotum est antecedens, hinc
 & consequens firmum manet. Pro-
 batum itaque jam est, quod suppos-
 tiū tantum, & non probari a Mei-
 snero ait Spanhemius, scilicet ex eo
 quod anni cœlorum sint desituri, se qui
 cœlos plane non futuros amplius,
 sed essentialiter & totaliter corrum-
 pendos. Patuit enim hoc ex dictis.
 Nec ipse Spanhemius ~~δέηθεντας~~ hic
 respondens, suam ~~δέησιν~~ ullia idonea
 ratione firmavit, aut aliud in expo-
 sitione sensus sui attulit, quam ad
 nauteam, ut crambem mortiferam,
 obtrusam saepius potentiam, ut huic
 ἐργήσα dikuendæ & refutandæ, sola
 sufficiat simplex ἀγράπτη nostra op-
 posita. Nullibi autem dicitur in hoc
 articulo, posse DEUM annos Cœlo-
 rum reddere defectibiles, sed tot
 vocabulis in futuro positis, ipse actus
 potentiarum complementum evidentis-
 simè insinuatur, cujusmodi sunt
 וחלפו ואבלו ותמו יבלו

§. VIII.

Transiendum nunc ad locum alterum, ex Novo Fœdere hoc transcriptum, ut etiam ex illo rationes producantur, quæ assertioni nostræ stabilendæ conducere queunt. Quamvis enim illa satis superque adstructa videatur iis, quæ ex dicto Davidico deducta sunt, utpote quibus nihil cum successu amplius opponi posse videtur; quia tamen hic copiosæ sunt sacræ literæ, & juvenundum adhæc sit utriusque Testamenti contemplari harmoniam, et
τοῦ θεοῦ adjiciendum est pondus ex loco Apocalypticō, ubi sic infie divinus scriptor: Et vidi thronum candidum magnum, & sedentem super eo, καὶ ἦν πλήρης ἡ γῆ
ἀγαθὴ καὶ ἀστεία. Kai τόπος ἐχειρέθη αὐτοῖς, cuius à facie fugit cælum & terra & locus non est inventus eis. In his expendendis ut cautè & feliciter versemur ac progrediamur præmie-

mus ut indubium ac evictum jure, a-
 gud omnes Christianos, illū qvi sedet
 super throno, verum & æternum esse
 DEUM cum Patre & Spiritu Sancto,
 secundam S.S. Trinitatis personam,
 Filium, Christum secundum utram-
 que naturā, adeoqve Θεόν θωπον, cui
 καὶ ὄκονομιαν judicium illud univer-
 sale die παντοκράτορα peragendum,
 committitur. Juxta doctrinam Jo-
 hannaeam c. 5. 22. Πατήρ τὸν κείσιν πᾶσαν
 ἔδωκε τῷ υἱῷ; Pater totum judicium
 dedit Filio & v. 27. Εξαστιν ἔδωκεν αὐτῷ
 κείσιν ποιεῖν ὃς υἱός αὐτὸπάτρας ἴσι. Cum
 quo concordat Danielis vaticinium
 c. 7. 3. qvod affirmat cum nubibus
 cœli venisse שָׁבֵךְ, sicut filium
 hominis, & pervenisse ad יְמִינָה
 Antiquum dierum. Tum etiam il-
 lud certum esse debet, non signifi-
 ficari hic solium aliquod corporale,
 cum throno insidere memoratur.
 Judex hic παντοκράτωρ & Αὐτοκρά-
 τωρ; sed exprimi potestatem & ma-
 je-

festatem infinitam, demonstrandam
ac conspiciendam in mirabili illo &
tremendo iudicio extremo, qvomo-
do ~~av. ἡμένης~~, hæc judiciaria glo-
ria & virtus Messiae, sub schemate
sublimis throni depingitur, uti et-
iam Matth. 25. 31. Ἡρόντος δόξης appella-
latur. Conf. Luc. 21. 27.

§. IX.

Quin & illud $\epsilon\xi\omega \pi\acute{a}m\eta\epsilon \sigma\nu\rho\epsilon\varphi\acute{\epsilon}\epsilon\omega\varsigma$ κεί-
μενον sit, ipsam fugam à conspe-
ctu DEI talem interitum denotare,
secundum qvem quidpiam qvâ sub-
stantiam & omnia qvæ illam comi-
tantur evanescit, ita ut amplius non
sit, qvâ formâ hæc etiam accipi vo-
luit, Nobilissimus simul & gravissi-
mus Theologus Doctor Matthias
Hoë, in Commentariis suis ad hunc
locum qvando ira scribit: *Fugere hic
idem est ac interire & perire: Sicuti Spi-
ritus Sanctus alibi inquit: Allegat au-
tem tum inter alia dictum Hiero-*
Psal-

Psalteris, in præcedentibus enucleatum, quo ipso interitum mundi in
phantasmata diceribi affirmatur. Quod vero hæc sit vis phraseos τὸ φεύγειν
a facie DEI, patet, si eadem locutiones alibi occurrentes examinenerintur. Fugere enim a facie DEI, est
extra divinam providentiam & cu-
ram quoque modo constitutum esse,
in quem sensum etiam Jonas c. i. v. 3.
scribitur fugisse a facie DEI, cum ad
loca & regiones Ethnicorum se pro-
xipuit, quod divinam providentiam
& præsentiam non pertingere, aue-
se ibi ulterius lacescere, sibi, utut in-
tempore imaginabatur. Atque vel-
ut hic eadem phrasis Spiritus DEI
utitur, & cœlum ac terram a facie
divina fugitura pronunciat; ita in-
nuitur verè extra eum & provi-
dentiam futurum aliquando mudum.
Id vero nequam fieri pot-
est, quamdiu durat ipse, quomodo-
cunque se habeat. Quapropter ut
sic

sic se res tandem habeat, necesse est
ut aliquando non sit mundus. Ut
autem non sit, aliter fieri neque,
quam si secundum ipsam substanti-
am consumatur denique, quia subla-
ta nihil manet reliquum. Alias si
de innovatione sola talis exponenda
fuga, infero: Aut fugiet cœlum à fa-
cie DEI ante innovationem præ-
tensam, aut in ipso innovationis a-
etu, aut post innovationem: Non
istud quia adhuc tum mundus du-
rat, quod quamdiu sit, Patris in eo
gubernari providentia: Neque *illud*,
cum sic mundana hæc machina, per
ornamenta novarum & præstantif-
fmarum qualitarum restauranda sit,
ex sententia fautorum *ἀνακαίνωσεν*,
sicque quæ prius fuit essentia, ma-
gnificis accessibus expolienda est.
Tantum abest ut tum cesset cura &
divina providentia circa illam, ut ae-
lias magis conspicua nunquam esse
queat. Neque *boc*, quia sic nullus es-
ter

set usus mundi innovari, utpote quæ
sic ne curâ quidem dignaretur Deus,
quam alias ne vilissimis quidem re-
bus subtrahit.

§. X.

Præterea cum assertimus modum
hunc loquendi, fugere à facie DEI,
idem valere ac perire; annihilation-
em talēm intelligimus, post quam
nihil illius quod periit, superat, vel
quæ propriæ substantiæ, vel ejusdem
accidentium complexum, ita ut cir-
ca illud cura, præsentia & providen-
tia occupentur. Evidem non est
ignotum, perire à facie DEI, ean-
dē aliquando habere vim cum phra-
sibus affligi ac male multari, ut-
pote cum dicit de inimicis suis Da-
vid Psal. 9. v. 4. אֹיֵב וְאָכִיר מִפְנִיר.
Inimici mei peribunt à facie tua,
quod etiam factum est, non sui an-
nihilatione, sed ita, ut exclusi à gra-
tia divina, quam prius ex μακροθυμίᾳ

ex-

93

experti erant, illius loco iram DEI
ac debitum supplicium ratione vitæ
temporalis amissæ, & æternæ mortis
immissæ paterentur, quomodo non
extra omnem divinam providentiam
sunt constituti, quod fieri non po-
test nisi quid redigatur in nihilum,
sed solum gratiosam. At in hunc mo-
dum interitaram mundanam com-
pagem, cum aliis creaturis, ratione
destitutis, facile quispiam non asse-
veraverit, qui causas quæ hujusmo-
di interitum impiis accelerant, hic
deesse perpenderit. Non enim pec-
carum vel transgressio aliqua adest,
quæ talem perditionem promeruit.
Neque etiam finis, qui in ejusmodi
negotio intenditur, supplicium puta,
quo cruciantur transgressores, in il-
lius tali perditione obtineri posset,
utpote in creatura non tantum ra-
tionis, sed & sensus experte. Illa ve-
ro destructio, quam feret ob ualio-
rum, cui ex parte est subiecta, non in
alia,

alia, quam jam laboramus demona-
strare, liberatione, hoc est totali
abolitione consistit.

¶. XI.

Infert adeo modus ille loquendi,
fugere à facie DEI, ejusmodi rerum
translationem, ut illius quod fugit,
non existat deinceps vestigium sic-
uti Apocal. 16. v. 20. dicuntur fuge-
re insulæ & montes, cum magnitu-
do describitur mali, quod impiis im-
missum illos torqueret, ne illud vel
regiones ferre possent; quomodo
mors etiam Apoc. 9. 6. miseris &
ingentibus malis obrutis fugiens,
non poterat ab illis occupari, ac si
non existisset amplius, quemadmo-
dum nec tum fuit aut haberi po-
tuit, ut acutissimos afflictorum do-
lores terminaret. Ita etiam adulter-
rium fugere jubemur 1. Cor. 6. 18. &
idolatriam, quæ non Esa. 1. 16. per
הסיוּ רע, removete malum expli-

ca-

catur, quod aliter fieri non potest, quā
si per veram pœnitentiam , explo-
datūr quod admissum est prius , &
pia attentione caveatur , ne ullum
malum impostorum perpetretur ,
quod gratiam DEI excutiat. Ita fu-
ga hæc hominem proponit, qui qvi-
dem undique per variorum hosti-
um insultus, peccati spiculis impe-
titur, sed pernici cursu , ac provida
cautione intentatum malum eludit
sc evadit, ac si nusquam invenia-
tur in rerum natura, ut involvi qve-
at his malis. Sic enim divini Spiri-
tus ope, malorum declinat & pro-
pellit principia, ut nullum sit inter
se & illa commercium. Adhæc , nisi
valde fallimur, ipsa illa Adversario-
rum expositio , quæ fugam hanc
constituit consequentis rehovatio-
nis sive causam, sive antecedens ,
prima fronte prodit suam infirmi-
tatem, eo quod aut ipsa phrasis, de-
beret gignere renovationis senum,

aut

aut ita comparata esse, ut aliunde eum insinuaret. Prius quidem esse nequit, cum toto cœlo distent fugere & renovari, & tantum absit ut renovationem quis meditetur, cum fugam effterri de re qvapiam audie, ut potius nullam ejus ὑπερέννη mente concipiat, sed meram fragilitatem & præsentissimum interitum cogitat. Tantò vero minus απακανώσεως conceptus suum subit animum. Ex aliis vero locis illam exsculpere eò est difficilius, qvod omnia illa argumenta, qvæ in hoc articulo pro nostra sententia adducuntur, sint impedimento.

§. XII.

Postquam de subjecto à quo fugitius dicitur Mundus, tum etiam de extremis totius propositionis, mundo ipso, & ejus fuga à facie DEI, constat, & simul rationes se monstrant, unde & qvomodo deduci queant; deinceps de consequentibus &

& modo fugæ, sollicitos nos esse o-
peræ pretium est, cum hæc cura to-
cum negotium conficere videatur.
Ita autem fuga cœli & terræ à facie
DEI futura scribitur, ἵνα μὴ εὑρέσῃ
ἀυτοῖς τόπον ut locus eis non sit in-
ventus. Notabile vero est quod ne
DEUS quidem invenerit locum post
fugam eorum. Quod iterum de a-
liis rebus vix unquam dici potest,
quam illis, quarum totum esse, se-
cundum substantiam & accidentia
spectatum, desinit. Ut enim aliquid
quamdiu est, non potest effugere
conspicuum DEI, propter oculum
omniscientiæ, vitæ omnipræsentiaæ,
& infinitatis abyssum (nisi quis im-
plè ista divina attributa velit in du-
biū revocare) ita cum fugit, am-
plius non est. Quod vero de DEO
illud *non inventire accipiendum* sit, Iva-
der. 1. Connexionis ratio. De illo
enim præcipue neganda inventio-
nē quo res fugere adfirmatur 2. quod
la.

laxè largè, & infinitè dicatur non es-
 se inventum locum eorum quæ fu-
 gerunt. 3 infero: Sinon respectu DEI,
 sed aliorum, post fugam Cœli & Ter-
 ræ locum non esse inventum statui-
 tur, fiet id vel ratione sui, vel ratio-
 ne creaturarum aliarum. Non rati-
 one sui cum id frustra factum esset:
 etenim cum inanimata re cognitio
 illa reflexa, vel inventio sui loci, ne-
 quit componi. Nec intuitu crea-
 turum aliarum quia de iis non ne-
 gari posset inventio cœli & terræ,
 quandoquidem ab iis inveniri debe-
 rent, si superarent. Non enim ob aliū
 quam illarum usum manerent. Addi-
 mus quod collegit ex his, acutissimus
 Schertzerus, cum omnem virtutem
 contineat rationum hic latentium.
 Quicquid excidit à conspectu non solum
 humano sed etiam divino, illud non amplius
 est, Et in parum nihilum redigendum est
 Aliqui cœlum & terræ excides à conspectu
 non solum humano sed etiam operi l. c. Ergo

§. XIII.

Denique, ne ulli exceptioni aut effugio heic relinquatur occasio, quam subministrate argutantibus posset vox *locus*, ac si physice accepta, prout affectionem naturalis corporis denotat, secundum quam illud occupat suum spatiū longū, latum & profundum, nunc solum negetur, de cælo & terra, quomodo licet non amplius competenter eis ubi circumscriptum, haberent tamen ubi seu περι definitum: advertendum (α) valere hic illud πολυθρύλητοι: talia sunt praedicata qualia admittuntur à suis subjectis, cuius vi, eam hic respici debere significationem æquum est in voce *locus*, quam poscit natura subjectorum Cæli & Terræ. Ista enim cum corpora sint, & locus unà genuina corporum affectio, rectè etiam loci notio illis tribuitur, strictè, & philosophice ac physice intellecta. Atque ea cum ne-

G

et.

gatur corpori naturali, ipsum etiam corpus negatur & tollitur, quia si *tempus* & *locus*, *duratio* & *ubi* cessabunt, ipsa etiam corporea essentia, quam afficiunt, annihilabitur, sunt enim, quamdiu corpus tale est, affectiones inseparabiles. Deinde si (β) tantisper hoc coucedamus, Terræ & Cœlo solum $\pi\tilde{\nu}$ circumscriptivum negari, sequeretur (cum repletivum $\pi\tilde{\nu}$, uni DEO vindicandum sit) definitivum illis assignandum esse. Quia vero, quæ ejusmodi *ubi* requirunt, vel spiritus, vel indolis spiritualis secundum qualitates sunt, ceu ita fore comparata corpora Piorum glorificata, post resurrectionem, à Theologis docetur, qualem tamen natum Cœlo Terræque donandam esse, nusquam Scriptura docet; frustra id dictis subjectis affingitur. Et ut apertere rem edisseramus: Mundus si aliquando consequeretur $\pi\tilde{\nu}$ definitivum, etiam *iráyyaslos* tum futurus el-

est, quod prædicatum iterum solis piis hominibus Sacrae Literæ attribuunt. Quamvis (2) generalis vocis loci jam statuenda foret signatio; vel eo ipso planè ex entium numero relegaretur Mundus; quia cum cum omne nō illi eriperetur, ipsa etiam essentia tolleretur. Sed omne nō ei adimitur, si loci nomen, ut aliquando eum induit significatum, hic latè accipiendum pro quocunque ubi. Genere namque universaliter remoto omnes etiam species removentur. Firmissimum adeo scutum deducitur hinc ac obtenditur, pro substanciali mundi destructione, cum ita illum aufugiturum jam discimus, ut nec locus ejus inveniri possit, quamdiu enim quā substanciali manet corpus illud, nec extra locum, nec nusquam esse potest. Implicat enim esse aliquid, & tamen nūquam esse. Nam sicut aliquid est alicubi, ita nihil

nuspiā est. Et uti quod alicubi est, ali-
quid est, ita quod nūspīā est, nihil est.
Cum quibus coincidunt illa in hanc
rem dicta ab Aristotele l.4. Phys. c.1.t.1
Τά τε γὰρ ὄντα, πάντες ὑπὸ λαύραντον
ἔιναι πῦ, τὸ γὰρ μὴ ὄν, οὐδαμῆς εἴναι. Itaq;
denuo laudati modo Scherzeri, huc
arcessendum telum, hinc fabricatum:
*Cujus ne ipse quidem DELLIS locum inveni-
re potest, illud quo ad substantiam totam in
nihilum abiit. At qui Cœli & Terre locum
ne DELLIS ipse quidem invenire potest Ergo.*
Vel conficio: Quod nullum aliquando
habebit πῦ, illud aliquando nihil erit.
At qui Cœlum & terra, aliquando nu-
llum habebunt πῦ. Ergo & aliquando
nihilerunt. Quod aliquando nihil e-
rit, nullam demū habebit substancialē.
At qui Mundus aliquando nihil erit,
Ergo aliquando nullam habebit sub-
stantialē. Conclusio: Si Cœlum & Ter-
ra subsistens, aliquando nullam ha-
bebit substancialē, utique secundum
illam interibunt. At qui Mundus sub-
si-

sistens, aliquando nullam habebit substantiam. Ergo Mundus subsistens, secundum illam substantiam interibit. ὥπερ ἔδει διξει.

§. XIV.

Dissentit iterum Spanhemius, cum hujus dicti evolutas objectasque cernit rationes, unde eas sub examen revocat omnes, & studiose explodere conatur. Objicit I. male confundi locutionem figuratam & impro priam, cum propria, & ab illa sine ratione duci argumenta, eò quod ut thronus candidus non solium materiale, sed potestas rem judicariam Christi designat; ita verbis sequentibus voluisse Iobannem ostendere, tantam fuisse majestatem sedentis, ut creature etiam inanima, tremebundæ velut, loco cesserint. Resp. ad dictum Spanhemii ejusque imitationem I. Συγχωρητικῶς, quod figura aliqua hic locum habeat, eaque αὐθωπονάθεα, per quam facies DEO jam tribuitur,

uti alias s^epius; imo quod & in *figuratu*
Tropus continetur, cum ea vox
naturaliter & propriè, partim sensum,
partim rationem, in fugiente subin-
ferat, qui & priorem locum mutet,
& novum quærat inveniatq^z, instin-
ctu rationis, vel sensus; unde non
nisi per *Metaphoram*, ad totum Mundum,
eiusque interitum describen-
dum transfertur. 2. Αριθμός: ita
figurata esse locutionem, ut se-
cundum eam figuram, non per inte-
ritum queat effterri hæc fuga Mun-
di à facie DEI, sed debeat accipi de
summa majestate, quæ tanta fue-
rit, ut Creaturæ etiam inanimæ tre-
mebundæ velut loco cesserint; hoc
est τὸ εἶχεν, nullis vel debilibus sub-
nixum fulturis. Consequentia nulla
est; Quæ antecedunt figuratè sunt
intelligenda, ergo & quæ seqvuntur
omnia, quasi horum omnium, ea-
dem semper debeat esse conditio.
Quoties enim figurata propriis, &

ver-

versa vice, conjunguntur? 3 per ἔλεγ-
χον: Quis non videt longissimè pe-
titam hanc σπεθότητα, & ipsi loco
non innatam sed illatam? Non ne-
garet ipse eruditissimus Vir, novis-
sima μακροχόσμης, ab Enkolpæo Jo-
hanne graphicè in præsentia deli-
nari. At cujus tam eslet penetrans
scrutinium, ut quidquam posset co-
gnoscere de seculi consummatione,
ab hac vel simili propositione: Sicut
sedens in throno, potestatem habuit
judicariam infinitam, ita ejus glo-
ria ac maiestas tanta fuit, ut creatu-
ræ etiam inanimæ tremebundæ ve-
lut loco cesserint. Imo talis ea est
interpretatio, ut ne quidem pro ἀν-
κατασάσει Mundi quidquam pronun-
ciet, cujus tamen Patronus est lau-
datus Auctor, ut jam nihil dicam de
eo, quod nostram expositionem præ-
sentis phraseos, stabiliant locantū
non infinita, quæ hanc fugā per vo-
ces planas ac emphaticas παρελθεῖν,
ἀπλεῖσθαι, similesque alias declarant.

§. XV.

Obijicit II. Cum à *Opaciori* uōc cæli terraq;
 à sententia opposite Patronis demum
 concipiatur, post ultimum judicium, utique
 sane verba ista de à *Opaciori* illo, (qui
 nobis per fugam exprimitur) hanc qua-
 quam intelligi possunt, si verborum ordi-
 nem sequamur, quippe quæ describunt rem
 non consequeturam, sed antecessaram judi-
 cium. Resp. In vado res est, licet in-
 tenterit malum nobis ex incommo-
 do & à *Opaciori*. Per ποληψιν enim
 quod consequitur, antecedenti solet
 præmitti. Et licet hanc figuram, ci-
 tra necessitatem, non adhibendam
 censeat *Spanheimius*, quandoque ta-
 men justè & rectè eam observari pu-
 tandum, tum quia illam ita conce-
 dit magnorum virorum fides aucto-
 ritasque; tum quia aliorum locorum
 exemplis, luculenter eadem firmatur.
 Quod sufficientibus παραδείγμασι, de-
 monstravit D. *Glossius Phil.* *Iacras*
libr. 4. Tract. 2. p. m. 926 observationo-

ne

ne 28 de narrationis historicæ προλήψει.
 Sed neque opus est eandem hic iam
 trahere, quandoquidem doctrina No-
 stratium de ordine Novissimorum,
 quod Consummatio seculi post ex-
 tremum judicium continget, adeo
 que illud sequetur, etiam ex hoc lo-
 co stabiliatur. Expressè namque in
 prioribus verbis textus, mentio fit
 rei judiciariæ, quando insidere Ju-
 dex dicitur throno, in posterioribus
 autem sermo est de fuga cœli ac
 terræ, à conspectu judicis, quibus o-
 mnino seculi αφανισμός sistitur, adeo
 ut pateat clarissimè, præcessurum ju-
 dicium omnino, secuturam vero
 Mundi παρίλευσιν, neque opus sit,
 statuere hic quidquam προληπτικῶς
 esse traditum. Immo potius tum
 ὕστερον πρώτερον hic asserendum foret,
 etiam ex sententia Doct. Hoë ad hunc
 locum, si quis affirmare vellet in-
 versum ordinem horum ἐσχάτων,
 tempore prius conflagrationem effi-

ciendam; post vero judicium extre-
mum peragendum esse, quia huic
thesi tum, absque ὑπερολογίας in-
terventu, planè adversaretur præ-
sens dictum.

Q. XVI

Objicit III. Nullam esse absurditatem,
fugam terre atq; cœli intelligere non
de annihilatione mundi; sed de prateri-
zatione illius, ratione pristine speciei, status
& figure, quibus omnibus locus non est in-
ventus amplius, adeoq; nec priori cœlo, nec
priori terra, sed novo cœlo, & novo terra, &
corporibus illis divina virtute innovatis.
Quæ verba Spanheimi taleti pariunt
etudiosum. Si mundus tantum se-
cundum quid, & ratione formæ ac-
cidentariæ interibit, utique ejus non
debet totalis & substantialis destru-
ctio doceri. Atqui V. est P. E. & P.
Resp. i. Placet illud quod hic regel-
lit. D. Hȫ. Tatius arbitramur esse ut
τῷ γῆτῷ inberemus, quam præter ne-
ces-

cestiatem diabolorum queramus. Addimus 2 voces Cœli & Terræ, in famosiori sua significatione esse concipiendas potius, quam tralatitia. Supponunt vero, indoli suæ convenientius, ipsas cœli & terræ substantias & essentias, unde etiam satius est de illis eas exponere, quam adjunctis qualitatibus. Explicat 3 interitus hujus rationem rotundè Jobus c.14.v.13 qui asleverat hominem cum dormierit, non resurgere, שְׁתֵּי שָׁמֶן usque ad non cælos, quibus transitus de quo hactenus dubiè disputatum, planè & perspicuè, per non esse exprimitur, adeoque mundi fuga sive πανοδεθρία idem est ac ejusdem transitus ab esse, ad non esse, uti Creatio ejusdem, in articulo huic opposito, illius infert processum, à non esse ad esse. Hoc vero non esse sive non ens, insinuatum per illud Jobi, שְׁתֵּי שָׁמֶן, tale esse putamus, quod non sufficienter aut plenè, per

immutationem accidentium, integris manentibus substantiis, explicari potest (quandoquidem Cœlorum esse non in qualitatibus, sed in omnium partium substantiali forma situm sit) verum exigit, totius essentiæ abolitionem. Alias, quod à notandum, si *perire* & *interire*, nihil nisi alterationem perfectivam ac ἀλλοίωσιν notaret, etiam de hominibus piis liceret pronunciare, quod pereant in altera vita, quia illis tum hujusmodi immutatio qualitatum continget ac βελτίωσις, imo homines non futuros, integrum foret, his concessis, adfirmare.

§. XVII.

Nec movet nos singularis *ἰρμηνείαι*.
Viri Celebreissimi B. D. Johannis
Cluveri quæ in eximio suo opere, Diluculi Apocalyptici nomine insignito, ad locum de quo disputamus, est expressa. Secundum illam quidem
per

per transire dissolvi, comburi, perire non qualitatum tantum mutationem, sed ipsius substantiae corruptiōnem designari, non tamen mundum in nihilum planè redigi, statuendum. Ita vero infit: *Id non sequi animadverto, nec id afferere audeo.* Transit enim homo, redigitur in pulvrem, non est amplias, perit, combustur, sed ob id non in nihilum abit. Quis DEUS reparat ipsam ex eodem illo pulvere, sicut ex semine mortua ē corrupto, id ipsum semen reducit, rīdum, ac multo quam anteā erat ornatius, *i. Cor. 15. 36. 37. 38.* Simile quid de Cœlo Terraque videatur statuendum. Verum quod ejusmodi substantiae corruptio, non aliud inferat, quam qualitatum mutationem summam, haud nihil ambigendum. Quamdiu enim afferitur, rudera ac cineres ex priori machina, veluti principia superesse, ex quibus nova moles ornatiōr exstruatur, substantiam

tiā corruptam esse planē ac interiisse, affirmare non licet. Etenim quamvis combustio, dissolutio, & transitus partium, substantiæ constitutionem, conjunctionem & faciem ipsam, adeoque totam fabricam tollat, non tamen videtur aliud destruere, quam qualitates & alia accidentia, si talia remanent minuta corpora, quæ innovandi mundi semina sint & idonea materia. Porro, non posse hanc sententiam obtineri, ex simili ab hominum interitu petito, dispalescit inde, quod Hominum destructio in scripturis, iis verbis non expōnatur, quibus Consummatio seculi qua substantiam futura, graphicè ob oculos ponit. Cælum enim & terra p̄dūdōr transibunt, Elementa vero calore solventur, terra vero & que in ipsa sunt opera, exurentur 1. Petr. 3. v. 10. 12. Elemento autem edacissimo igni, Homines nunquam in universum destinantur. Compa-

gi

gi huic naturalium corporum omne
περι adimitur, cum locus ei non in-
veniatur, & abeat illa tota ut ampli-
us non sit Apoc. 21. v. 1. Non ita
de Hominibus loquitur Scriptura.
Ubi quasi in transcurso simul solli-
citamus instantiam *Aretae*, qui ex
voce ἀπῆλθεν negat sequi omnia
prorsus in nihilum debere recidere,
quandoquidem ea vox non signifi-
cet εἰς μὴ δὲ ἐχαρηστεῖν ἀλλὰ μετέβη. Con-
trarium omnino ex textu deduci &
demonstrari posse putamus, in quo
non solum ἀπῆλθεν occurrit, quod
etiam per abitum, remotionem to-
talem pro re nata posset iusinuare;
verum adjicitur in eadem periodo,
cum de mari fit mentio, ejusdem fu-
ga & in non ens secessio. Itaque
cum locutio posterior sit prioris ex-
positio, & verosimile simul sit, cum
de mari dicitur quod εἰς τὸν οὐρανόν, hoc
de præcedentibus cœlo ac terra, ca-
piendum esse; sequitur non simpli-
cens

cem heic describi uerábatur sed χώρησις eis μὴ ὄν, quod plenius patebit, si hisce addantur, quæ de vi ac emphasi phrasium, in hoc articulo occurrentium, supra sunt memorata.

§. XVIII.

Nec denique conficiunt rem, quæ adducuntur pro dicta expositio-
ne singulari, quod etiam de homi-
nibus adhibeantur voces *Perire, com-
buri, non amplius esse*; nec tamen quis-
quam ideo, in nihilum redigendos
homines, concludat. Non inquam
propugnant illa satis ac validè pro-
positam opinionem. De homini-
nibus quando efferuntur ejusmodi
locutiones, vel non de toto humano
genere in universum, sed quibusdam,
ceu impiis, tantum dicuntur; vel non
absolute accipi debent, eo quod nec
possint, cum non sit eadem ratio
mundanæ machinæ, ac est creaturæ
rationalis Hominis, utpote quæ ex-

acto seculorum spatio, in extremo
judicio, ex terræ pulvere evigilabit,
qvum cerid destinata sit futuræ æ-
ternitati, quod mundo non compe-
tit, vel si tales sunt, aliud non infe-
runt, quam evanidam ac caducam
mortalium sortem, post miserandam
lapsus stragem introductam, aut cor-
poris humani, post mortem, destru-
ctionem, & in sua principia resolu-
tionem. Id quod ex El. 51. v. 6. huc
arcessitur, ad stabiliendam thesin ar-
reptam, Mundi quidem æquè ac ho-
minum interitum infallibiliter pro-
bat, illius vero interitus modum eun-
dem nequaquam sifit. Imo potius,
cum certorum objectorum definit
exitum, diversitatem simul modi in-
sinuat distinctis vocibus, quando ait
Spiritus DEI, quod Cœli ut fumus eva-
nescent, terra ut vestimentū vetera-
scet, & habitatores ejus sunt morituri
sicut illi. In fontibus **ובלו נמלחו**
& **הטהון** litem dirimunt, ex quibus

constat finem omnium in genere hic describi, hominū etiam exitum communem, s̄veta voce ΗνΩ tradi, nequam vero ita horum subjectorum conjungi interitum, ut inferre liceat: Quemadmodū ergo cœlum ipsum & terra pereunt, sic & homo, & sicut homo spem habet reparationis, sic & creatura, non annihilationis omnimoda, sed utiq̄ renovationis. Obstant huic illationi, & eam refellunt penitus, emphases illæ, quas evolvimus antea in phrasibus perire, fugere à facie DEI, locus eis non est inventus, nec non rationes petitæ ex comparatione, quam continet oraculum propheticum Davidis. Manet igitur non evinci ex hoc loco, similem esse interitum hominum ac mundi, ut ex illa conjunctione destrui queat assertio illa, quæ est de mundi annihilatione omnimoda. Nam ut concedamus tantisper, Elajam in hoc loco non loqui aliter de hominis quam

orbis universi interitu (licet aliud o-
mnino pateat, cum apposita ex fon-
tibus vocabula discutiuntur) con-
troversia tamen adhuc supereft de
modo, annon in mundi interitu, secus
quam hominum, concedenda sit an-
nihilatio totius substantiae, quæ lis
ex dictis nostris discussis, & analogi-
giis aliis est dirimenda. Quod in hu-
jus opinionis subsidium promittur
ex Ep. ad Rom c. 8. v. 19. alio loco
in hac opera tradendum. Ista ve-
ro, quæ in favorem allegantur ex
Job. 7. v. 10. Psalm. 37. 10. & 103. 15.
quantum roboris contineant, in
ipsa forte velitatione publica, lice-
bit expendere.

§. XIX.

Liquet ex his omnibus, non o-
mnis ἀλογίας aut ἀπνίας vacuum
esse quod statuit Spanhemius, ut i-
pse tamen esse opinatur. Quod au-
tem ex Apoc. 12. 8. hic difficulta-

H² tem

tem construere satagit, quasi phrasis illa in nostro loco: *non est inventus cælo & terra locus*, non possit destrunctionem essentiæ & substantiæ inferre, cum nec illa eam vim habeat, ubi de Dracone projecto dicitur, ejus locum non esse inventum in cælo, quum adhuc in Ecclesia visibili, ingentes excitet turbas, piosque violentis saepius impetrat invasionibus; itidem irrito projicitur conatu. Nam παράλληλα alia, datam expositionem non solum admittunt, sed & poscunt, sequè ac συνάφεια in præsenti. Deinde, quod ipse vidit Spanheimius, locutio est restricta & limitata Apoc. 12. 8. uti ex adverbo *absoluta* & indefinita cap. 20 v. II. quare *dissimilium est diversa ratio*. Accedit ad hoc, quod nec inveniatur locus Diabolo in cœlis, eo modo, quo id negatur. Utur enim corda fidelium, miris ac pestiferis machinis arietare ac occupare coquetur; frustra tamen id agit, quippe

pe cum fideles, fidei scuto & precum
armis se communiant, resistendo fa-
ciunt, ut in cœlo locus ejus non in-
veniatur. Sine controversia ergo
justa, facit pro nobis elenchus quem
nequit ipse, sed negat simul *Spanbe-
nius*: *Quicquid interit secundum totum
sui, & ad literam, & à conspectu DEI
propriè fugit, nec locus ejus inveniri po-
test in quo exter amplius; id sane non
sunt essentialiter, & ratione utrius in-
serit, sed annihilatur omnino.* At sic
fugiturus est mundus à conspectu
DEI. Ergo annihilabitur.

§. XX.

Jam quamvis ita in doctrina de
consummatione seculi, innovatio-
nem præferat substantiali destruc-
tiōni *Spanbemius*, invitis hac tempestate
Nostratisbus; attamen moderatio-
nem & æquitatem animi sui eo mon-
stravit, quod quæstionem hanc de
interitu mundi, ex earum censo esse

judicavit, quæ problematicæ sunt, &
in quibus licet ἐπέχειν, & salvâ fide, &
salva charitate ἀντιγνωμονεῖν. Æquior
sanè hoc ipso Johanne Camerone Sco-
to-Britanno fuit, qui in *Myrotbecio
Evangelico.* (invenies eadem etiam in-
ter τὰ Σωζόμενα) ad c. I. v. II. Ep. Hebr.
gravem edidit censuram, & judici-
um pronunciavit durum in eos, qui
ita interitum hoc universum do-
ceant, ut eo omnia recidant, unde or-
ea sunt, hoc est in nihilum. Nam-
que affirmavit hanc sententiam, cum
Sacra Scriptura ex diametro pugnare,
imo etiam videri cum analogia fidei pu-
gnare. Annexit has rationes, & quā
primum hanc, quod Apostolus ad
Rom. 8. disertissimis verbis docet,
mundum quem creaturam vocat,
innovatum iri, utpote qui & parti-
ceps futurus sit gloriæ filiorum Dei,
quod fieri nequeat, siquidem fundi-
tus peribit cœlum cum terra. Qua
secundum istam: Cum analogia fi-
dei

dei pugnare hoc vel inde lique-re ait, quod quibus argumentis ea nititur, iisdem evertitur dogma de resurrectione mortuorum. Insuper hoc adjicit: Fidei nihil esse convenientius, quam docere gloriam filiorum DEI fore longè maximam, hoc vero alias non fieri, nisi & in creaturis aliis, schema quoddam ac species hujus gloriæ manifestetur. Elicit id ex comparatis, quod sicut miseriæ suæ, postquam in peccatum prolapsi sunt homines, documenta animadverterunt in creatura, ita & in altera vita, colligant ex eadem innovata, felicitatis suæ magnitudinem. Concludit vero: *Ergo hic inseritus cœlorum, nihil aliud est quam cœlorum mutatio.* At si sic se res ha-bet, gravior hæc est dica, quæ nobis in hoc articulo scribitur, quam exspectavimus; frustra etiam erunt, quæ haec tenus in hanc rem dicta sunt ac perscripta.

§. XXI.

Primò quidem, quod de vi Scripturæ illata per nostram sententiam opinatur, pro opinione re vera habendum, non dogmate aliquo plano, cum valde laboret probatio sua. Scribit *Camerino Apostolum* allegato loco, dilectissimis verbis, quæ nullo interpretamento obscurari & depravari possunt, docuisse mundum innovatum iri. At ubinam illa tam diserta verba, de innovatione? Certè ne innovationis quidem sit mentio. Et siquidem illa ex hoc loco est exculpanda, nam cum multâ *diuina* opus est, antequam vel species aliqua innovationis sisti possit. Ubi vero tum dilectissima illa vocabula, quæ tanta confidentia assertam innovationem exhibeant? Qvod si res tam plana ac cunctis obvia hic loci esset, non certè tantis contentionibus, & diversis adeo commentariis, in eo exponendo,

Au-

Auctores eruditissimi fuissent occupati. Putat vero, si quid video, innovationem ex eo concipiendam, quod & ipse mundus gloriæ filiorum DEI, particeps sit futurus, illud enim fieri nequit, nisi superstes maneat. At qui hoc etiam denuo sine fide firma dicitur, nempe mundum futurum participem gloriæ filiorū DEI. Nec enim id jam heic reperias; neq; etiam locū habere potest ea assertio. Gloria namq; filiorū DEI, h.e. æterna beatitudo, ut hominibus aliquando continget piis, ita illis etiam solis, inter visibiles creature, adeo ut absurdum sit secus sentire. Sanior fuit suus Socienus *Rivetus*, qui cavendū dixit, ne gloriam filiorū DEI communiceamus corruptilibus creaturis, quæ beatitudinis sunt incapaces. Nec liberatio, creature remansionem hic evincit, utpote quæ spectabit tantum servitatem corruptionis, non vero ipsam corruptionem tollet, aut ab
 Hs illa

illa liberabit; sicuti nec illa liberatio,
quæ in revelatione gloriæ filiorum
DEI fieri traditur, modum eundem,
sed idem tempus innuit. Secundò,
prorsus est inconveniens, labefacta-
ri ab Auctoribus, qui favent interitui
substantiali, articulum de Resurrec-
tione. Illud vel obliquè, aliter fieri
posse non videtur, nisi statuatur eos
tum negare resurrectionem corporū,
quando negant *ἀνακαίστημα* Mundi.
Quæ autem horū est tam arcta con-
junctio? ob quam, quod uni conve-
nit, alteri etiam convenire censembitur.
Anne homo ratione prædictus, DEO
volente non possit resurgere, licet ir-
rationalis creatura pereat? Distinctæ
sunt doctrinæ de Resurrectione, &
Consummatione Seculi, quæ distin-
ctis etiam suis stabiliuntur dictis
classicis. Et sunt Articulo de Resur-
rectione, sua loca, omni exceptione
majora, & omni dubitatione supe-
riora, quibus satis superque firma-
tur,

eur, quæcunq; demum configantur ex substantiali mundi interitu rationes, ad illum migrandum. Immo etiam, si rationibus & consequentiis quidquam efficiendum est, videtur ex sententia de substantiali mundi interitu, Resurrectionis articulum non tantum non infringi, sed ex adverso quadrantenus probari posse. Ago enim & ni fallor rectè: Si creatura irrationalis peribit, Rationalis creatura non peribit. Si non peribit, florebit post fata superstes. Probo connexionem: quia contrariorum contraria sunt consequentia. Ita quidem ἐκότως ac σοχασικῶς licet inferre. Quod minus *Tertio* consultum sit aut æquum, ullam gloriæ futuræ imaginem mundo ac creaturæ irrationali adscribere, illa sunt impedimento, quæ modo de hoc axiomate sunt prolata, nempe quod unicè ad pios spectet, ne cullo possit pacto, ad destitutam ratione creaturam derivari.

vari. Et si ad cœlos, vel ullum animal irrationale, hujus communio referretur; eodem jure omnes species creaturarum, & earundem individua, eandem sibi vindicarent, quod dogma iterum ingentibus laboraret vitiis & erroribus. Quidam etiam dicendum est, planè non opus esse hujusmodi specie felicitatis in creaturis, ad complementum gloriæ & beatitudinis filiorum DEI, cum ea circa hujusmodi augmentum, satis magna futura sit. Habet hunc pī ex beatifica DEI visione tantam felicitatem, quantum præstare nulla unquam alia res poterit. Et ipse DEUS cum ita futurus est omnia in omnibus, exigua admodum esset illa gloria, quæ hujus intuitu à creaturis aliis proveniret, ut adeo puerilis ac levicula sit gloria illa, quam comminiscitur Camero orituram beatis, ex innovatione mundi, si cum illa conferatur, quam dulcissima cum Deo

DEO conversatio afferet aliquando,
unde etiam imbecillis sit oportet il-
la ratio, quam ex ea pro sua senten-
tia firmando, in medium producit.

§. XXII.

Postquam quantum quidem ad no-
strum institutum in præsentia, non
obscure consummatio seculi, qua sub-
stantias ipsas, ex fundamentis solidis
& locis ~~ἀμετακίνητοις~~ evicta est, nec
animus sit, cum nec temporis ratio
admittat, aliunde alia argumenta,
quorum tamen & numerus adhuc
magnus, & vis summa est, urgere ul-
terius: coronidis loco subtexenda
putamus, quæ compendiosè, sed ner-
vose pariter, ex ratione finis interi-
turi mundi, pro nostra sententia col-
legit B. D. *Danbawernus*, Thologus sub-
stissimus & subtilissimus, judicio
Theologi magni, ipsius B. D. *Scherzeri*
in scriptis suis passim, præsertim *Sy-
stem.* & *Antibell.* Ita vero habent verba
illius, *Hodos. phæn. XII. p. m. 1482 & seq.*

Ra-

Ratio interituri mundi fluit ē finis ge-
 nio, quo (cum ceteris paribus, et si enim
 membra mierocosmi non valitura sunt o-
 nnia ad eum usum, quem habuerunt in
 hac vita, tamen ad ejus quem divina sa-
 pieuria perennare voluit, integratam
 pertinebunt, ut frustra hic sit instantia
 Spanhemii) sublato, res ipsa etiam tol-
 litur. At finis creature à DEO condita
 est symbolicus & Organicus. Nunc in a-
 vo beatoe DEI S. erit omnia in omnibus:
 Hieroglyphica iheologia & organica fœ-
 cundatio nulli tunc amplius rei erit ac-
 usui. Finis creature post lapsum conser-
 vata, est Ecclesiæ bonum, cui adhuc mun-
 dus servatur. At eum in beata libertate,
 electi sub se solem calcabunt, mundo non
 egebunt: cui bono ille superfit. Quid o-
 pus est sole, ubi tot soles, quot electi, Ec.
 Gemella his sunt quæ idem ex B.
 D. Gerhardo de universa Ecclesia DEI
 meritissimo Theologo transcripsit.
 Terra (inquit ille L. de consummatione
 seculi) ideo condita est, ut esset dormie-
 lium

lium hominis viatoris: tota rerum universitas ideo creata est, ut esset speculum quoddam Deorum vias, & homini in via hujus vite inserviret. Ergo quando homo DEUM à facie ad faciem videbit, ac in patriam appulerit, adeoque viator esse deserit, nullus amplius erit hujus saeculi usus. Lutherus nos-
ter dicere fuit solitus. Die iehige Welt ist nur eine Vorbereitung und Gerüste GOTTES zu jener Welt/
wann daß Haus fertig ist/ so reiset
mann daß Gerüste ein. Statuit idem
mundum, quamvis non conflagratione,
peritum tamen fuisse, si maxime nec
primi parentes, nec posteri eorum pec-
cassent, sed in concreata integritate
anivitae perstiterent.

§. XXIII.

Quandoquidem summam dicen-
dorum in hoc argumento con-
tineant, quæ B. D. Michael Walthenus in
Quadragena Miscellan. Theolog. adfert
pro nostra sententia, quam liberalis

ex-
,

exercitii gratiâ se tueri affirmat, non
 pigebit illa adjicere. Postquam scri-
 pturæ fundamenta ex selectis dictis
 designavit, etiam rationum monu-
 menta, brevi atque eleganti ordine
 proposuit, his verbis: *Rationes desu-*
mimus 1. ab Hominis differentia, quâ so-
lus à Cælo & Terra, omnibusque aliis vi-
sibilibus creaturis discrepat, que diffe-
rentia consistit in à Davarioria nō à Dap-
gâ, quippe que pars est imaginis divi-
ne, ad quam solus Homo, inter creatu-
ras visibiles est conditus, nimis ergo ab-
sonum foret, incorruptibilitatem & im-
mortalitatem tribuere etiam cæteris
prater hominem 2. A finis carentia, rô
nâr & universa natura ideo à DEO in-
stituta est, ut Homine viatori commodum
prabeat hospitium & domicilium. Omnia
enim propter Hominem facta sunt, Homo
propter DEUM. Deut. 4. v. 19. dicitur,
quod Sol, Luna & Astra, à DEO creata
sunt in ministerium cunctis gentibus, que
sub caslo sunt. Post diem vero judicii, nee

motus, nec lucis, nec defluxus; nec effe-
 ctus alicujus cœlestis ministerio opus erit
 Homini. Quando igitur Homo ad cœle-
 stem vite aeterna portum appulerit, seculæ
 bujus usus nullus amplius futurus erit.
 3. Ab absurdî consequentia, quod si enim
 mundi hujus concedatur instauratio & re-
 novatio, statuenda quoque foret restitutio
 reliquarum creaturarum omnium, que
 enim causa esset quod quadam dunitaxas
 adservarentur, quadam vero penitus an-
 nihilarentur? causa sufficiens vix dari pos-
 est. 4. à Typi consonantia Lev. 14. v. 44. 45.
 jubetur domus leprosorum non superficia-
 liter renovari, sed fundamentaliter aboleri.
 5. Ab ortu conformitate qualis enim ratio
 fuit principii, talis videtur & finis esse, ab
 Mundus ex nihilo prodiit per DEI omniipo-
 tentiam. E. Verissimile est, quod per eandem
 in nihilum sit redigendus.

§. XXIV.

Hisce laudati Doctoris argumen-
 tis, quæ ac in controver- sient ista,
 quibus pro sententia nostra haec tenus

exhibita, de mundi hujus destructio-
 ne universalī & substantiali pugna-
 mus, meritò etiam adjicitur ceu præ-
 gnās ratio proposita ex Apoc. 20. quæ
 heic nominatur modo, estque *stonia*,
 sive quod nullus amplius locus ex-
 stet compagis creatæ, cœli & terræ.
Quemadmodum enim, quia nusquam
 erat moles illa ante sui à DEO produc-
 tionem, ne existit quidem; pari-
 ratione quia in consumatione seculi
 post fugam suam, cum locus ejus non
 invenietur, nusquam erit, plane non
 existet. Quid igitur est quod renova-
 bitur? Atq[ue] hic cum de loco mundi sit
 sermo de quo variè disquirunt eru-
 diti, ne cujusquam sinistris judiciis &
 expositionibus ansa detur, sciendum,
 & modò, & in superioribus, ubi hoc
 argumentum est explicatum, rāv à u-
 φōiv nos amplecti mentem orthodoxorum
 Ecclesiæ Doctorum, quam
 scriptis suis tradiderunt, quam adeo
 ex monumentis quorundam inter

illos, huc adscribere placet, ut pateat contra Calvinianos nos tenere, locum non semper corpori ita esse tribendum, ut ipso actu sit in loco, cum sufficiat posse esse in loco.

S. XXV.

In Parte ultima sive Appendice Colleg. Theol. systematici & quidem Colleg. Physici cap. IV. Thes. I. pag. 137. D. Joh. Adam. Osiander loci natu-
ram his verbis adumbrat. Quando locum dicimus affectionem corporis, potius locabilitas erit intelligenda, sicut cetera attributa non tam de actu quam de po-
tentia sunt accipienda; Et si locus acci-
piatur ut actu dicit affectionem corporis,
magis pertinere videtur ad locantem sub-
stantiam, sive corpus quod locat, quam
locatum, ita ut intrinsecè convenienter loc-
anti, rei autem locatae extrinsecè. Ideo-
que quando dicimus locum esse affec-
tionem corporis, & haec distinctio & hic re-
spectus ex parte locantis & locati, probe
venit attendenda. Beatus vero Doctor
Scherzerus ita exponit suam senten-

tiam Nucl. Philos. Quadrip. p. 51. Falsum est locum esse proprium Physicum, sed locabilitas seu posse esse in loco proprium est. Idem in Colleg. Anti-Sociniano, ubi etiam cœlum extimum exempli loco adducit, sequentem in modum super hac re differit: *Locus est accidens, corpus non constituens, sed accidentaliter consequens propter aliud accidens, nempe quantitatem, ad cuius rationem, non aequalis circumscriptio requiritur, sed sola circumscriptibilitas sufficit. Cœlum extimum loco non circumscribitur. Et accurate loquendo, non locatio sed locabilitas, non esse in loco, sed posse esse in loco corporis Physici affectio est.* Cur vero DELIS per omnipotentiam suam non disponere de accidentalibus illis possit? Quæstionem hanc subjicit propter adversarios, inficiantes præsentiam corporis Christi in S. Cœna, contra quos disputat.

c. XXVI.

Oμόψηφος est heic Doctor Gravissimus B. Baldwinus, qui sequentia

signavit in Commentario suo Epist ad Col. ad cap. III. part. altera Quæst I. pag. m. 1092. Nos respondemus locum non esse corporis proprietatem *συστήνειν*, sed accidens prorsus alienum; potuisse enim DEUS, ab initio corpus aliquod condere, citra sui destructionem, extra omnem locum, quemadmedium de ultimo cœlo Philosophi testantur, quod non sit in loco. locabile quidem est proprium ejusque corporis, seu in loco esse posse, sed non actu semper locale. Ipso actu esse in loco cœlum extimum affirmat quidem B. D. Balh. Meissnerus his verbis in Philos. Sobria: *Definitivè in ubi non est cœlum: bic enim modus spiritualibus naturis convenit, quæ suum sibi ipsis definiunt ubi.* Nihil ergo relictum aliud quam ut concludam in ubi esse circumscripтивè, quod tamen non ita intelligi debet, ac si ab alio extrinseco circumscribatur: sed quod ob circumscriptas suas dimensiones in circumscriptio itidem & finito est spacio in quo & ipsum & ipsius

partes locate sunt. Sicuti enim duas sam-
bus species durationum finitarum dan-
sunt ævum & tempus; quorum illud in-
corporeis hoc corporeis substantiis com-
petit: ita due tantum sunt species τῶν
ubi, nempe locus & ubi definitivum: Hoe
spiritibus illud corporibus proprium. Quo-
niam igitur spiritus, & in ubi definitivo,
non est, utique in loco erit, si alicubi esse
conceditur, πᾶν γὰρ σῶμα ἀτομήτον εὐ τό-
πῳ part. I. sect. 3. p. m. 356. Sed ut sunt
δευτέραι φρονίδες κρέιττονες, ita post-
modum deprehenditur ista signasse
p. m. 374. Cælum ultimum corpus ve-
rum imo aliorum corporum quasi regula
est: in loco tamen Aristotelico non est,
cum quia extra cælum non est aliud cor-
pus quo tenetur aut tangatur, cum quia
ὑπερός εἰν ὅπος τὰ ἄνω. Concludit adeo:
Hæc cum ita se habeant propria distin-
guo inter actum primum & actum secun-
dum, inter locabilitatem & localitatem: il-
lam omni corpori essentiali ideoq; perpetua-
am hanc accidentalem & mutabilem dico.

Potest quidem corpus omne loco circumscrivi; sed ut actu circumscribatur, necessarium non est, quia actus secundi saepe possunt a fortiori principio superveniente impediri. p. 376.

CAPUT QUARTUM.

§. I.

Loco jam quocunque modo intellecto, & in novissimis a Syste-
mate mundano remoto per Spiritus
Apocalyptic institutionem, necel-
sum est, ut etiam antea illatum ex
hoc oraculo, planè removeri machi-
nam mundanam, & in non entium
numerum, h. e. nihilum redigi, quod
adeo jam verum se monstrat, ut nul-
lus fere scrupulus supereesse videatur.
Atque satisfaciunt hæc omnino in
præsenti argumento piis & sobriis
ingeniis, quæ sensus habent exercita-
tos, atque prælucente verbi divinita-
ce, diligenter ac devotè ad institutio-

nem Spiritus Sancti attendunt. Neque sic quidquam fabellis movebuntur Judæorum, vel ericis Scholasticonum, aut dictaturâ Pontificiorum, argutiisve Calvinianorum, sive quorundam etiam ex Nostratibus innocuis conceptis opinionibus, quo minus simplicem veritatem, quæ manifestis se prodere videtur vocibus, in scripturis, amplectantur, hactenus puta erutam ac inculcatam sententiam. Receptui adeo canere, nobis integrum esset hoc nomine, atque manum de tabula removere, nisi quæ nondum sunt tacta, cerneremus cum detimento Juventutis, & operâ hujus mutilatione omitti. Posset namque remora & tedium obrepere legentibus, tum ipsum scriptum defectus argui non excusabilis, si, quæ in hac materia objici solent, & in contrarium moveri à dissidentibus, sicco planè pede prætercantur. Igitur, ut in hoc etiam ar-

ti-

ticulo quod nostræ esse curationis,
atque ad ædificationem spectare ap-
paret, expediatur; breviter quoque
adficere lubet & examinare potis-
simas rationes, quas nobis oppo-
nunt ὅτι οὐκ εὐαγγελίας, ut suam tueantur
sententiam.

§. II.

Iisdem fere nituntur fundamen-
tis, variorum Adversariorum con-
clusiones in hac doctrina, nisi quod
quidam, pluribus deductionibus imo
detorsionibus, quam alii, sua placita
dum explicare nituntur, implicant.
Specimen videsis apud Osiandrum
Dissert. Sacr. de Consum. sec. cap. X.
pag. 57. & seqq. Producemus nos
omnia, quorum notitia præ aliis
exigitur, idque planis ac simplici-
bus verbis. Priori quidem loco
quæ ex scripturæ auctoritate, poste-
riori quæ ex ratione depromuntur,
sunt constituenda. Atque cum in

antecedentibus sparsim aliqua loca
prout objecta sunt, vindiciis sint il-
lustrata, primum in acie collocabi-
mus Esaiæ vaticinium quod in cap.
30. v. 26. occurrit: ex quo infertur,
Systema hoc mundanū nequaquam
esse destruendum, eò quod S. Spiritus
non luminarium Cœlestium defe-
ctum, nedum abolitionem exponat,
sed ex adverso eorum incrementum
tradat, idque valdè magnum, imo
multò maximum futurum, ait enim:
lux Lunæ erit sicut lux solis, & hæc
seu lux Solis septuplo, sive velut lux
septem dierum, quæ verbotenus, a-
junt, accepta, mutationem quidem
dicunt, at non sanè entis in nihi-
lam, sed in novum ac meliorem sta-
tum, adeoque harum partium reno-
vationem, quo ipso πανολεθρίᾳ nega-
tur. Verum horum assertioni oppo-
nenda (α) vis rationum in prioribus
propositarū, quæ quamdiu enervari
non possunt, alia frustra oggeruntur.

In-

Ingeminandum (β) jugiter effatum
 Jobi בְּלֹתִי שָׁמַיִם cap. 14. 12. qui
 mortuorum resurrectionem differe
 usq^z dum non erunt cœli, circa quo-
 rum finem hos experges fieri, nobis
 suo aperit dicto, atque ita μακροκό-
 ρυς transitum ex revelatione DEI in-
 dubitatò asseverat. Idem est quod e-
 buccinat Psaltes Psal. 72. 7. בְּלֹתִי וּרְחֵב
 donec non erit luna, dicens futu-
 rum ut non existat luna, a cuius ad
 omnium partium negationem, hic
 tutò licet argumentari, cum similiū
 eadem sit ratio. Advertendum (γ)
 Non esse hic eandem atque con-
 stantem hujus dicti apud Auctores
 expositionem, sed variam admo-
 dum, cum jam de Christo post re-
 surrectionem suam maximè glorio-
 so, multiplicis gratiæ lumine illustrâ-
 te lunam h. e. Ecclesiam; alias de die
 judicii, in quo Sol septuplo hoc est
 longè solito clarior erit, ut ita in
 cœlis major DEI maiestas resplen-
 de-

deat; iterum de victoria Christi, qui morte sua mortem & tenebrarum potestatem superavit, & verum ac solidum gaudium nobis paravit; nunc de lætitia quam concepturi erant Judæi jam reducti sub Esdra à captivitate Babylonica accipiatur: unde quia adeo fluctuant Commentatores, nec conveniunt in certa dicti expositione, illud minimè innovando mundo fundamentum satis validum subjici potest.

§. III.

Dum (δ) penitus in ipsum allegatum locum introspicimus, patet significari eo ipso, summam Judæis liberatis partam fuisse lucem & lætitiam, quasi vix fuisse Luna Solis splendore lucere ac septuplo amplius quam antea splendere. Ceu enim cœlestes faces tristibus luce sua nullam afferunt voluptatem, quin potius obscuritate quadam laborare

ap-

apparent; discussis vero anxietatis
nebulis, cum serena est mens, multa
cum amoenitate oriuntur, & viden-
tur lucidiores: Ita metaphoricè ea-
dem lumina, lætitiam, sacro scriptu-
ræ stylo subinnuunt, ac temporum
felicitatem; veluti tenebræ ac caligo,
cœlestium item corporum obscura-
tio, exulcerata tempora denotant,
prout exemplis hæc utrinque pro-
bant Philologi ductu scripturarum,
ex quibus sunt sequentia Esther 8.
16. cap. II. Es. 13. v. 10. Jer. 4. 23.
Impletam vero Prophetiam Ortho-
doxi etiam asserunt tum, cum ab Af-
syriis illatum damnum & inflictum
vulnus, DEUS paterna medela sa-
navit, & per insignem liberationem,
cœtum fidelium ingenti gaudio per-
fudit, quod quidam ad Ezechiæ tem-
pora, alii ad Hiskiæ referunt, quan-
do angelicâ clade tot Assyriorum
millia cæsa interiere. Quæ cum de
corporali liberatione atque inde orto

gau-

gaudio sunt intelligenda; nequam excludere existimat *Calobius* futuram felicitatem in consortio Angelorum atque electorum Domini, ubi liberati ab omni malo, cum Christo in omnes æternitates gaudebimus, maximè, quia in hac vita, ex paternæ opis dulcedine, sensum gratiæ divinæ, ac lætitiae sempiternæ πρόγευσμα percipiamus. Dispiciant ideo ἀνακαινόστεως Patroni, his ita constitutis, quid roboris, & cum illud habere nequeant, quid saltem speciei, ex loco exposito, suis valeant conciliare opinionibus. Cordati sanè & simplicis veritatis sectatores, vix ac ne vix quidem sunt enunciaturi, quomodo innovatio cœli & terræ exinde exculpenda, quod felicia fata post multas ærumnas erant experturi Judæi, atque eo habituri προποτισμὸν obtinendæ apud DEUM in Cœlesti gloriâ, lætitiae nunquam desituras.

§. IV.

Exponenda nunc sunt ea, quæ expresso novi cœli & terræ nomine, mundi restitutionem in Sacris literis signare putant, sententiæ istius propugnatores. Esaiæ iterum ab illis adducitur prophetia ex 65.c.v.17. Ecce enim ego creo cœlos novos & terram novam, quam sic intellectam volunt, ac si in novissimo die præsentis mundi habitum DEUS sit immutatus modo & innovatus. Resp. i. Apertè hic memorari creationem quæ aliam potius dicit substantiam produci quam priorem innovari. **Quamvis enim vox creare** Hebræorū וְכִי respondens non nunquam inferat formationem rei ex præexistente materia, nec non novarum qualitatum impressionem ceu prioris exemplum occurrit Gen. I. 21. & 27. Posterioris Psal. 51. ex significationis tamen vi præcipua, productionem ex nihilo signat,

un-

unde notior usus potius arripiendus
esset quam is qui minus est frequens.
2. Novum potius diversum dicit,
quam quod per accidentalem mu-
tationem est innovatum, atque sic
novi cœli & nova terra, alia hujus-
modi corpora, non priora restau-
rata, subinnuerent, quod & ipsæ li-
teræ monstrant quæ vocem formant
novi, non innovati. Confirmat hanc
expositionem usuratio vocis חֶרְשָׁן
in fontibus, quæ *alium* quoque no-
tat, uti Exod. I. v. 8. שָׁמֵךְ מֶלֶךְ וַיַּקְרֹב
& surrexit rex novus h. e. alias Pha-
rao & Deut. 24. v. 5. Cum acceperit
vir נָשָׁה חֶרְשָׁן uxorem novam, h.e.
aliam, in locum repudiatæ vel mor-
tuæ prioris conjugis. 3. Agit locus
de gratioſo ſtatu Ecclesiæ ſub ad-
ventum Mefſiæ, quo in gratiæ re-
gno liberati à miferiis ſpiritualibus,
quibus antea preſſi erant fideles, ſen-
tirent ſe novis frui immunitatibus,
pec niſi pro umbra haberent hujus
mug-

mundi calamitates. Itaque loquitur hic Dominus de renovatione mundi, quæ inchoata est spiritualiter per ministerium Evangelii, completa autem erit in altera vita, ubi omnia erunt absolutissima. Intelligit Propheta Ecclesiam, & de Temporibus N. T. agit, imo à regno gratiæ transit ad regnum gloriæ, ut ex interpretatione S. Sancti 2. Pet. 3. & Apoc. 22. recte docuit Osanna-drina Parapbras, ait entheatus D. Calovius. Quibus ita pensitatis, manifestum est, nihil hinc posse deducī quod immutationem mundi quæ qualitates probet, & destructionem ejus nō sciat explodat.,

§. V.

Affinia sunt his, quæ ex Apocalypsi objiciuntur & Petro. Visiones sibi oblatas in spiritu memorat Iohannes Apoc. 21: 1. Vidi cælum novum & Terram novam. Desiderium suum atque fidelium, quantum ad ista, ita exprimit Petrus Ep. post. c, 3: v. 13.

Novum Cœlum atque novam Terram secundum promissa ipsius expectamus. Respexerunt Hagiographi isti omnino ad locum modo expositum, unde etiam apophthegmata mutuatis sunt, ideoque ex ejus quoque intellectu quodammodo capi possunt, nisi quod planè ad novissima restringantur, & referantur ad illa, quæ post consummationem seculi experientur, qui per fidem in unione sunt cum Salvatore & Servatore JESU. Quod verò ex his infertur, non valet primò ob *A'ousæbr*, nam sequeretur novos etiam homines DEUM creaturum. Si enim per novorum cœlorum ac novæ terræ creationem significaretur renovatio hujus molis, homines etiam, quia novis qualitatibus donandi atque sic suo modo renovandi, creari dicerentur. Id vero nec Scriptura dicit, nec fieri potest, quia resuscitandos & resurrecturos homines mortuos, eadem

dem docet Scriptura. *Deinde ob
ζεπον*; quia si innovandi essent cœ-
li, &c. oportet in consummatione
seculi existerent & superarent, id ve-
rò est quod expressè negatur, cum
expressè ait Spiritus abiisse primum
cœlum & primam terram, ita qui-
dem ut amplius non sint, quod ex
sequentibus ejusdem commatis ver-
bis planum, quæ mare non amplius
existere inculcant, cum quibus et-
iam consonant, quæ in nostro decla-
rato dicto apocalypticō observayi-
mus, atq; omne τὸ Systemati mun-
dano adimunt, dum locum ei non
esse inventum pronunciant. Quivis
ad eo videt, non sine absurditate dici,
innovari mundum, qui tamen non
existet. Nec minus absurdum est
affirmare, bruta etiam resurrectura
ad incorruptibilitatem, cum & illa
innovanda essent cum ipso mundo.
Eliceretur illud præcipue ex Psalmo
104: v. 30. *Emitte Spiritum tuum et re-*

creabuntur & renovabis faciem terra,
 qui locus inter alia quoque in sub-
 sidium hujus opinionis adducitur,
 at in quo, hujus intuitu negotii, ni-
 hil inest solidi, cum loquatur Hiero-
 psaltes de continua & quotidiana
 mundi renovatione, quâ, decedenti-
 bus individuis, succedunt alia, in
 quibus conservantur species & ge-
 nera, dicente D. Kiliano Rudrauffio.

§. VI.

Nec est, quod objiciat quisquam,
 transitum mundi, quo abire di-
 citur, capiendum esse, non de sua
 substantia, sed schemate, quod præ-
 teritum docet Apostolus 1. Corint.
 7: v. 31. nam quamvis hæc figura seu
 habitus, cuius facit mentionem A-
 postolus, differat ab ipso mundo,
 atque hic notet externam & civilem
 conversationem, in certis quidem
 heic loci occupationibus; ex eo ta-
 men non sequitur, quia hoc $\chi\eta\mu\alpha$
 in-

interibit, quod obtinet in mundo, ipsum mundanum Systema non interiturum. Hæc enim cum sibi invicem non opponantur, sed unum altero contineatur, potius concludendum, utrumque eandem sortem subiturum, quam alterutrum universalis ruinæ & cladi eximendum, adeo ut dicendum sit, & Schema mundi, & ipsum mundum peritum. Tertiò ob ἀπροσδίόνυσον, cum de corporum horum, cœli atque terræ substantia, quam oculis nostris usurpamus, non agat; sed tale novum cœlum insinuet, quod diversum est naturâ & essentiâ à priore, atque adeo non corporeum sed incorporeum, quemadmodum & terra, estque nihil aliud quam habitaculum Beatorum, seu Ecclesiæ triumphantis in futurâ gloriâ status felicissimus. Iterū igitur appositiè ad hunc locum B. D. Hoë commentatur his verbis:

Fugisse à conspectu sedentis, super tuber-
num magnum candidum terram & cœ-
lum, nec locum eis inventum cap. 20: v. II.
dicatum fuit: quæ fuga nihil aliud notat
quam totalem terre & cœlorum interi-
orum, qui post extremum iudicium est
futurus. Quia vero sanctos post hanc
vitam alicubi esse oportet: idcirco eorum
sedem, habitationem, domicilium, rece-
ptaculum & gloriosam conditionem, sin-
gulari studio S. Johannes Theologus de-
pingit sic inquiens: Et vidi cœlum no-
vum & terram novam, quæ nimirum
priori cœlo & terra successerunt. Igitur
tenetius μεταφορικῶς heic verbis
hujus seculi res futuri seculi descri-
bi, quod etiam firmatur ex sequen-
tibus hujus capitinis, in quibus sub
schemate urbis alicujus, adeoq; ex
re in hac vita nota, sistitur per æ-
nigmaticam τριθεῖολην, incompre-
hensibilis illa gloria & majestas con-
versationis nostræ cum DEO, in cœ-
lis, & sic quasi interiora & exteriora

cœlestis patriæ & mansionis perlustrantur & recensentur. Tantum ergo abest, ut ex hisce ac hujusmodi dictis adstrui queat mundi φθορα
καὶ ποιότητας, ut potius probent præsentis seculi totalem interitum, ad quem usum etiam adhibentur ab e. ruditis.

§. VII.

Quamquam ista, quæ thesi proxima sunt signata, etiam plenè possint diluere objectionem, ex loco Petri formari solitam, lubet tamen eum sigillatim expendere, eò quod varias inde ἀγωγας neci constet. Imprimis quidem notamus Angli Job: Lightfooti: sed hominis Calvinistæ, qui, quæ Petrus clarissimè tradidit de consummatione seculi, & sequituræ æternæ vitæ felicitate, ita deformavit & obfuscavit, ut non solum id, quod apertissimè verba ipsa clamat.

Novum cœlum & novas terras, quæ cum fidelium choro affirmat se exspectare, per fidem, secundum promissionem Domini, Apostolus, Calvinista, pervertendo interpretatur de nova creatione status Evangelici, ubi observamus, admissâ tali explicatione, ex illis verbis nihil amplius deduci posse, quod adstruatur mundi innovatio & βελτίωσις. Verum suppetit aliis modus solvendi nodum, ut non opus sit per dicti Apostolici depravationem difficultatem declinare. Itaque fatendum ingenuè, totâ viâ errare ac omnia pervertere hic *Lightfootum*. Ita effictim sudat, qvò μὴ δέσμη queat φυλάττειν. Falsa sunt hæc omnia, per cœlum notari Ecclesiastim Judaicam, per terram Rempublicam Judæorum; per cœlum novum & terram novam, mundum Evangelicum inter gentiles creandū, ἐπειδὴ οὐχὶ quoniam dicuntur, cum ejus auctoritate non possint firmari.

Eo

Eo est facilius hæc omnia falsitatis arguere, quod & in antecedentibus hujs capitis ista, quæ vel simplissimus videt de fine seculi agere, aliò torqueat. Sic illos cœlos, quos Petrus ait ex nihilo conditos, sic mundum, quem affirmat diluvio perire, etiam dicit interitura. Id vero quomodo referet ad Judæorum Rempublicam? sanè talia sunt hæc omnia, quæ simplici negatione refelli queunt, etsi multo mino tinguantur, atque speciosa aliorum locorum Scripturæ allegatione suffulciantur.

§. VIII.

Ultra proprius ad hoc dictum respondetur, non deduci hinc posse renovationem, vel illam si asseratur, consistere cum institutione Petri, qui docet cœlum ac elementa solvi debere ἐοιζηδον, cum magno stridore conflagratura, quæ omnia totius hujs universi annihilationem evi-

denter inculcant: Atque cum hæc
præcesserint, & illa ab Apostolo sunt
postposita ac tradita, rem novam
aggreditur, docens quid exspectan-
dum sit atque futurum, nempe cœlos
novos, in quibus habitat justitia, qui
sanè ex eorum renovatione existere
non possunt, quæ penitus sunt abolita
nec amplius existent, sed alias nos
manebunt ex DEI beneplacito & æ-
terna constitutione, ejusque sunt in-
dolis, quæ in thesi præcedenti pro-
captu nostro sunt adumbrata. Vana
est instantia, si dixeris renovationem
mundi hic omnino esse intelligen-
dam, propter scopum & argumen-
tationem Viri DEI: is enim propo-
suit sibi homines cohortari & fle-
ctere ad vitæ renovationem & san-
ctimoniam, usus verò est argumen-
to ad id, ducto ex loco comparato-
rum, nempe æqvum esse ut reno-
ventur mortales, quia renovandus est
totus mundus. Vana, inquam, talis
erit

estet instantia: quamvis enim certum sit, id agi in hoc capite, ut excitentur homines à veterno suo ac somno vitiorum, quò omni expulsa securitate, veram pietatem sectari incipient, & DEO vivant, non sibi illud tamen non efficitur hōc modō, ut per renovationem seculi inducantur in illam mentem mortales; sed aliunde ducuntur argumenta, quæ majoris sunt momenti & efficacius movent, ab incommodo nempe, quod securos ac induratos homines inundaverint quondam & oppresserint aquæ diluvii; quod itidem certò, horribili incendio totum hoc universum interibit, atque unà perderentur omnes impii, veniente ad judicium citò & ex improviso justissimo judice: à necessario, æquo & utili, quod benigno & longanimis sit Deus, qui non perditionem nostram, sed resipiscentiam & salutem cupit, quod æterna justitia & cælestis gloria immineat.

§.

§. IX.

Neque hanc evincit renovationem collatio interitus prioris mundi atque præsentis, ut inferunt non nulli ex commate 7: hoc modo: quia non est destruxta mundi substantia per cataclysmum tempore Noachi, sequitur, nec interitum eundem per totius naturæ antihilationem, imminente universi consummatione. Etenim ex *συνεπείᾳ* evidens est, non contendere hic Apostolum primum ac secundum interitum inter se, atque utriusque modum eundem docere; quin potius divinarū prædictionum & nemesis divinæ veritatem inculcare, quod Empectæ atque flagitosi homines justa DEI judicia non sint evaluri, sed debita supplicia secundum comminationes DEI factas, ex merito suo subituri. Probat id exemplō petitō ex primi mundi strage, quā deleti sunt incolæ ejus miserè, eò quod omnes in-

increpationes & cohortationes, nomine DEI sibi per Noachum annunciaras, alto supercilio contemserint, imo, quod vero simile est, sannis & ludibrio aperte exhibilarint. Ex horum occasione, similem sortem experturos interminatur hujus seculi securos & perficitæ frontis homines, quibus simul indicat, omnes in universum impios impoenitentes atque infideles, pœnas promeritas luituros, in ipso adventu Domini gloriose & terribili. Atque cum mundum, ut diluvii tempore, certò perditionis suæ fata sensurum ait, quo tamen ipso, multa quantum ad modum hujus interitus, adfert atque discriminat clarissimè, nimirum quod tunc aqua habitatores terræ delevit, nunc vero ignis ipsum domicilium exedere debeat : quod elementa tunc aliquid passa ; nunc autem planè solvenda atque calore absumenda sint : quod tum aqua, quæ corruptionem efficie-

ciebat, mansit; jam vero ipse vorax
ignis unà sit peritus. Quæ omnia
arguunt, nihil hic contineri, quod
communem utriusque interitus mo-
dum proponat. Deinde, si quid ex
modo interitus prioris mundi, ad
hujus est inferendum, id potius
sequitur, non per ἀνακαίωσιν esse
hunc restaurandum, sed per flam-
mas corrumpendum, quippe cum
vastatus sit miserandum in modum
prior, per aquarum inundationem,
adèò, ut vires & venustatem maxi-
mam partem perdiderit. Neque
posset hic interitus utriusque idem
esse. Superare debuit prior mun-
dus, ob posteritatem Noachi ab ipsi-
us familia propagandam, cuius
sedes & habitaculum idem consti-
tuebatur, cum cessarunt aquæ dilu-
vii. Quà substantiam interibit præ-
sens, utpote nulli usui futurus, post
judicium extremum. Omnia viven-
tia ratione destituta interibunt, uti
sen-

sentiunt plurimi qui se nobis opponunt. Homines pii habitabunt in novis cœlis & nova terra, ubi justitia habitat, quod hic non est expectandum. In quem finem ergo reviviscet & resflorescet in suis cineribus? Partes quædam sublunarî mundi passæ sunt sua fata in diluvio, subjicienda illis in extremo judicio corpora tam cœlestia, quam terrestria, ut nihil planè hinc queat excipi. Unde cum non idem objecatum est, utriusque interitus, nec idem modus facile concedi potest.

§. X.

Arcessitur & hoc fulcimentum ex Act. 3: v. 21. ubi Petrus meminit ἀποκαλασάσεως πάντων, unde concludere nituntur: Si in extremo die omnium rerum erit restitutio, quod locus hic Apostolicus perspicuè assert , non sanè ferendum, si quis affirmaverit, omnia esse abolenda.

Ast

Ast in pleniorem hujus loci intellectum advertendum, *Αποκαλάσασι*
 seu restitutionem inferre melioris
 status adductionem & præsentiam.
 Et quia restitutio erit, præsupponitur
 quædam privatio seu defectus, qui constituendus videtur in
 amissione bonorum, in molestiis ur-
 gentibus & adversitatibus quibus-
 cunque. Restitutio igitur continget,
 cum amissa bona recuperabuntur,
 cum quies aderit, cum immutabilis
 felicitas affulgebit. At quinam erunt
 præter homines, qui defectum sen-
 ferunt & gravia illa perpessi sunt,
 quiue restitutionem expetunt, ex-
 spectant & obrinebunt? Illi sanè
 sunt & non alii intelligendi, quo-
 rum causâ admonitiones in concio-
 ne sua & correptiones & consola-
 tiones adhibet Petrus. Sunt vero isti
 soli homines, coram quibus concio-
 natur, quibus etiam locutus est Do-
 minus, per Sanctos suos Prophetas

ab

ab initio, quod etiam ex antecedentibus & consequentibus orationis, liquet clarissime. Hi habebunt restitutionem in integrum, hoc est, omnium bonorum, cum liberati a malo, sortiuntur gratuitam remissionem peccatorum, de benevolentia cœlestis Patris certi sunt, gratiam & pacem in ipso possident, spem habent futuræ gloriæ certissimam, & hæc omnia plenissimè & perfectissimè, in futura vita tenent & usurpant. Sic DEO gloria, & Angelis in cœlis erit gaudium. Ita restitutio fiet omnium amplissima, ut planè nihil desideretur. Atque cum hic, & non aliis, sit loci sensus, patet satis, plenè non inveniri in eodem, quod faciat ad probandum mundi renovationem. Sine ulla enim consequentia concluderetur: Pii qui haetenus variis calamitatibus oppressi, in pulvere jacebant, restituentur in integrum extremo

L

die

die, E. mundus substantialiter non peribit, quod est *avängor.* Confer si placet *Gerbard.* *Calou.* *Brochm.* *Qvenstedt,* & plures alios, inter quos Brochmandus tres recentet causas, ob quas ultimi judicii dies vocetur *Δικαιοσύνη πάτων* easque tales adducit ex Scripturis: *Primam* hanc, quod universa creatura liberanda sit a servitute corruptionis *Rom. 8. v. 19.* *Secundam*, quod mors, peccatum & infernum plenè debellabuntur. *Cor. 15. 53. 55. 56.* *Tertiam* quod tum tradendum sit Patri regnum, sublatum omni imperio. *I. Cor. 15. 24.*

§. XI.

Qui contra nos pugnant, propter itum mundi secundum accidentia & qualitates, ut obtineant non secuturam totius substantialis delegationem, postquam assertioni suæ robur ex Sacris Literis adferre conantur; etiam rationibus aliunde petitis

tis, eam firmare constituntur. Ista numero decem, exprimit & refellit noster Gerhardus, inspiciendas apud ipsum. Nos paucas, quæ videntur molestiores ventilabitur breviter. Nobilissimum est omnipotentie divine opus machina mundana, quam proinde universam non convenit destructioni totale damnare, sed potius, secundum aliquot suas partes, tanto excidio eximere. Non vero juvat causam effugium, cum hanc immunitatem, nullis nisi hominibus concessit, ut post consummationem universi, essent superstites, sed omnia in universum, flammorum voracitati destinavit, quod ex Scripturarum testimoniis & legitimis illationibus, haec tenus demonstratum. Quid &, si ob nobilitatem, quædam partes sint excipiendæ, ut volunt adversarii, certo sequeretur & ejusmodi partes, quas exemptas non volunt, huic cladi eximendas, ut sunt bruta, insecta, arbores, plantæ.

L;

Sunt

Sunt enim eximia nobilitate ornata, cum certent hujusmodi animata cum inanimatis, de prærogativa, unde multorum ex judicio, musca ob vitæ artificium, vel ipsi Soli præferatur. Imo communiter, qvod vita & sensu prædicti est, præstare censetur iis, qvæ his sunt destituta. Sed hujus argumenti vi, propugnatores renovationis, non volunt superesse post universi finem, species recensitas nobilissimas, unde nec patimur nobis persuaderi Cœli ac Terræ renascientiam, propter suam præstantiam.

§. XII.

Objiciunt porro: Bonum non esse destruictivum boni, cum destruictio fiat a contrariis. Bonum vero bono se non opponit, sed amicissime cum eo conspirat, et utrinque intenditur conservatio, non destruictio. Atque hujusmodi bonitatis mutua ratio, conspicua est inter DELLUM Creatorem et creaturas: Ipse ut est sum-

mum

um bonum; ita suam habent bonitatem
 per participationem, qba a DEO facte
 sunt creatura. Elumbe hoc etiam esse
 argumentum patet iterum ex in-
 stantia à brutis petita, qvæ hic est
 perpetua. Si enim major est sine ex-
 ceptione; neque ipsis brutis destruc-
 ctio est metuenda, cum & illa bona
 sint, ipso Creatore teste, qvi hæc
 etiam in prima creatione talia esse
 pronunciavit, qvin ex adverso sunt
 permanlura, quæ assertio minimè
 ipsis erit ad palatum, qvi conté-
 dunt, majores tantum partes, axio-
 mate renovationis vestiendas. Nec
 simpliciter verum est: *bonum non de-*
struere aliud bonum. Nam cum Bo-
 num est absolute tale, summum, in-
 dependens, qvale est DEUS, atqve
 habet sibi subordinatum bonum, qvod
 participativè & dependenter tale est, ut
 sunt creaturæ, ipsaqve destructio,
 non proficiscatur à perversitate &
 maligno conatu, cujusmodi vitia vel

cogitando, Deo tribuere; indignum
esset imò blasphemum, non video
cur ni summo & ~~avu~~ Deo fas
sit destruere, qvod à se dependet,
præcipue cum ipsa destructio, non
tendat in perniciem destructi, ita ut
Supplicii & calamitatis loco, destruc-
tionem terat immisiam, sed bene-
placitum tantum Numinis Optimi,
Maximi, Omnipotentis, Sanctissimi,
Sapientissimi & simul Benignissimi
exerceatur. Qvod dicimus, facile
probatur ea assertione Doctorum,
qvā affirmant satis probabilitē,
mundum etiam totum, si perstisset
homo in integritate concreata, ab-
solutā vitā hic ducendā animali, ac
completo eorum numero, qvos vo-
luisset Deus ab hominibus hic ge-
nerari, & gloriæ cœlestis fieri con-
fortes, ut ut non conflagratione, a-
lias tamen fuisse annihilandum, cum
finito animalis vitæ curriculo, hu-
jus systematis nullus amplius fuisset
usus.

us. Non enim ut æternum dura-
ret, illud condidit. Ita bonum omni-
nō, in illo etiam statu, citra culpam
fuisse destructivum boni.

§. XIII.

PRAETERA perpendendum: Cum
DEUS hunc mundum destruet,
atque bonum sic videtur boni de-
structivum, bonum quod destruitur,
amittit rationem boni. Sic enim ut
μαρτυρηθείσης subjectus, ut taberna ma-
lorum omnium, ubi flagitia sua ne-
fanda perpetrarunt homines, ut ho-
minum *μιάσματος* fœdatus est & pol-
lutus mundus, concremabitur, qui
quoque ob mali hujus magnitudi-
nem quā premitur, ab Apostolo, per
prosopopœam, introducitur ipse in-
gemiscere, & liberationem anxie
desiderare. Neque impedit hanc
destructionem libertas DEI in agen-
do, ceu cuiquam videri posset, eo
quod sic habeat sibi subjectum al-

terum bonum, potius enim ex liberate illa in agendo deducitur contrarium, quod possit ex beneplacito suo destruere bonum; tum quod liberè agat, nec quidquam sit, quod hic se vel impellat, vel remoretur; tum quod sibi subditum sit hoc bonum, quod infinitæ suæ potestati ac nutui sapientissimo submittitur, ut proinde rectè conclusisse censendus sit Job. Adam. Osiander: Ut DEUS qui est bonum infinitum, non necessariò sed liberè amat bonum creatum quod produxit, ita liberè quoque bonum creatum destruit.

§. XIV.

Obijiciunt adhuc immutabilitatem DEI, quam rerum creatarum firmitatem & constantiam lavadere autumant. Inferunt adeo: DEUS verus firmus ac immutabilis est, qui constituit mundum, ergo ejus substantiam non destruet. At nec ex hac illatione,, nobis

nobis contrarium sentientibus ullum est periculum. Si namque hinc periclitaretur divina *immutabilitas*, atque ob eam ipsam veritatem DEI afferendam, negandus esset mundi *interitus substantialis*, idem inferri posset ex *diluvio*, ex *Sodome & Gomorrha excidio*, atque aliis particularibus DEI vindicantis *judiciis*, in quibus simile quid contigit, quod in novissimo hoc, de quo loquimur eveniet, scilicet etiam tum ob DEI *immutabilitatem*, debuisse haec opera sua inconcusa persistere, vel quia id non factum est, *immutabilitati* suae aliquid decedere. Veluti autem ista omnia fieri potuerunt, sine ulla DEI mutatione; ita quatuorvis quae substantiam peribit mundus, immutabilis est & manet Dominus. Diluit hoc dubium omnino creationis opus. Illud uti absolvit Dominus, dum totum hoc universum creavit, nec tamen mutatus est; Ita etiam citra jacturam

immutabilitatis suæ, universam creaturam die novissimo, quæ suam substantiam est everlurus, firmus, verax & immutabilis ea quoque ratione mansurus, quod promissum suum, etiam circa hoc negotium, quæ minimos apices sit impleturus. Imo etiam mundi eversio quæ qualitates & accidentia ita esset improbanda, contra voluntatem Auctorum hujus assertionis; stante etenim proposita objectione, detraheretur omnino aliquid firmitati Divinæ, cum qualem antea fuit, non sit suum amplius opus, sed paucum cladem acerbissimam, suo exemplo peroraret immanem mutationem & tristissimam.

§. XV.

Institutione nostra, circa occupatam materiam, hactenus & κατεκενασικῶς & ἀκατεκενασικῶς simpliciter, & simul, ut speramus, quantum satis

satis est, propositâ, illorum causa,
 qvi novitates sectantur, ut cautelam
 habeant ob oculos, adscribenda sunt
 pauca, ex Responso Facultatis The-
 olog. Jenensi. Teutonicâ lingvâ da-
 to, ad annum 1636. die 7 April: su-
 per tali qvæstione: Ob der himmel
 und die Erde ganz und gar ver-
 gehen werden/ nach ihrer substanz
 und wesen/ und gar ein ander und
 neuer Himmel erfolgen werde/ o-
 der aber ob sie nach ihrer qualitâs-
 ten/ verändert werden sollen? Ex
 responso qvod Dedeckennus in Ap-
 pendice nova Conciliorum pag. m.
 145 & seqq. signavit, sunt illa qvæ
 seqvuntur: Von dieser frage finden
 wir bey den Kirchen Lehrern/ so un-
 ser wahrer Religion zugethan/ drei-
 jerley Meinungen. Etliche wollen
 nichz gewifzes schließen sondern spa-
 rens auf die künffige erfüllung und
 Erfahrung. Etliche halten dafür/
 daß Himmel und Erde nur nach ihren
 qva-

qualitäten sollen verneuert werden/
welche alle sampt von euch in eus-
ren Tractat angezogen werden. Die
meisten Lehrer unserer Kirchen/
halten dafür/ daß Himmel und Er-
den am Jüngsten Tage/ nicht allein
nach ihren qualitäten verändert/
sondern auch nach ihrer substance
ganz und gar vergehen/ und ein
nagelneuer Himmel/ und eine na-
gelneue Erde / von Gott darauff
soll erschaffen werden/ welches sie
mit unterschiedlichen Sprüchen der
Heiligen Schrift erweisen/ jedoch
weil nicht allein viel unter den al-
ten/ sondern auch den neuen Kirchen
Lehreren/ die bloße erneuerung durch
die qualitäten statuiren, also erklä-
ren sie sich ausdrücklich dahin/ daß
sie ihre Meinung de substantiali
mundi interitu , nicht als einen
Glaubens Artikul verfechten/ noch
diejenigen so die Verneuerung/
durch die qualitäten glauben/ als
kei-

Ketzer verdammen wollen. Woferne ihr nun auch in diesen terminis verbleibet / würde euch dasz wegen niemand emiger ketzerey beschuldigen können; Ihr gehet aber in eurem tractat zu weit in dem ihr pag. 15. schreibet / aus diesen und der gleichen Sprüchē schleüst sich unwider- sprechlich (nota unwidersprechlich) dasz Himmel und Erden nicht ganz vergehen nach ihren wesen. Interje- ctis aliquam multis , tale circa fi- nem additum repetitur, dictæ Fa- cultatis Venerandæ monitum ac ju- dicium, Novatoribus cunctis cum- primis necessariò notandum ser- vandumque: Welches alles zu dem Ende angeführt wird/ dasz der Herr sich desto ehr bewegen lasse / von neuen opinionibus abzustehen / der unterweisung und urtheil / seiner ihm vergesetzten Herrn Consisto- rialn sich unterwerffe / spitzigen un- nützen fragen sich enthalte/ bey der

Rei-

Reinigkeit und Einfalt der göttliche
lehre/ wie dieselbe in den Heiligen
Prophetischen und Apostolischen
Schriften versasset/ beständig blei-
be/ und da er nach Gottes willen
wiederumb zum Pfarr-dienst beruf-
sen werden solle / die Kirche mit
unndtigen Streit keines weges ver-
wirre/ sondern in Gottes fürcht und
stiller Ruhe/ seines Amph mit treu-
em fleiß abwarte.

CAPUT QVINTUM.

§. I.

Ad du&is ha&tenus ad rationem-
que revocatis, qvæ ad peni-
tius cognoscendum in dolem exci-
dii, totum hoc universum eversuri,
spectant, ut constet quid in hac in-
stitutione tenendum sit, repudi-
andumve; non est sicco pede qvæ-
sto illa prætereunda de *circumstantia*
temporis, connectendane sit Consum-
matio

matio seculi, qvalem hactenus ad-
 struximus, cum adventu Christi Ju-
 dicis, & extremo Judicio, an ab his
 disjungenda? Necessariam omnino
 hanc arbitramur disquisitionem, eo
 qvod in multa varietate & dissensi-
 one hic sint constituti discrepantes
 in *Religione homines*, cum ea divel-
 lunt à se invicem, de qvibus inter-
 rogatum fuit, atqve ajunt separanda
 ea esse, non verò conjungenda, ut
 molestum sit & perdifficile, senten-
 tias singulorum assequi posse &
 planè designare. Tum enim inci-
 dentes in suos errores, qvorum cau-
 sa ab *Orthodoxis* abeunt, illos variis
 modis incrstant, & dubiis involvunt
 expositionibus. Ast id re gravi &
 sacra, certum qvod est, & minimè
 fallax, sine controversia definiri
 debet, qvod absqve diligentis scruti-
 nio non expedietur. Cordatè Ci-
 cero ipse gentilis (qvod nuper nota-
 tum mihi) *Philosophice de Natura De-*
 orum

orum disputaturus, nihil tam temera-
rium, tamque indignum sapientis gra-
uitate atque constantia judicavit, qvam
aut falsum sentire, aut quod non satis
exploratè perceptum est & cognitum, sine
ulla dubitatione defendere. Concluteris
ex eo æquius, nihil æqvè dedecere
Hominem Christianum, qvam in veri-
tatis ignoratione versari Rom: 1: 21.
Ephel. 5. 17. aut in rebus ad fidem
pertinentibus dubium hærere Hebr:
11: 1. 2 Chron: 20: 20. inqve illis se-
gniter occupari, Hebr: 12: 1. Rom:
12. 11. qvæ ex sacratissimo verbi Di-
vini deposito sunt illustranda, ma-
ximè qvia eadem Sacræ Literæ &
exactam industriam Prov. 2. 2. Joh:
5. 39. A&t: 17. 11. & Christianos pro-
fectus Coll: 1. 10. Ephes: 4. 15. nobis
injungunt, tum omnem dubitatio-
nem exesse jubent Jac. 1. 6. Phil. 2. 14.
Obstringunt etiam studia nostra ad
hanc tractationem ista, qvæ in Li-
bris Symbolicis de hac re consignata
occur-

occurrunt, nec sanè ipsius *Confessio-*
nis Augustanae Articulo XVII fuissent
 inserta, de rejicienda illorum opi-
 nione, qui ante judicium & resurre-
 tionem mortuorum, pios regnum
 Mundi occupaturos, ubiqvè oppres-
 sis impiis, sentiunt, nisi piis & cor-
 datis *Confessoribus*, rei gravitas & ne-
 cessitas, idipsum exigere visa fuis-
 sent. Igitur cum sententia, qvæ à
 communi Nostratium recedit, in
 magno videatur esse errore, qvia
 auctoritatem *Librorum Symbolicorum*
 convellit, tum qvia Ecclesia concordiam
 sollicitat, imprimis qvia *Scripturæ*
 vim infert, qvæ figmenta, ex hoc
 divortio nata, aversatur & damnat;
 non ægrè pauca exhibemus, ex
 qvibus, pro instituto, præsentis ar-
 gumenti natura queat innotescere,
 imprimis, qvia tot pii atqve erudití
 Doctores, hanc qvæstionem lucubra-
 tionibus suis, judiciis & enuclea-
 tionibus dignam censuerunt.

§. II.

Vera adeo pronuncianda & orthodoxa ista est assertio, quæ mutuo & indivulso nexu se invicem seqvi dicit, *adventum Domini, Judicium extremum & consummationem seculi,* neqve concedit dari aliquem hiatus, qvo ē cœlis, ante finem mundi, visibili & gloriosâ specie, adsit Filius DEI, interqve homines fideles vivat, & administret regnum mundanum. Unde non sunt audiendi, nec ferenda ipsorum sententia, qvi contendunt, Salvatorem orisurum gloriosum regnum in his terris, mille annis, ante excidum mundi universale, in qvo sancti resuscitati, cum primis *Martyres*, beatissimam experientur felicitatem, & conversationem habebunt cum Domino, qvæ ipsis erit instar aurei seculi. Non sanè levem, hunc duxerunt errorem, *Augustani Confessores*, utpote cuius eodem loco meminerunt, qvo *Anabap-*

baptistarum, qui sentiunt hominibus
damnatis ac Diabolis, finem pœna-
rum futurum, qvemqve una cum
hoc, ut reprehensione dignissimum,
damnant ac rejiciunt. Nuncupan-
tur hujus assertionis Propugnato-
res, ab Historiarum Scriptoribus &
aliis Auctoribus, nominibus vel *Græ-
cis, Chiliaſtæ, & Chilionetitæ;* vel *Latinis,*
Millenarii, Milliaſtæ & Milliarii, ut ta-
ceamus hos homines & sibi, & suo
regno, sponte appellationes, sed ut
putant, eximias & splendidas ad-
dere, qvando cives *Monarchiæ quintaæ,*
Aurei seculi, Seculi Spiritus Sancti, &
tertii atqve novissimi Testamenti esse,
haberi ac dici volunt.

§. III.

Nominibus autem aliis, an & qvo-
modo compellentur? nec mul-
tis inqviremus, nec aculeatis ver-
bis perseqveremur, utpote qvibus a-
nimus est simpliciter veritati litare,

eandemque Juventuti sincerè monstrare & inculcare. Tangemus modo *Semijudaos* iudicasse Hieronymum illos, qui gemmatam & auream expectant de cœlo Hierosolymam, mille annis duraturam. *Cerintiani* vero dicti sunt, ausi fœdas sibi libidines in hoc suo regno polliceri. *Peputianorum* etiam adepti sunt appellacionem, à *Peputa* urbe, quam, postquam deserta fuerit, ficti regni sedem Divinitus destinatam, ut alteram *Jerusalem*, sinixerunt, seu observavit *Damasenus*. Et quemadmodum successu temporis, manavit hic error ad plures, atque latè se diffudit, ita variis *Hæreticis* cordi esse cœpit & amari. Etenim præterquam quod ad *Patres*, eosque etiam puriores, *Tertullianum*, *Lactantium* aliosq; penetrasse, nonnullis existimatur, eorumq; animos occupasse, absque tamen opinione illicitarum voluptatum, quo nomine, acriorem censuram decli-

declinant; etiam postquam deluit
suum virus, per plurima secula, tan-
dem corripuit infames absqve eo
sectas, *Anabaptistarū*, *Schwenkfeldianorū*,
Paracelsistarum, *Methistiarum*, *Weigeli-
anorum*, *Fratrum Roseæ crucis*, *Tremu-
lantium*, *Enthusiastarum* & qvorum
non *Fanaticorum*? Ubi notamus o-
pinionem hanc, ut *crassa* est, atqve
omni timore Domini excluso, & vi-
tæ sanctitate conculcatâ, impuras
voluptates vagasqve libidines, ac
luxum admittit, verè esse *Diaboli-
cam*, dignamqve qvæ à *Cerintho* vel
Merintho, infamibusqve ejusmodi a-
liis *Hærestarchis*, nomen gerat, imo
qvæ & *Judaica* appellantur, à primis
suis Fautoribus. Hoc autem qvo
percipiatur plenius, qvomodo *Ju-
daica* appellantur, addenda verba ex
Centuriatoribus Magdeburgensibus, &
qvidem Centuria II. p. m. 66. Ex
Justino apparet, somnium illud primum
profectum & propagatum esse, quemad-
modum

modum multa alia, crassa & carnosa à
Judeis. Centuriæ ejusdem pag. 74.
qvando fontes heresium aliarum ex-
plicant dicti *Auctores*, causam qvocq
innuunt, ob qvam *Judaismo* origi-
nem debeant, his verbis: *Primum ex*
Judaismo natas videmus esse aliquot her-
eses, idque propterea, quia à teneris co-
imbuti, intempestive *Evangelio* com-
miscebant.

§. IV.

Chiliasmum in genere spectatum, in
magno esse errore, obscurum
esse nequit, expensis accuratè iis,
qvæ strictim de eodem jam sunt
tradita; eadem tamen in eodem non
omnes peccasse, sed qvosdam mi-
nus, alios gravius, licet omnes malè
laptos, simul planum est. Constat
hinc in varietate multa etiam eun-
dem esse positum, ubi non sinè hor-
rore, fœdas dementes & stolidas
prodidisse opinones, deprehendes

*nonnullos; alios tales, quæ in erratis
qvidem sunt, sed quæ nec ab Hete-
rodoxis sunt protectæ Auctoribus,
nec in fidem nostram impingunt
æqvè, ut cæteræ graviter; qvosdam
demum ita designasse sua dogmata,
ut qvamvis hanc materiam tra-
tent, nec dissimilia aliis tradant
in qvibusdam; nolint tamen vel sub
titulo *Chiliaſtarum* comprehendendi aut
significari, vel qvæ definiunt ac
proponunt, in hoc negotio, *Chilia-
ſmi* argui, hocqve nomine censerī.
Atque adeo, cum dogmata vel potius
ſomnia ſive *Hæreticorum* ſive *Schismati-
corum* de hoc argumento, ſunt evol-
venda, non ſine confuſione multa
ſe lectori offerunt, eo quod ut diſ-
crepant nominibus, ita etiam ver-
bis ac ſententiis hi ipſi Homines.
Ut eſt illorum numerus ferè inſini-
tus, ita nec eſt proclive omnium e-
numerare positiones. Etenim qvan-
qam videatur conſensus eſſe inter*

illos, de regno aliquo condendo & oritu-
ro CHRISTI, quod ignorarunt hacte-
nus Orthodoxi, tum ob silentium Scri-
pturæ, tum ob concordiam in fide:
dissensio tamen est inexplicabilis, in
eodem describendo, quando quisq;
quæ sit mens sua exprimere conni-
titur. Sic enim quos putas *Sympho-*
nicos, verè experieris *Asympbonicos*.
Proinde non mirū, impedita hic esse
omnia, & implicita, eoque expositu
difficillima, ob sentientium non mo-
do multitudinem, verum etiam dis-
sensiones. Varietatis autem origi-
nem in fallacibus hisce sententiis,
non malè constitueris causæ iniqui-
tatem. Scilicet in sacris institutioni-
bus, ubi quidquam ἀλεφ γεραφῶν tra-
ditur, periculum summum est, i-
dem illud uti ἀγεραφῶν, simul esse ἀνί-
γεραφῶν, veluti duo ista ceu connexa
introducit acutissimus Danhaw. Ho-
dos. p: m. 77 Dicimen illud & secu-
turam inde notam, qvi conatur effu-
gere,

gere, retentâ præjudicatâ opinione,
cogitur verborum larvis, occultare
malum, qvod ipso opere nulla ratio-
ne potest â se amoliri.

§. V.

Digerentur vero in aliquem ordi-
nem, confusa ista & coacervata,
si distingvantur primum secundum
suos Conditores, prout recenseban-
tur illi, in iis quæ præmissa sunt,
qvâ operâ defuncti plurimi, impri-
mis B. D. Pfeifferus, in *Anti-Chiliasmō*,
nec non B. D. Bajerus, in dissertatio-
ne de *Regno Christi glorioſo*. Tum si
svetâ distinctione dispescatur, ut an-
tea, *Chiliasmus*, in *crassum & subtilem*,
imo & subtilissimum, ceu nunc quo-
que cœpit appellari; non parum lu-
cis habebimus in ejusdem evolutio-
ne. Eodem res recidit, si cum *Pfeif-*
fero arripiatur distributio in *Crassis-*
simum qvi *Cerintho* & suis complici-
bus adscribitur, *Crassusqve aliàs di-*
citur;

citur; *Crassum*, qvi *Papiæ* tribuitur, atqve subtilis est, qvando cum *Cerinthi* evanidis qvisqviliis contenduntur, sed aliâs satis aptus, censente *Pfeiffero*, qvi *crasso Chiliasmo* accenseatur, utpote qvi ejus indolem exactè repræsentat; *subtilem* qvi & *subtilissimus*, respectu *Chiliasmi Papiensis*, cum is subtilis dicitur, salutari potest; qvemadmodum D. Doct. *Neumanno*, instituta comparatione inter *Papiensem* & *modernum*, hæc placuit voci bus *subtilis* & *subtilissimi* distaminare.

§. VI.

Craffissimi quidem *Chiliasmi* errores, laudatus modo Doctor, ex allegatis sibi Scriptoribus, constituit sequentes, qvos adducit ut *γνωστικα* ejusdem: I. *Revelationem Divinam* & *colloquium Angelicum*, qvæ *Cerinthiani* jactabant. II. *Cultus Levi-tici*, *Legisque & Politiae Mosaicæ re-stitutionem*. III. *Regiminis in hoc Re-*

Regno, per mille annos, oppressis impiis, durationem. IV. Ventris & gutturis libidinem. *Craffo Chiliasmo* addictos, constituit *Papienses* qvosdam Doct. *Pfeiff.* qui interrogati de sua opinione, aperte eam pronunciant. Ipse vero hisce Thesibus appositis, illorum complectitur placita, qvod ajant: I. Dominum JESUM, visibili specie, mille annis ante extremum diem, & universalem resurrectionem, apparitum in terris. II. Eundem Sanctos Martyres, tum electos, qui in Domino obdormierunt, seorsim resuscitatum, ceteris in gremio terrae relictis per mille annos, usque ad diem pantocriticum. III. Qvos in vitam excitavit, non quidem in æterna gaudia introducturum, sed in his terris, illos, aliosque fideles adhuc superstites secum mansures, condito heic Regno glorioso, qvod erit *quintæ instar Monarchia*. In hunc finem IV. conversio-

nem

nem insignem futuram, & hactenus
inuisitatem, Judæorum, qui reducti
postmodum in terram promissam Ca-
naan, splendidissimè restauratis Hie-
rosolymis & Templo, atque collecti cum
Gentilibus in unum ovile, sub uno
Rege CHRISTO, cuius hic erit Re-
gia sedes; alta pace & felicissima
rerum facie beati perfruentur. V.
in securam & firmam hujus Regni
felicitatem, ipsum Papam, Turcam,
& regna Mundi quælibet subversu-
rum, servatis quidem ex gratia illis,
qui sponte se sunt dedituri, sed ita
ut exuti imperio, potestate & ditio-
nibus, subditorum instar vivant, pa-
reantque populo DEI, pulsis vero
rebellibus & contumacibus, in extre-
mam Thulen, Novam Zemblam &
australia incognita, ne ulla ratione
sancto populo molesti esse queant.
VI. Sanctum hunc populum, im-
munem ab omni afflictione, ægritu-
dine, furtis, bello, fame, morbo,
penu-

penuria, molestia ac periculo, in exoptabili pace & gaudiò, sine peccati malo, potiturum gloriâ summâ, tum omni corporis atque animi beatitudine, quæ adeo vita, futura similis illi, quam aucturi fuissent homines in *Paradiso*, nisi lapsus culpâ, præstutum bonum, humanum genus in & cum primis Parentibus, miserè decoxisset. VII Exacto demum annorum millenario, solutum vinculis iri magnum Draconem, hominesque impios, qui partim servitiis obstricti Sanctorum cœtui, partim in dissitissimas mundi latebras erant relegati, prorupturos, qui innumerabili multitudine imminebunt urbi, & sedi Regis Hierosolymæ, eamque cingent obsidione, tum vero ipsis in tali expeditione constitutis, & maxima strage affectis, aderit ultimus dies, quo ipso, resuscitatis etiam in universum omnibus, extremum audituri sunt judicium. *Cras*sus adeo satis

satis est in se, Papiensium Chiliaſmus,
q̄amvis intuitu Cerinthiane hære-
ſeos, habeatur ſubtilis.

§. VII.

Subtiliſſimus Chiliaſmus eſt, qvi hodie-
qve Judice Celeberrimo D. Neu-
manno tot hominum infedit animis.
Naturam hujus exhiburi arcta
imagine, contenti erimus illam fi-
gnare ſine diſtinctione, utut ſciamus
eam gemino exhiberi exemplo. Fa-
tendum ſanè, occurrere etiam in in-
ſtitutionibus horum Auctorum, di-
ſcrepantiam, ut videantur, non æque
profundè omnes immergei commen-
tis ſuis, aut eadem tenere omnes,
unde etiam diſtingvendi eſſent: qvia
tamen mutuum fuſcipiunt patroci-
nium, & aliena faciunt ſua, ſive ex-
pliſando ſive excuſando, vel etiam
defendendo, licebit iſta conjungere,
qvæ in ſe diſcrepancia, conjuſtis
viribus promovent. Qvi duplicis
gene-

generis subtilissimū Chiliaſmū pe-
ntrare aven, reperient eum signa-
tē discussum, in *Chiliaſmi subtilissimi*
Disp. I. Nostri D. Neumannī, & pa-
ginis qvidem proximis à primis. In
hac claſſe locum habere cenſentur
illi, qui cum iſta, quæ ad *Chiliaſmū*
ſpectant, proponunt, idque faciunt
ita, ut animus quidem non abhor-
reat ab ipſa re, ſed tenerrimo ipſius
amore ducatur; nolunt tamen, ex
tali dogmate nomen ſibi imponi, in
qvem finem teclē & obſcurē loquun-
tur, unde verbis mīnio multo ac
colore tintis utuntur, qvod ſupici-
onem haud obſcuram præbet, non
averſari ipſos mente *Chiliaſmū*,
qvamvis apertis verbis eundem non
deſignent. Atqve licet notum fit,
nonnullos etiam in hoc numero, ad-
ventum Christi a hoc regnum vi-
ſibilem, inqve eodem formam regi-
minis ſimilem, mente propugnare,
abſtinent tamen multi ab ejusmodi
pro-

pronunciatione , atqve potius illa
qvæ in hoc articulo coñiniscuntur,
vel etiam sibi imaginantur , alio
schemate exprimunt , atqve *pa-*
tum Ecclesiæ gloriosum, aliàs *spem me-*
lioris seculi, nonnunquam regnum
gloriosum atqve *sanc*torum vocant.

§. VIII.

Hanc verò temporum felicitatem,
adumbrari credunt, mille istis
annis, qvorum meminit S. S. Apoc.
XX. illamque nondum cœpisse, in-
dies tamen expectandam dicunt,
quia prope abest. Nec volunt hi
adfirmare, qvæ tamen aliis placent,
in hoc Regno Christum visibili mo-
do adfuturum, Imperium admini-
straturum, aut duplicem resurrec-
tionem expectandam, qvæ ore ne-
gant omnia; sed tranquillā modo Ec-
clesiæ conditionem animo præcipi-
unt, Regiminis hujus formâ, mo-
do, duratione , aliisque huc spectanti-
bus, beneplacito Domini submissis.

Pluri-

Plurima quoque alia huic adnectunt
assertioni, quando prælagiunt, præ-
cessurum AntiChristi excidium plenissi-
mum, Illustrem Iudaorum conversionem,
praconium Evangelii universale per o-
mnia orbis regna, securorum item à
Gego & Magogo oppressionem. Consulan-
tur de his scripta Modernorum, tum
memoratorum modo, tum D. Sam.
Schelw. Piet. Sect. Art. xi, atque aliis
locis: tum Doct. Bueb. Id verò mi-
nimè hic silendum, Auctores qui-
dem, qui quocunque modo, Chiliasmø
favent ac patrocinantur, imo illos
etiam, qui modò pacatiora Ecclesiæ
fata sibi promittunt, in his terris,
per quæ piorum & fidelium homi-
num fors, ante judicium, jucun-
dior sit futura, fallere & falli: Ex eo
tamen, si turbandi & nocendi cupi-
do abfuerit, hæreseos ac schismatis
non esse insimulandos, cum intra i-
stos cancellos se continentes, fun-
damenta fidei non impetant, sed
extra hoc periculum, suas sibi fer-

N

vene

vent opiniones, neque illas allis ob-
trudant. §. IX.

Cæterum impugnaturi Chiliasmum,
Cita illum nobis ob oculos ponim-
us, prout verè hoc nomen gerit,
atque suum formale obtinet, sive
verbis planis, sive tectis insinuetur.
Atque hoc intuitu Papiensem Chilia-
smum (crassum an subtilem dixeris i-
plum, perinde est) producemos in
scenam, cum in eo plenè & peripi-
cuè, præcipuæ ac principales hujus
erroris circumstantiæ contineantur.
Prodibit inde id emolumenatum, ut
sciatnus quibus machinis Auctores
propugnare studeant sua somnia, &
qua virtute solidè eadem sint dissipa-
nda. Et qvanquam Chiliasmi ita
spectati imaginem, quadantenus an-
tea signaverimus, eandem tamen ob-
uberiorem evidentiam iterato deli-
neabimus, prout ejusdem momenta
B. D. Thummius in *impietate Weige-
liana* accuratè expressit, atque sta-
tum controversiæ in hoc articulo
for-

formavit exactè sequenti modo:
 Quamvis autem enarrare opiniones omnes (loquitur de Chiliasmo) multis modis à se indicem discrepant, & quilibet peculiare quid circa hoc negotium foreat (quidam enim exspectant in illo regno mundano millenario, voluptates tantum carnales, ut Cerinthus, Papias & alii: quidam voluptates tantum spirituales ut nonnulli inter Patres & alii: quidam vero voluptates carnales & spirituales cum absentia omnis mali, culpe & pena, ut Fratres de rosa cruce & Wigeliani) nihilominus in hoc tertio generali omnes fermè conveniunt, quod opinantur DEUM, sive Christum, sive Spiritum Sanctum, 1. cum Sanctis & electis suis, 2. regnum 3. mille annorum, 4. in his terris vel hoc aspectabili mundo 5. ante modissimum diem instituturum esse. Status proinde controversie generalis non est hic, an CHRISTIIS regnet, aut etiam de reliquo regnaturus sit, seu an CHRISTIIS totum hoc universum disponat aut dispon-

sicutus sit, cum omnibus iis, que eo con-
 tinetur. Nam scimus CHRISTUM tri-
 plex habere regnum, juxta triplicitatem
 vel objectorum vel modi, secundum quem
 administrat. Neque II hoc queritur, an
 electi sancti & fideles cum CHRISTO in
 his terris, quamvis sub cruce, regnent.
 Nam omnes pressi licet & oppressi corpo-
 raliter, spiritualiter tamen vincunt mun-
 dum & devincunt, & per consequens in
 eo etiam dicto modo regnant, juxta illud
 a Joh: 5: v. 4:5: Omne quod natum est
 ex DEO vincit mundum. Hec est victo-
 ria, quae vicit mundum, fides nostra. Quis
 est qui vicit mundum, nisi qui credit
 ipsum esse Filium DEI. Nec III. hoc di-
 scepiatur, an post novissimum diem &
 universalē mortuorum resurrectionem e-
 lecti in Cælo cum CHRISTO aeternum
 sint regnaturi? Hoc enim itidem in con-
 fesso est. Sed hoc IV. generaliter contro-
 vertitur, An 1. pii & electi fideles, 2. tam
 demorui per redditum CHRISTI ē Cælo
 in hanc vitam resuscitati, quam supervi-
 den-

ventes, 3. ante novissimum diem, 4. in his
terris 5. mille annis 6. ita cum CHRISTO
vel Spiritu Sancto sine regnaturi, ut 7.
impiis corporaliter oppressis sine impera-
turi, 8. à cruce, persecutione, peccato, igno-
rantia, heresis, morbis & morte, aliis-
que imperfectionibus vel malis tam culpe
quam pœna liberi sint futuri, 9. contra ve-
rò voluptatibus & delitiis non tantum
animi & spiritualibus, sed & carnalibus
seu corporalibus sine fruituri? Quæstio-
nenit ita propositam cum omnibus
membris simpliciter & àm̄bus
negat.

S. X.

Quod si omnia, quæ ita, sive de hi-
storia, sive de dogmatibus Chi-
liaistarum, ipsiusque adeo Chiliasmī
natura, tradita sunt, debita attentio-
ne expendantur, nihil facile super-
erit in hac materia, si generatim
illam spectes, & quæ ad ipsam con-
stitutionem suam cognoscendam fa-
ciunt, quod ex his breviter non in-

notescat & percipiatur. Constatbit quoque simul multa eorum in illis contineri, quæ hodieque à quibus-dam foventur & proponuntur. Unde si perspectæ fuerint rationes, quibus usi sunt superiorum temporum homines, in asserendis & disseminandis suis opinionibus, nec ignota prorsus esse poterint, quæ nostra tempestate, in hoc negotio, variis modis disputantur ab iis, qui easdem sectantur Φλυαρίας, quin imo palam fiet, quibus modis occurrendum sit istis, quæ hic diversis formis opposita prostant. Non sanè est præsentis instituti, nec is hujus temporis habitus, ut quæ longo & anxio apparatu, à Chiliaſmi Propugnatoribus, in positionum suarum firmamentum, objiciuntur, justâ operâ congerantur, cum ἀεὶ συνόψει, quia ἀφομήν suppeditavit circumstantia temporis, circa finem mundi, quæſtio proposita sit diluenda. Igitur

tur potissima modo in hoc casu mo-
veri solita, sunt enucleanda.

§. XI.

Cœterum antequam àvaorueūr pro-
blematis aggredimur, exigere vi-
detur res ipsa, ut breviter præmit-
tantur rationes, quæ in hoc articu-
lo svalent negativam. Quamvis e-
nim luculenter satis hoc ipsum præ-
stiterint, atque perspicuis & suffici-
entibus argumentis probatum dede-
rint, orthodoxi Ecclesiæ Doctores,
cum Antiquiores tum Recentiores,
aberrare à vero Milliariorum posi-
tiones; non tamen pigebit id ipsum
hic quoque exequi, ne vel in hac
opella desiderentur, quæ ad præ-
sentis articuli expositionem & ne-
cessariam præceptionem, quoquo
modo requiruntur. Συροπλκως vero
sic sisti posse videntur, quæ hic pal-
maria sunt, & maximè militare cre-
duntur. Primum est, quod defectus

occurrat in probationibus ex Sa-
cra Scriptura, pro adstruendo
mille annorum Regno glorioso,
vel felici Ecclesiæ statu in his ter-
ris adhuc futuro & expectando, af-
ferendis. Etenim cum quæstio sit
fidei, quæ tangit constitutionem Re-
gni CHRISTI, atque interrogetur,
utrum singulare ejusmodi Regnum,
quod ignorarunt hactenus Christia-
ni communiter, sit credendum,
hancque negent simpliciter Docto-
res cauti & cordati; tenentur *quintæ*
Monarchie fautores jure, planas ac
solidas ex Sacris literis adducere
probationes, quibus suæ Theses sta-
biliantur. Hocque onus eo æquius
sibi impositum existimabunt, eoque
promptius à se expediendum, quod
partim refricent errores, priscis
temporibus damnatos, partim pro-
cudant recentes opiniones, novaque
adeo in medium projiciant. Ast
quia silentium est altum in Scriptura,

de

de eorum Doctrina, nequeunt pro illa quicquam veri ac firmi proferre, utut vehementer & multo cum suore, in eo occupentur negotio. Numero quidem plurima congerunt, ex Θεοπνέυστων scriptis, in assertio-
nis ius favorero, sed in quibus nulla est vis ad stabiliendum id, cu-
jus gratiâ proferuntur, cum alio trahantur loca ipsis allegata, nobisq
objecta, quam ex intentione Spir-
itus Sancti, Hagiographis sunt inspi-
rata, quod in sequentibus patebit plenius, quantum quidem scripti for-
ma admittit. Secundum est, quod expressa occurrat in verbo DEI ne-
gatio hujusmodi regni, quam jam ex ipsis Salvatoris ore audire & ad-
scribere volupe est. Sic enim effa-
tur hac de re : Joh. 18. v.36. ubi re-
spondet Pilato sciscitanti : Η βασι-
τεία η εμή σκ έστιν καὶ τὰς κόσμους τέττας.
Apertè hoc dictum destruit regnum
Chiliaisticum. Illud quidem modis

miris & multis definiunt sui asser-
 tores, sed quemcunque modum ob-
 tulerint ipsi à suis propositum, ruet
 virtute effati à Salvatore pronuncia-
 ti, secundum quod Christi regnum
 illud esse non potest quod cum mun-
 dano convenit. *Tertium* est, quod fal-
 sitatis convincitur opinio Chiliasmici
 Regni, quia incompossibilis est & in-
 compatibilis, cum doctrina de fidelisi
 sorte, in scriptura proposita, ex qua
 certissimū est, quamdiu stat cœlum
 & terra, Pios cruce & calamitatibus
 exercendos, quæ perpetua veritas est,
 per verbum DEI Veteris & Novi Fœ-
 deris, Job. 7:v. 1. Militia est vita ho-
 minis super terram. Act. 14:22. Per
 multas tribulationes oportet nos in-
 gredi regnum Cœlorum Pl. 34:v. 20.
 Matth. 5: 4. Joh. 16: 33. 2. Tim. 3: 12.
 Heb. 12: v. 6. Atque sub conditione
 ejusmodi afflictionum , promissæ
 sunt consolationes in hoc seculo, &
 in futuro proposita præmia. Matt. 5:

v. 10: 11: 12. c. 24: 13. Apoe. 2: 10. Rom.
8: 24. 2. Cor. 1: 7. *Quartum* est, qvod
confuratur eadem ex eo, quod non
suppetat amplius spatium huic re-
gno, quo vigere possit, secundum
definitam sibi durationem, cum im-
pediat & obster consummatio seculi,
quæ in propinquuo est. Cum enim
ratum habeant *Chiliaſte*, felicitatem
suam, quam nondum cœpisse con-
tendunt, per mille annos perenna-
turam in his terris; Spiritus autem
Sanctus, locis non paucis doceat, ut
1. Cor. 10: 11. 1. Pet. 4: 7. Jac. 5: 8 1. Joh.
2: 18. Apoc. 6: 11. propè abesse finem
mundi; certò credendum est, tan-
tum temporis non amplius superes-
se, mille scilicet annorum spatium,
quod huic statui adscribitur, intra
quod oriri, sua pomœria explicare,
florere & terminari queat. Secus
enim, nempe si admittatur, laxam
adeo adhuc superare orbis consisten-
tiā, contra verbi Divini institutio-
nem

nem & auctoritatem , propinquita-
tem sui interitus inficiari sustine-
remus , cum propinquum dici ne-
queat , quod ultra mille annos dila-
tum est & locatum . Quintum est ,
quod frustranea sit exspectatio illius
status , cuius termini jam dudum
præterierunt . Rem namque hanc
dum altius repetimus , atque in ora-
culum Jobannéum , quod Disputatio-
nis est fundamentum , penitus in-
trospicimus , liquido constat , ubi
cunque figamus terminum à quo
mille annorum , illos pridem esse
præterlapsos . Sive enim paulo an-
te , vel post Constantini Imperatoris
tempora , vel sub ipsius imperio , ut
multis placet Nostrarium , neque e-
nim exacta hic haberi potest desi-
gnatio , exordiri quis velit millena-
rium hunc numerum , postquam
nutu Divino , conversis ad Christia-
nismum Imperatoribus , intermit-
tere coactus est Diabolus truculen-
tiam

tiam suam, quâ impulit Imperatores adhuc Ethnicos, ad inauditam Tyrannidem & immanes persecutio-nes aduersus Ecclesiam DEI, ut habet Annalium fides; indicia habebit non obscura, irritam imo ineptam esse spem illorum, qui fata Ecclesiæ tranquilla sibi atque aliis promittunt in laborantis mundi senio ac agone, cum quæcunque olim de his prædicta sunt, superiorum seculorum æ-tates usurpaverint.

§. XII.

VAlidæ sunt satis hæ & similes ra-tiones, quæ Millenariorum opi-niones destruant cum suo regno: At *Sexto* etiam ideo in numerum su-ppectorum rejiciendorumq; refertur *Chiliasmus*, quia varia incommoda secum vehit, atq; Articulis non pau-cis Fidei, damnum intentat imo facit: Sollicitat enim (a) *Articulum de Ee-clesia*, quam non aliam in his terris fu-

futuram credimus, quam militantem,
sed quæ secundum institutiones Chi-
liastarum, omnino etiam erit Trium-
phans. (β) Impingit in Art. de Re-
surrectione, quæ cum ex scripturæ ve-
ritate simplex sit futura & universalis;
non potest non esse duplex, particu-
laris scilicet & universalis, secundum
has hypotheses. (γ) Intensa est Magi-
stratui, qvum politias & tyrannicam
potestatem non posse consistere
cum Regno Christi docet, & hoc
illi abolitæ successorum affirmat,
cum tamen Pandectæ sacræ, etiam
infidelem Magistratum, DEI ordi-
nationem esse, propter ὑπεροχὴν asse-
rat, cōque subjectionem & obsequi-
um eidem deberi. Eodem colli-
neant illa, quæ dissentientes à nobis
inculcant de quarta Monarchia delen-
da ante finem mundi. (δ) Adven-
tum CHRISTI gloriosum duplēm
faciunt, cum non nisi unus sit, ut est
alter humilius. (ε) De Regno CHRISTI

non recte sentit, quod illud somnia
carnale, terrenum, corporale, manifestum,
caducum, cum tamen cœlestē sit, spiri-
tuale, absconditum & æternum. Dan.
 2: 44. C. 7: 14. 2 Tim: 4. 18. Coll: 3: 3.
 Hebr. 2: 8. Zach: 9: 9. Dan: 9: 24. (ζ)
 Migrat doctrinam orthodoxā de cruce
Piorum, iuxta quam affirmatur,
afflictiones certissimè & semper de-
stinatas esse omnibus piè viventibus,
usque ad seculi consummationem,
quod dici nequit, si halcyonia illa ha-
bebunt locum, quæ millenarii sibi
singunt. (η) Adversatur descriptioni
Piorum in vitam revocatorum. Hos fo-
 re ιονίγγεις apophthegma est Salva-
 toris Matth: 22: 30. Marc. 12: 25. Luc:
 20. 36. imo vitæ æternæ hæredes
 Matth: 25: 46. ita quidem ut cibi &
 potus non sint indigi, nec terrenas
 secentur delicias, quas respuit hoc
 Regnum, in quo ex adverso habitat
 justitia, pax & gaudium in Spiritu
 Sancto. Rom: 14: 17. Hæc autem
 omnia

omnia vera non erunt, si regnum glori-
osum obtinebit, quale à suis asserto-
ribus describitur, quod affirmare
ἄλογος esset & ἀθεον. Imo ut arti-
culos omnes de Novissimis impu-
gnat Chiliasmus ita etiam illos qui de
mediis sunt salutis, non sinit intactos,
ceu evidenter & nervosè noster D.
Neumannus hæc inculcat in laudato
de Chiliasmō opere Disp. I paginis ali-
quot ultimis. Nos, ut monet insti-
tutum, οὐλλήδην hæc sistentes, illos
qui fusius hæc descripta cognoscere
avent, remittimus ad Præceptores
nostros Ὅρθοδόξοὺς, omni laude &
veneratione etiam post fata dignissi-
mos, Gerhardum & Calovium, qui in
diversis operibus hanc materiam ex-
posuerunt, imprimis D. Thummiūm,
qui rationes pro negativa quæstione,
in egregium ordinem rededit & il-
lustravit, in Impiet: Weigel. à pag:
253: ad 266,

§. XIII.

Probant hæc & similia satis super-
que, solidis & sufficientibus addu-
ctos argumentis, opposuisse te Theo-
logos celebriores, Chiliastrarum fi-
ctionibus, unde immerito dicam il-
lis scribunt alii, qui adversæ parti fa-
vent, ac si Scripturarum veritatem
protundam, justâ diligentia indagare
negligant. Intempestivè enim, ne
dicam impiè seduli sunt illi investi-
gatores, qui sub fallaci veritatis spe-
cie, ejusmodi ex Scripturis profe-
runt meletemata, ex quibus pericu-
lum est, sanam & sanctam fidei do-
ctrinam, quoquo modo convelli, vel
alia loca sollicitari. Nunc adeo de-
clinaturi hoc malum porrotenus,
postquam *Orthodoxie* fundamenta in
nostro articulo designata sunt, uti
occupavimus, potissimas nobis op-
positas ab adversariis objectiones,
quæ sibi sunt opinionis suæ præsidia,
via compendiosa enucleabimus. In

O

con-

confessio autem est, locum & appellationi, & institutionibus Milliariorum, fecisse Apocalypsin male intellectam, in cap: 20. ubi mille anni celebrantur iterata mentione, quibus occisorum animæ vixerint & regnum obtinuerint. Uno ore fere cuncti, qui in hac materia evolenda, aliquam operam locarunt, ad memorata verba provocant, ut adeo præcipuam curam sibi vindicent præ aliis.

§. XIV.

Atque ut vexatissimum locum restius assequamur, in genere de illo id tueri nos oportet, quod *verbis figuratis*, ceu pleraque omnia in *Apocalypsi*, designatur. Etenim cum liber totus sit *Propheticus*, qui visionibus continuis earumque delineatione est referrus, resque ipsæ longæ sint abstrusissimæ, ut omnes alios Prophetarum sermones, hujus rei in-

intuitu superet; *enigmatico* etiam, *pa-*
rabolico, *symbolico* & *emblematico* dicen-
di modo est adornatus. Itaque cum
similis ratio etiam heic obtineat,
quod sobrio & pio lectori, quam
primum lectionem occupat & ani-
mum advertit, sine difficultate inno-
tescit, sponte sua sequitur, voces &
phrases, *propriè*, *simpliciter* & *absolutè*,
prout jacent, & alias communiter
significant, non debere accipi aut ex-
plicari, sed modo illo, qui Prophe-
tiæ huic & aliis, est conveniens,
quemque locus ipse, sine detorsione
& erroris periculo, admittit, hoc est,
figurate, *symbolicè* & *xalāli*. Estque id
in præsenti oraculo eò cautius ser-
vandum, cum si hic ad literam, quæ
exstant verba, interpreteris, aliis Fi-
dei Articulis discrimen præsto sit, at-
que ab analogia fidei recedatur a-
pertè, quod vel ex iis manifestum
est, quæ in superioribus hujus capi-
tis definiuntur. Hinc indignè in

enucleando hoc nostro dicto illos se
gerere, atque veritati obstrepare pa-
tet, qui orationem emblematis &
ænigmatis propositam, secundum
simplicem verborum sensum, expo-
nendam censem, quomodo Textui
non possunt non vim inferre.

§. XV.

Porro id sedulo est attendendum,
omnino meliorum temporum spē,
Prophetam, per DEI afflatum, pro-
mississe Christianorum cœtui, perse-
cutionibus & suppliciis crudelissimis
excruciato. Emollire debuit spes
eadem facta, exquisitissimos dolores
ac angores fidelium, ex immani
crudelitate perceptos. Scilicet cum
demum despondere animos potuis-
sent, si continuis se lancingationibus
Tyrannorum subjiciendos crederent,
nec illum unquam malorum fore fi-
nem; adversus mœstos animi motus
tales eriguntur, appesito hoc sola-
tio

tio, quod fremitus ac furor Hostium interquiescere deberet, atque transactis seculis paucis, Imperatores ad Christianam fidem convertendos, halcyonia Ecclesiæ CHRISTI paraturos, repressâ, quam hactenus exrecuerat liberius, imo licentius Diaboli fævitiâ horribili. Quo vero fata hæc benigniora promissa ac certo ventura, eo uberiorem consolationem consternatis hactenus Christianis conciliarent, non intra breves terminos coarctantur, sed ad annorum millenarium extenduntur, cum per mille annos ligandus Satan dicitur, hoc est, truculentia sua cohibenda à Temporibus Constantini Magni, usque dum lacertos movere cœpit Imperium Ottomanicum Seculo tertio decimo, quæ communior est Theologorum sententia; vel etiam initio facto à Martiani ævo circa medium Seculi quinti, ut terminetur milenarius Apocalypticus, in misérabilis

excidio & occupatiene sedis Imperatoriae in oriente, ipsius Constantino-
polis, quæ strages incidit in annum
1453, quam sententiam etiam com-
mendat D. Pfeiff. Qui hunc scopum
Theologi paracleticum diligentius me-
ditantur & excutiunt, animadver-
tunt equidem cessationem persecu-
tionum prædici, in refectionem
Christicolarum, sed ætate simul tali,
quæ exspectata dudum præteriit, aut
si illam exspectaveris, non nisi in
utopias sperandam. Peripicuum si-
mul erit, hæc scripta esse illis homi-
nibus, qui mortalem hanc vitam, in
mundo quam vivimus, ducunt, unde
hospites futuri, qui vitæ cœlestis
quæ partem fuere confortes, resusci-
tandi & in hanc vitam revocandi,
planè sunt excludendi ex commer-
cio, quod mille annos in his terris
obtinebit. Nam illis hæc scripta sunt
a Johanne in consolationem, qui ma-
la, quæ tum per Diaboli truculen-
tiam

tiam, à suis mancipiis intentabantur, perferebant, & exiliis, contumeliis, cruciatibus ac indigna nece multabantur, quique, ne eadem diritate affligerentur, verebantur, in quorum numero non sunt locandi demortui homines, ex altero seculo evocandi, sed homines qui tum vixerunt, & futuri eorundem in Ecclesia per fidem successores. Atque cum his solatia designat Spiritus DEI, eadem auget, mentione Beatarum animarum factâ, tum ut futurâ gloriosâ vitâ illos confirmaret, qui martyrio simili cum illis coronarentur, tum ut toti mundo significaret, triumphasse Sanctos Confessores, martyrio sublatos, de universa infernalium potestate, & vivere in ccelis ac victuros in perpetuas æternitates, unaque cum CHRISTO regnato-
ros, ne infidelium & impiorum turba gloriari posset, animas se quivisse trucidare, æque ac corpora illo-

rum, sed cognosceret constituisse his
Dominum tempus, quo restitu-
rentur eadem, cum animabus suis
conjugenda.

§. XVI.

Istis ita prælibatis clarius inno-
tient argumenta, ex hoc loco pro-
duci solita, & faciliori opera, plenius
percepta, solventur. Regnum glo-
riosum exstruere conantur sui Pa-
tronii, I. ex eo fundamento, quod in
revelatione Johanni facta, ejus in-
dicium, origo & ordo, signatè de-
finiantur ex Antichristi fatis, ruina
& interitu. Etenim cum idem Re-
gnum, cap: 20. variis annotatis cir-
cumstantiis & conditionibus, adum-
bratur, ad id ita fit accessus, ut pro-
ximè præcedenti capite, & in visione
ibi descripta inculcetur, Bestiæ &
Pseudoprophetæ ejusq[ue] in lacum
igneum, flamas evomentem sul-
phureas. Non ineptè suspicareris,
signi-

significari eo secutura halcyonia exspectata, quæ cum refectione afflitorum, exciperent exercitam tyrannidem immanis Bestiæ, jam in tartarum præcipitatæ. Ortum vero ita haberet, in excidio imperii tyrannici AntiChristiani, cui deleto succederet. Confirmari hoc dices ex ordine ipso, quem Spiritus Sanctus in designatione rerum observavit, quod præmissæ narrationi de AntiChristo deturbando, subjecerit Millenarii Temporis & aurei seculi spem & promissionem. Ex quibus omnibus conclusio illa elicetur: Exspectandam adhuc esse DEI Filiis in hoc seculo, novæ & inusitatæ Monarchiæ gloriam ac felicitatem, cum AntiChristus nondum sit destructus, atque ejus demum toralem defectiōnem debeat sublequi, ex Spiritus Sancti institutione, imperium tale, de quo disquiritur.

§. XVII.

Id vero cum stabiliendum est porro, quod idem regnum post AntiChristi demum plenariam excisionem sit erigendum, hujusmodi rationem addunt, quod post AntiChristi tanta regnum hoc, in Apocalypsi & quidem loco allegato, describatur, unde conficitur: *Quod posteriori loco in Apocalypsi traditur, id posteriori etiam tempore nanciscetur complementum: Atqui post AntiChristum in baratum dejectum, delineatur forma aurei temporis; Ergo post AntiChristum excisum, illud exorietur.* Resp. i. Nec argutissimas ratiocinationes, quacunque veritatis specie blandiantur, acceptandas esse in Scripturæ præjudicium, quod utique fieret, si vel tantillum exhibitez illationi accederemus; indubitata namque fidem fecerunt modo, ex Scripturis proposita fundamenta, non habere posse locum, Chiliaisticum regnum, quale comminiscuntur

tur sui fautores. Arque his non potest non vis inferri, si quicquam tribuatur fidei apposito ratiocinio. 2. Tam ex scriptis Propheticis V. Testamenti, quam hoc N. Test. vice non simplici infringi posset, si id negotii nobis datum crederemus, quod illatum fuit, nempe prius quæ priori, posterius quæ posteriori loco ac tempore, uti revelata ac scripta, ita etiam impleta esse ac evenisse. Non enim eodem ordine, quo revelationes factæ sunt, & visiones exhibitæ, illæ etiam suum eventum sunt sortitæ, cum sc̄epe, quæ prius memorata sunt, longe post illa impleta sint, quæ posterioribus visionibus tradita exstant & vicissim. Celebris unde 3. est discriminatio Doctorum inter ordinem visionum & eventuum, seu ut alii tradunt, per distinctionem inter ordinem visionum & temporis, quo docent non eodem ordine sequi se invicem eventa visionum, quo contige-

tigere ipsæ visiones suis intimatori-
bus. Observanda ergo occurrit *an-*
ticipatio, quando visiones cum even-
tis componimus, cum ea, quæ po-
sterius ipso opere impleta sunt, in
visionibus prioribus prius facta me-
morentur. Perspicuum hoc erit, si
quis contendat versum 20. cap. xix.
cum v. 15. cap. xx, ubi in posteriori
loco, non est obscurum, proponi
illa, quæ ad extremum spectant ju-
dicium, veluti in priori de præcipi-
tatione AntiChristi in infernales te-
nebras agi, certum est. Indubium
simul est, præcessurum extremum
judicium, secuturam vero totalem
destructionem AntiChristi, quia quo-
rum nomina non sunt reperta in li-
bro vitæ, inter quos etiam est Anti-
Christus, leguntur missi in lacum,
quod utique demum post senten-
tiam latam judicialem supremam,
judicis supremi, effectum dabitur.
Hoc tamen, qvod ultimum est & se-
qui-

quicur antecedens, antecedenti præmittitur in narratione. Inde etiam
 4. quod hic moveri posset intuitu
 particulæ copulativæ ~~re~~, ac si ea in-
 ferat ordinem eventus, ita diluitur,
 si *visionis factæ* potius *veritatem*, quam
ordinem complementi eā dicamus indi-
 gitari, hunc nempe in modum, quod
 quemadmodum antea visionem ha-
 buit Propheta, ita nunc aliam & di-
 stinctam sibi obtigisse affirmat, ut
 certam prius, ita nunc quoque talem,
 ac si dixisset, vidi equidem modo
 visionem, at non tum finitæ revela-
 tiones, quin etiam deinceps novam
 accepi.

S. XVIII.

Ex defectu *antecedentium* & *connexe-*
rum petita fuit illatio Adversario-
rum prima, quæ affirmat adhuc ex-
 pectandam esse felicitatem terre-
 nam, eo quod nondum deletus sit
 AntiChristus, quod omnino præce-
 dere debet. *Secundum* quod ogge-
 runt,

tunt, itidem deducitur ex defectu
Adjunctorum. Scilicet quia ligandus
 sit omnino Sathanas, durante mille
 annorum spatio, ut diserte pronun-
 ciat Propheta, atque id adhuc non
 sit adimpletum, cum tristis, proh
 dolor! experientia temporum omni-
 um satis inculcat, tantum abesse, ut
 vinculis constrictus fuerit malus ge-
 nius, ut dicendum sit potius, omni-
 ævo, furibundæ & dissolutæ nequi-
 tiæ luæ, ipsum designasse calamitosa
 & sanguinolenta exempla. Inferunt
 adeo: *Mille anni nondum præteriere, quia*
Sathan adhuc non fuit ligatus, quod tan-
genen cœn necessarium requisitum atque ad-
junctum aderit, ex dictamine Spiritus
Sancti in felicitate illa, de qua est contro-
versia, sunt ergo dicti illi anni adhuc ex-
spectandi. Respondeatur: Iniqua cau-
 sa, ne magno quidem conatu atque
 apparatu, æqua unquam fieri potest.
 Exigua sane ita videretur solatii sup-
 peditati vis, à Spiritu DEI adversus
 ex:

exquisitissimas afflictiones, quibus
vexabantur Christiani, dum hæc
scripta sunt, si post tot demum se-
culorum intervalla sese exereret, nec
dum exeruerisset, cum homines in-
terjectâ tanti spatii morâ, nunc ver-
gente ad finem mortalitate, citius
consummationem seculi, quam com-
plementum solatiflui vaticinii, de-
beant præstolari. Ingrati *deinde* esset
animi, divina beneficia, Ecclesiæ
cum promissa tum præstata, tam
oscitanter intueri, aut contemtim
habere, ut eadem usurpata, vel sine
sensu velis transmittere, vel cum
impudentia denegare, quam noxam
non subterfugiunt, qui refragan-
tur, Optimum DEUM vel limites
posuisse furoribus Diabolicis, vel
etiam vinculis coercuisse arctissimis
eosdem, cum pro lubitu semper vi-
sus est grassari Spiritus nequam. Ete-
nim si evolvere libuerit historiarum
monumenta, & ex iis eruere, quam

im.

immani sævitia debacchatus sit Diabolus in Christianos, flagrante æstu iñmanissimarum persecutionum, sub Imperatoribus Etnicis, in qua occupatione nemo, qui DEI Spiritu regitur, sibi à largis temperabit lachrymis, facili opera assequetur, imò confitebitur, dum ista omnia composuerit, cum rebus in Ecclesia gestis, conversis ad Christianismum Imperatoribus, ludum fuisse jocumque ærumnas, quæ postmodum affixerunt cœtum Christianorum, si conferantur cum malis prioribus. Imo pacata dicet tempora, quæ secuta sunt, cum ferro, igne, adeoque sanguine fœdissima non fuere, sicut præterita. Ex quibus curatè expensis, evidens est, coercitam esse potestatem tenebrarum, ut non potuerit, ceu factum est primo seculorum ternario, eadem ratione seculis subsequentibus, innumerablem Christianorum turbam, belluarum instar,

lanie-

laniensis subjicere horrendis atque inexplicabilibus. Tantam verò truculentiam, sibi relictus cum non intermisisset *magnus Draco & antiquus serpens*, sed, suo arbitrio si vivere sibi integrum fuisset, auxisset magis, quid aliud dicendum, quam quod ligatus fuerit eo tempore, quo cef-savit eadem atrocitas.

§. XIX.

NEque porro officit sententiae nostrae instantia, quod intra decursum mille horum annorum, *Anti-Christus* in *Occidente* exortus sit, creverit, & lacertos moverit, atque sic emensus suas ætates, infantiam, adolescentiam, juventam, donec vir factus, nunc etiam vergat ad senium, intra quod spatiū, immane! quantum sævierit, *meretrix illa Babylonica*, adeò ut ebria facta sit sanguine Martyrum & sanctorum, quæ cum impulso satanæ omnia peracta sunt,

P potius

potius solutum, quam vinculum
plum, eo tempore, ex nefandis hi-
scē molitionibus, quispiam judicaret.
Quamquam enim turbas pestilē-
cissimas hoc modo dederit in Eccle-
sia, atque iis ipsis veritatis asserto-
res & confessores, vehementer pa-
sim aut torserit, aut oppresserit pla-
nè; isto tamen intuitu furor suus con-
strictus mansit, quem modo signa-
vimus, quod per Paganorum inau-
ditam tyrannidem, ut antea, laxa-
tis habenis graſſari nequiverit, cum
illi, quibus usi sunt Dominis ac Du-
cibus Gentiles, cœlestem veritatem
amplexi, Christianis, non tantum
immunitatem à persecutionibus, suo
patrocinio pararunt; verum etiam
res eorum atque religionem, sua pie-
tate non mediocriter promoverunt.
Spes hujus felicitatis, ipsis quidem
astulgere vīsa est *seculo secundo*, sub
Commodo, homine cœtera perditissi-
mo, quando pax universæ per to-
tum

tum orbem Ecclæsiæ contigit, uti ex Eusebio cum recentioribus aliis memorat Kortholtus in Hist. Eccl. N.T. ad Sec. II; sed quæ non fida tatis, quia brevis moræ fuit, renovatis sub Septimio Severo & Maximino Thrace aliisque succendentibus Imperatoribus persecutioñi fidiculis. Finis vero horum malorū incidit in tempora Constantini Magni, de quo laudatus modo Kortholtus Part. IV. p. 94. Constantinus, qui occasione vise in cœlo crucis Christo nomen dederat, ut ante Maxentium, divino fretus præsidio, viceat, amplissimisq; edictis Christianorum religionem promoverat, ita & superato Licinio, persecutorum ultimo, cum solus orbis terrarum imperium cepit, Christianorum misere habetenus in Oriente pressorum patrocinium in se suscepit. Jucunda autem cum primis sunt, quæ de Statu Ecclæsiæ sub Constantino consignavit Eusebius Cesariensis Hist. Eccl. Lib. IX. interprete Ruffino his verbis proposita:

Ecclesiarum verò gloria, incredibile memoratus est, quanto religiosi Imperatoris studio adoleverit, quantaque ejus cura etiam erga sumtum indigentium fuerit. Ardens namque in fide DEI animus, & benignum ingenium atque clemens, bonis operibus pascebatur. In tantum vero praesentium rerum bonitas & tranquillitas obtinebat, ut oblivionem preteritorum pareres malorum. Edictis namque frequentibus per omnem locum propositis, non solum Tyrannicas adversum Christianos depulerat leges, jusque civile reddiderat, verum & privilegia plurima Ecclesiis, ac summos honores sacerdotibus detulerat. Hæc ille. Atque si hæc ligatio, quod nonnullis placet ad Orientales est potissimum restringenda, utpote quorum Ecclesiæ fata hoc oraculo exhiberi credunt, næ fatendum est, manifestissimè patere ligatum fuisse Diabolum, qui ita vinculis impeditus fuerat, ut nec rabiem prioris crudelitatis exercere,

nec

nec novas fraudes concepti sceleris,
 ut in *Occidente*, ita etiam in *Oriente*,
 ipso opere implere potuerit. Quam
 constanter & feliciter, Ecclesiæ Græ-
 cæ in *Oriente*, jugum intentatum *Anti-*
Christi, averlatæ sunt & excusseræ,
Annalium Scriptores bona fide me-
moriæ prodidere, ex quibus satis est
liquidum, impatientes illius admo-
dum fuisse iplas, ut nec excipere
illud voluerint, nec eo unquam fue-
rint oppressæ. *Miehaël Paleologus*,
quamvis Græcos submisit Pontifici Ro-
mano seculo XIII, id tamen ratum
non habuere Episcopi ejus gentis,
unde ipse etiam Imperator, quæ
prius promisit, irrita reddidit. Et
mordax responsio Græcorum, opposi-
ta Papa Romano, seculo XIV, præ
aliis constantiam illorum, resistendi
huic bestiæ comprobat, quam laco-
nice ita protulerunt. *Potentiam tuam*
erga tuos subditos credimus, superbiām
tuam summatam tolerare non possumus,

paritiam satiare non volumus. Diabolus tecum quia Dominus nobis est. Confer veteres & recentiores Hist. Eccl. Scriptores, tum Systematicos, qui de his passim, inter quos Kortholtus, ist. hæc à scriptore Anglo Johanne de Mandevilla, de Græcis perscripta tradit Hist. Eccl. p. 579 ad seculum XIV. Edocemur hinc & similibus, non potuisse Satanam, secundum libidinem suam, populum in Orienti, per AntiChristi technas & mancipia, damno afficere; ligatus ergo fuerit oportet, quod hic loci per Johannem, in piorum refocillationem, Ecclesiæ significatur.

§. XX.

Ista quoq; quæ *AntiChristus*, in Ecclesiæ perniciem machinatus est, in Occidente, per DEI bonitatem in Ecclesiæ suam, levata sunt hoc modo, quod vel serius cœperint, nec cum initio conjungi possint hujus Mil-

Millenarii, vel aliquantum repressa
 sint, & in cursu truculentissimo
 nonnunquam retardata. Annales
 quippe sacri, exordia hujus fævitiae
 referunt ad seculum VII. dum pro-
 motore *Phocæ parricida*, *Bonifacio*
 III. privilegium primatus in o-
 mnes alias, *Romane cessit Ecclesiæ*,
 multum licet reclamantibus Episco-
 pis in *Oriente*. Hoc eò valuit, ut an-
 nis subsequentibus, *Veneti à Papa* li-
 centiam expeterent creandi Ducem;
 Imperatores deosculati sint pedes
 ejus, quod primus fecit in seculi
 opprobrium *Anastasius*, dum *Con-*
stantino Pontifici, *Nicomediae* occur-
 ret; atque alii alia in *AntiChristi* pro-
 motionem effecerint, ut hac ado-
 lescentiâ exactâ, inchoaverit juven-
 tum AntiChristus, seculo VIII, dum
 in *Leone* III. varias donationes sibi
 ratihaberi & confirmari curavit.
 Attigit inde virilem ætatem seculo
 XI. dum *Gregorius* VII. seu *Hildebran-*

dus Imperatorem Henricum IV. ex-
communicavit, juxta arrogando sibi
potestatem Imperatores constituen-
di. Senium sentire cœpit in Leone X.
seculo XVI. ævo Lutheri, quo cla-
de affectus est insanabili. Ætas il-
la quæ Infantia dicitur, potius est
status Embryonis, ait Scherzerus,
quo Papa, Victor nomine, controver-
siam quæ de termino Paschali ex-
arsit, impotenti indignatione, con-
turbavit potius, quam tractavit.
Tum enim anno Christi 189. ut in-
fans conatus est se erigere, sed va-
nis ausibus. Prosternit inde super hac
re, Doctoris cujusdam eximii inter
Nostrates, talis institutio ex Calixto:
Pontifices ipsi, baud incommodè in quin-
que classes distribui possunt. Prima com-
pletitur optimos, usque ad tempora
Constantini Magni, sub initium seculi IV.
Secunda bonos usq; ad Georgium Ma-
gnum sub finem seculi VI. Tertia Poli-
cicos usque in seculum IX. Quarta scele-
ratis-

ratiſſimos, usque in ſeculum XI. Quinta AntiChristianos inde usque ad noſtra tempora; ſic nimirum dictos, non quod AntiChristus in iis demum inceperit, ſed plenè consummatus, planèque agnitus fuerit. Omnia etiam ſeculorum acta, itidem teſtantur, libidini Papæ oppoſuiffe ſe pios & doctos homines, qui impietatem ejus non modo ſunt detestati, ſed etiam falſa ſua dogmata voce & ſcriptis conſutârunt, hinc tot veritatis teſtes celebrantur in monumentis Eruditorum, inde ab illo tempore, quo adverſus DEUM pugnare petulantius, filius cœpit perditionis. Quando ſeculo IX. innotuit per ſuas iniquitates, varii memorantur ab Historicis Aſſertores, uti Bertramus, Johannes Eriena, imprimis Huldericus Epifcopus Auguſtanus, qui præ aliis veræ pietatis, & zeli Divini laude, maxi- mè memorabilis fuit, aliique iſto ſeculo & ſequentibus, quos Centu-

riatores, magno numero recensuerunt, & Micrælius breviter descripsit. Lib. III. Sect. I p. m. 481. & seqq.

§. XXI.

Sed nec, quod ultimo loco, in diluenda hac objectione observamus, existimandum est, ita se habere hanc ligationem, ac si nihil vel tentare, vel efficere, interea potuerit impurus Spiritus, dum per mille annos ligatos fuit. Mansit sibi semper & manet etiamnum, affectus malignus, quem contraxit initio defectionis à Domino, & homicidii in homines patrati, quo sine intermissione in mortalium incitatus est perniciem. Ipse igitur, ut vinculis constrictus, licet non potuerit irruere in omnes promiscue, & ista mala illis accelerare, quorum antea extitit auctor, quivit tamen per eos nocumenta haud levia adferre, qui abjecta Numinis summi veneratione,

ne, per malitiam se permisere potestati hostis infernalis. Per hos mangones, & mali moris institores, qui ipsi sui copiam fecerunt, hæreses, scandala, flagitia, & damna in vita atque doctrina excitavit & produxit, in totius Ecclesiæ dolorem summum & cladem magnam. Ligatum ergo iri satanam utut prædixit Spiritus Sanctus, non tamen hanc futuram in his terris affirmavit Ecclesiæ felicitatem, ac si aliquando immunis foret ab omni ejus astu ac sedu^ctione, ita ut nihil mali, quæ delicta vel damna, ab eodem pateretur: sed id dicit, non pro lubitu ut antea, & impunè, atque eodem modo, graſſaturum, gentes seducturum, persecutions atrocissimas & universales adversus Christianos excitaturum, quæ omnia non obſtant, quo minus, stante ligatione descripta, hæreses, & particulares malignantis turbæ irruptionio-

ptiones, potuerint veros Christianos
divexare. Manet adeo inconcussum,
& ligatum fuisse satanam, & præ-
teriisse illud millennium quod huic
ligationi a DEO erat destinatum,
nec exspectari amplius posse re-
gnum aliquod Chiliaisticum & glo-
riosum, quæ conclusiones labefa-
ctari eo nequeunt, quod omnibus se-
culis summus furor sacerditer Diabo-
li; tenendum quippe ligatum, illum
fuisse & dici, non absolute & omni-
modo, locoque; sed limitate certo respectu,
loco & tempore: non simpliciter & se-
cundum suum affectum; sed secun-
dum quid, ipsum actum & effectum:
non in totum, sed in tantum, prout
in aliis rebus etiam usus fert Scrip-
turæ, quod variis posset diverso-
rum locorum illustrari exemplis,

§. XXII.

Obliquam observavimus ratio-
nem adstruendi Chiliaisticum
Re-

Regnum, in argumentis adductis,
 sed apertam magis & directam in
 illo, quod ex *resurrectione* nomina-
 ta deducitur. Imo cor & palladium
 assertionis suæ, in eodem situm ei-
 se putant *οἱ ἀντιαπόθετοι*. Nempe
 quia illos hic perspicuè signari con-
 stat, qui participes sunt *prima re-*
surrectionis, tum decollatos, quo-
 rum animæ vixerint & regnaverint
 per mille annos, atque quæ de illis
 subjectis ita efferuntur, non de alia
 vita, quam quæ hic in mundo præ-
 senti dicitur, intelligi potest; con-
 cludunt, Futuram Resurrectionem
 etiam ad hanc vitam, ante univer-
 salē illam ultimam, ut regnum
 hinc adeo certò exstruatur beatum:
Collectio talis est: *Si Spiritus Sanctus*
geminæ resurrectionis meminit, & qui-
dem de altera ita loquitur, ut animas
victuras & cum Christo Regnaturas per
mille annos affirmet, que adeo resurrec-
tio prima appellatur; utique dabitur

Re-

Regnum Milleniorum. At V.P.E. P.
Resp: (a) concedendo, dari omnino du-
plicem resurrectionem, spiritualēm u-
nam, quæ in hac vita obtinet, atque
necessariō omnibus illis aderit, qui
vera fide DEO adhærere gestiunt,
& æternæ vitæ evadere hæredes:
Alteram Universalem, quâ in *Consum-
matione seculi* omnes mortui resur-
gent, junctis cum corporibus suis
omnium animabus. (β) negando per
hujusmodi resurrectionis distinctio-
nem, confici quod contendunt Chi-
liaſtæ, nempe regnum ita stabiliri
gloriosum in hoc mundo: id enim
nec ipsi ajuſt, nec fieri potest, cum
elumbis sit argumentatio, à *resur-
rectione spirituali*, quæ infert pecca-
tū. inolæ vitæ desertionem, & cum
DEO per fidem conciliationem,
ad *regnum gloriosum*, quod infert
tranquillam ac beatam in his terris
conditionem, per mille annos; neque
enim ab uno ad alterum valet con-
ſe-

sequentia. (γ) *distinguendo* inter resurrectionem figuratè acceptam, quæ est Resurrectio spiritualis, quæ hic prima dicitur, & propriè ac corporalem, quæ est animarum cum corporibus resuscitatis redunitio, quam hic particularem statuunt aurei seculi propugnatores, propter suæ civitatis incolas, atque in nostro loco tradi; sed quam neque ex hoc, neque alio Scripturæ dicto probabunt. (δ) *explicando*, quod animæ vivere quidem dicantur; sed non in hoc mundo, quod ipsum si à quoquam diceretur, dicendum esset id loco nostro inferri, non autem in illo inviri. Vita ergo animabus adscripta, non est resurrectio, quæ de illis nec dicitur, nec dici potest, non enim occubuere, sed suavis in *cælis*, non vero in *terrâ*, cum DEO & sanctis suis cohabitatio, ex qua vitâ, regnum etiam quod hic tribuitur animabus, æstimari potest & illustrari,

sci.

Scilicet ut in cœlis vivunt, dum æternæ felicitate fruuntur, ita ibi etiam modo sibi convenienti regnant, quando de omnibus suis hostibus, potestate tenebrarum, Diabolo, inferno, mundo & propria carne triumphant. Nihil hic de glorioſa conditione civium in terris, vel aliquo imperio traditur: tantum effertur, quis sit status beatarum animarum in cœlis, dum durat Ligatio satanæ, per mille annos; scilicet, consistere illum in beata vita, & felici regno, ita tamen, ne expiret soluto satana, sed æque ut antea vigeat, imo in æternum floreat.

§. XXIII.

Quin & illud fallit, si pro exstruendo regno hoc glorioſo urgeat quispiam, in versu 5. memorari alios *mortuos*, qui non resurrexerint, ex quo concludendum censeat, aliquos resurrexisse ante mille

an-

annorum consummationem, qui alii
esse non possunt, quam coloni
civitatis novae condendæ. Fallit o-
mnino hæc instantia, quod ex συνε-
ώναι & συραφείᾳ textus planum erit.
Qui vixisse & regnasse dicuntur,
sunt imprimis animæ beatæ, qui-
bus quomodo regnum & vita tri-
buantur, ex modo dictis patuit. At
illæ solæ non regnarunt, quod di-
centes, cum gratia sua discedimus
â Celebratissimo Commentatore D. Hoë,
verum etiam fideles superstites, qui
non adorarunt bestiam nec imagi-
nem ejus, nec assumserunt ejus
characterem in frontibus suis, vel
in manibus suis. Hi sunt qui mor-
tui quidem fuerunt antea in pecca-
tis, notitiâ Doctrinæ coelestis desti-
tuti & vera fide; sed vocationi ob-
temperârunt, & conversi ex Gentilis-
mo per fidem, vera ac viva facta
sunt Ecclesiæ membra, quique in
ista fide perseverarunt, nec passi sunt
vel minis, vel blanditiis, vel terricu-

lamentis aut illecebris, eo se adduci, ut *AntiChristi* se subjicerent domino, vel manciparent servitiis, aut illius fœdarent inquinamentis. Atque quia sic surrexerunt prima resurrectione, his quoque vita & regnum cesserunt, cum etiam suo modo vixerunt cum Christo, cui adhæserunt fide, ac ita in illo vitam habuerunt, & quidem sine hostium violenta coactione, quorum persecutionibus & tyrannide, non ut antea infestabantur, immo quibus imperabant, eo quod deturbati suo folio *Gentiles*, *Christianis* honorem, pacem & quietem concesserunt, atque illorum judiciis se submittere cogebantur, quod piis verè est vivere & regnare. Dum hæc ita exposita, conferuntur cum sequentibus, & sequentia ex antecedentibus dijudicantur, manifestum evadit, per eos mortuos significari, non morte temporali & corporali peremptos, sed homines peccatores, sive infideles, qui

qui nulla verbi invitatione, ex Gentilismo voluerunt abstrahi vel converti; sive securos & impoenitentes, qui veritatem quidem cœlestem cognoverunt & exceperunt, sed quibusvis delictis immersi ac deformati, illis sunt immortui. De his id est consignatum, quod non revixerint, aut excitati sint à morte spirituali peccatorum, ut missa priori vita turpi ac scelerata, per veram ac seriam resipiscientiam voluerint resurgere, habuerint licet verbi præconium, & exempla piorum & credentium, quibus invitabantur, quæ omnia alto supercilio & securè spreta, facta sibi sunt odor mortis ad mortem. Confirmantur hæc illâ ἐκφωνήσει, quæ subjicitur: Αὐτὴν ἀνάστασις ἡ πρώτη, in quæ verba rectè arbitramur nos cum Pfeiff. ita ωδὴ φεγγίου: Hæc ipsa resurrectio de qua loquimur, non est corporalis & universalis universæ carnis, conjuncta cum extremo iudicio, & introitu . itæ æternæ; sed

prima spiritualis resurrectione, à prima
sive spirituali morte, quæ in hac vi-
tâ contingit per fidem. Pronuncia-
mus ergò breviter, durante ligatio-
ne satanæ, vixisse animas beatas Mar-
tyrum, & Confessorum, non vero rebi-
xisse sibi in cælis, non vero in terris, toto
millenario tempore, quod hic defi-
nitè non indefinitè accipiendum, ita
eamen, ut vita & regnum non de-
sierint cum mille annis, sed in o-
mnes perpetuitates sint extensa. Iti-
dem affirmeramus per reliquos mor-
tuos, non indigitari corporali morte
extinctos, cum opponantur iis, pri-
mæ resurrectionis qui sunt partici-
pes; sed qui hac destituuntur, hoc
est spiritualiter mortuos, infideles &
impios, qui excluduntur à commu-
nione resurrectionis spiritualis, ma-
ximè à resurrectione ad beatè vi-
vendum, usque ad consummationem
mille annorum, adeoque sic pri-
mum per mille annos, deinde et-
iam in omnem æternitatem. Parti-
cula

cula enim *tempus* non *limitas tempus*,
sed *negat*, estque nota non *terminatio-*
nis sed perpetuitatis. Ut enim in af-
firmativis *ly semper*, ita etiam in ne-
gativis *ly nunquam* infert. Conf. Glass.
Phil. lib. III. Tract. V. Can. XII.

§. XXIV.

Decollat sanè omnis spes felicitæ
tis obtainendæ, in his terris, ita ut
non solum præterierit illa, quæ præ-
nunciata est in Apocalypsi, permila
le annos futura; verum etiam, ut o-
mnis alia, ante consummationem se-
culi exspectata, sit proscribenda.
Istam cum palmarius locus non po-
tuerit suffulcire, frustra sui Patroni
aliunde conantur stabilire. Quam-
quam adeò nihil proficere illos cen-
seamus, qui quibuscumque fidiculis,
conantur promovere fallacem opi-
nionem, quo nomine prolixioribus
supercedere in hoc articulo, consul-
tum videretur: quia tamen in se sunt
maximè memorabilia, quæ ex Da-
niele pro eadem *huc rapuntur*; ista

Q;

etiam

etiam librare succinctâ operâ, haud erit omnino infrugiferum. Præsupponimus primò omnium per *Colefsum tetragrammaton Danielis cap.2.* tum quatuor suas bestias *cap.7.* adumbrari quatuor summa in mundo imperia, quæ fuere amplissima, potentissima & florentissima, atque non interrupta serie sibi invicem succendentia, quorum ideo meminerat *Daniel*, quod eorum præ aliis magna fuerit in mundo auctoritas, atque iis semper cum primis obnoxius Ecclesiæ status, ut loquitur *Gerhardus in LL. CC. loco de Magistratu Politico* Præsupponimus deinde, quatuor has Monarchias esse *Babyloniam, Persicam, Graeciam & denique Romanam*, quo ipso & pietatem & veritatem servamus veterum, qui hæc inde ab ævo Patrum, *Augustini Hieronymi & Theodorei* tradiderunt. Discessum autem facimus ab illis, quibus est in ore cum *Conringio*: Scilicet totum illud de non nisi quatuor magnis futuris monarchiis, seu im-

imperiis mundi, plus habet fama quam
veri, cum quartam Monarchiam qui-
dem admittant, illam tamen Roma-
ni adscribendam negant, quomodo
de Seleucidarum & Lagidarum regno,
adeoque de Alexandri Magni succe-
soribus exponunt Reformatorum mul-
ti, eam *Grotius* & illius sequaces, se-
cuti blasphemum Præceptorem Por-
phyrium. Inde est quod Ligfootus pas-
sim recensens Monarchias, illarum
nomina designat ita, ut *Prima* sit *Ba-
bylonica*, *Secunda* *Medo - Persica*, *Tertia*
Greca, *Quarta Syro-Greca*. Danielis ve-
ro prædictiones de his regnis ita
explicat, ut claudantur cum illis,
nec attingant res Romanas, in qui-
bus quintam statuit Monarchiam.
Verba illius Tomo priori p. m. 132
hæc sunt: *Omnia tempora Romani sta-
tus post Christi adventum, quoque plane
non attinguntur à Daniele, sed exponen-
da relinquuntur dilecto Discipulo (ut hæc
exposita videmus à dilecto Propheta) ni-
mirum in revelationis libro. Quartam*

Q 4

hanc

hanc Monarchiam omnino Romanorum dicimus, atque à *Daniele* æque descriptam, ac præcedentes alias, in statua per ferreas tibias, & pedes partim ferreos partim fictiles; in visione sibi oblata per quartā bestiam, qua ratione *Quaresmii* etiam opinio repudiatur, qui quartū hoc imperium de *Muhamedano* accipiendum tradit, & frustra quidem, cum rationibus solidis, æque atque alterius sententiæ auctores, refellitur. Præsupponimus adhuc, quartam hanc & ultimam Romanorum Monarchiam, etiam vi vaticinii *Danielis*, adhuc dum vigere, & duraturam, licet sub variis formis & vicissitudinibus, ad finem seculi, sub qua quoque Christus natus est, & tanquam lapis ē monte excisus, qui que illam, quando secundum aderit glorioissimus Iudex, redacto in cineres & nihilum universo mundo, destruet & tolleret. Consentient nobiscum *Gerhardus*, *Castorius*, *Gejerus*, quorum ultimus hæc

pro:

pronunciat: Ita B. Lutberus Lutberique discipuli communiter. D. L. Wächtler in Demonstr. Chilias: Van. non ita pridem in eandem sententiam hæc signavit p. 163. Thes. CXLIV: Dn. D. Neumann, omniumque Nostratum, atq; totius Ecclesiæ antiqua Thesis est: das Römische Reich werde das letzte seyn/ und bleibe bis ans Ende der Welt. Präsupponimus tandem, extra controversiam esse, ipsis adversariis non dissentientibus, vaticinari Prophetam de adventu Regis ac Messia in mundum, quo ipso subiecturus erat sibi mundi imperia, Monarchiam etiam quartam lusæ ditionis facturus, imo illam partim spiritaliter, partim opere ipso comminuturus & aboliturus.

§. XXV.

EX illis quæ in utroque capite continentur, de regno, quod reliqua omnia destruet, atque futurum est firmum & perpetuum, objiciunt Chilasticæ sententiae propugna-

tores : Si oriturum est distinctum regnum à quatuor illis summis imperiis , utique illud erit gloriosum de quo nunc disputatur , cum futurum sit Sanctorum . At illud perspicueò ori- turum S. S. per Danielem dacet , E. Resp. antecedens & admitten- dum esse , & reverà à nobis ad- mitti , cum prædictio Divina nun- quam fallat , quæ hic perspicua at- que plana est , fore ut nascatur impe- rium , quod distinctum sit à qua- tuor illis memorabilibus , imò illud jam ortum affirmamus . At quod ta- le , vel idem sit , quod millennio flore- bit , & beatam sortem adferet , fide- libus in his terris , sanctisque mar- tyribus in vitam revocandis , uti si- bi imaginantur , qui hanc rempu- blicam anxiò animo exspectant , id est quod pernegamus . Est equi- dem hoc regnum gloriosum , sed cujus gloria non æstimabitur ab ex- terno corporali splendore , vel ficta illa inter homines felicitate ; verum ex- mu-

mutua illa coniunctione quæ, inter
 DEUM & homines, per JESU Christi
 meritum est constituta. De regno
 nimirum gratie est sermo & spiri-
 tuali, quod adventu suo in carnem
 erat erecturus Messias, & admini-
 stratus per Verbum & sacramenta,
 descendendo adeo & baptizando, Matth: 28:
 19. quibus mediis ut & donis aliis,
 cum sanctificantibus, tum administran-
 tibus, Ecclesiam suam abundè dona-
 vit. Hinc Eph. iv: 7. unicuique no-
 strum dicitur data esse gratia κατὰ
 τὸ μέτρον τῆς δορεᾶς τῷ χριστῷ, secun-
 dum mensuram donationis Christi.
 Atq[ue] de hoc Regno Oraculum exstat
 Jerem: XXIII: 5. XXXIII. 15. quod Rex
 in eo futurus, divinam habiturus
 erat nomen, quo vocaret eum popu-
 lis suus: יְהוָה צְדָקָה Jeboab justitia
 nostra. Idem regnum gratiae prævidens
 Zacharias excitat populum ad exci-
 piendum Regem: Exulta, inquiens, da-
 le filia Zionis, clange filia Jerusalem, ecce,
 Rex tuus venit tibi, justus & salvator est
 Ex-

Excipitur hic quod in sextu Danielis:
sit sermo de regno exorituro in N.
T. regnum vero *gratiae* obtinuit jam
in V. T. unde illud prædicere non
potuit Propheta. Resp. Omnino id
quod prædixit Propheta, futurum
adhuc erat, nec dum sua ætate eve-
nerat. Strictè enim loquendo non va-
ticinatur de Regno *Gratiae* in se & se-
cundum suam substantiam considerato,
quod utique viguit inde ab *Adamo*,
& vigebit ad finem, in quo æque V.
T. fideles atque N. T. salutem quæ-
siverunt & nacti sunt: sed de modo
regnandi, qui obtainere N. T. tempo-
re, in Regno *Gratiae* debuit. Scilicet
Filius DEI manifestatus in carne,
qui per passionem & mortem in-
travit in gloriam suam, atque sedet
ad dextram Patris, regno suo etiam
secundum carnem præst, atque id
potentissimè, sapientissimè & cle-
mennissimè gubernat. De hac ipsa
Regiminis forma, vaticinatus est
Propheta, ut pote re futura, cuius in
V. T.

V.T. non erat usus, sed demum ob-
servata est sub fœdere novo. Rex er-
go tuit ἄστρον in V, ἐναπέξ in N.
Testamento. Subditi in V.T. credi-
derunt in mundi Messiam exhiben-
dum in N. in Messiam exhibitum. Po-
mœria etiam cum arctiora hujus
Regni in V.T. latissimè jam expan-
sa sunt per orbem terrarum. Nec
obstat quod ad Regnum Gratiae non
videantur quadrare, quæ in ejusdem
descriptione occurunt, apud Pro-
phetam, imprimis quod proterere
& conculcare debuerit omnia mun-
di imperia lapis abscissus ; idipsum
enim nunquam factum observatur
in Regno Gratiae : Nam & in hoc
articulo impletum est vaticinium,
ut nihil desiderari possit. Lapis ab-
scissus à monte, est ipse Dominus
& salvator, qui est lapis angularis
Psalm. CXVIII: 22. Et. XXVIII: 16:
excisus è monte Zion Ecclesia Ju-
daica, quæ velut mons eminebat in-
ter cœteras Gentes , sine manu ve-

rò, cum admirabilis sit exortus su-
us. Ipse regnum inchoavit: verum ut
regnum est, non *corporale* sed *spiritua-*
le, ita etiam contritio & conculatio,
quâ opus erat ad hujus regni con-
stitutionem, *spirituali modo* exercebi-
tur, non *externo & politico*, unde
patet hanc conculationem pèragi
posse, imo peractam esse, utut nul-
lum regnum, externa irruptione &
violentia oppressionem sit deletum.
Animos mulcet, corda flectit & ho-
mines conciliat hæc *spiritualis* com-
minutio, non vero corpora tollit &
enecat. Dum ergo mundana regna
finire dicitur, id eo accipiendum est,
quod superati sint verbi virtute
Gentiles, ut qui prius ipsi imma-
ni Idololatriæ addicti, conscientiis
imperare haud sunt veriti, adeò ut
alios etiam, ad Idolomaniam adige-
re fategerint; nunc remittant illam
velaniā, & ipsi incipient agnoscere,
venerari & adorare DEUM Trinu-
num, Creatorem & Dominum cœ-
li &

li & terræ. Cavendum igitur ne ex
hoc loco inferatur, Regnum Gratiæ
suâpre naturâ eo tendere, ut impe-
ria mundana velut sibi inimica ever-
tat; nequaquam enim intendit poli-
tici ordinis, Magistratus & rerum
Civilium abolitionem; sed id hinc
modo deducitur, hujus regni indo-
lem hanc esse, ut in sui veneratio-
nem & societatem, alliciat & trahat
homines, quod præstat verbi præ-
conio, ubi legales comminationes,
dura corda perterrefaciunt & tran-
gunt, dulces vero Evangelii invita-
tiones & promissiones, fractos &
perterrefactos erigunt, quo effici-
tur, ut qui antea DEO & Ecclesiæ
pervicaci mente hostilia quævis mi-
nitabantur, subjificantur Domino, &
rebellione deposita, in fide & veri-
tate ipsi serviant, ut maneat verum:
Evangelium non abolet politias.

S. XXVI.

Sed novum telum Chiliasmæ, ex ca-
pite etiam septimo Dan: produ-
cunt

cunt, ubi ter, & quidem commati-
bus 18: 22: 27. pronunciatur sanctos
accepturos regnum, & quidem cum
ea expositione, quod sub cœlo hoc
fieri debeat. *Infertur:* Quod regnum
nec est gratiae nec glorie, & tamen in
mundo: illud oportet sit tertium, beatum
puta, quale sibi promittunt Millenarii: At
regnum Sanctorum, descriptum loco alle-
gato, non est Gratiae, quia, postquam jam
diu fletit regnum Gratiae, & in illo fideles
multas tribulationes perverteri sunt, hoc
beatum regnum obtinget sanctis: nec est re-
gnum Glorie quia sub cœlo sanctos beabit.
Ergo. *Resp.* Quo minus vel hic locus
dici possit, favere causæ Millenario-
rum, plurima sunt quæ obstant. Ne-
que enim titulum talem continet,
qualis huic regno debetur; nec lora
sanctorum felicissima, in illo descri-
bitur, qualis à suis Patronis vendi-
tatur, quæ nec corporalis sit, vel spi-
ritualis; nec ullo modo potest, vel
in speciem proferri pro Chiliasmis:
quia regnum quod hic describitur,

futurum est post extremum iudicium, post omnium regnorum finem & consummationem, quando impossibile est, ut habere possit locum; quia æternum erit, & omni carens termino. Ad propiorem objectionis solutionem hoc addendum, quod quemadmodum quæ de regno DEI in secundo capite Prophetæ dicuntur, referenda sunt, ad *Gratiae regnum*, cuius administrandi modum delineant, prout ista in The-sibus proximis sunt enucleata; ita quæ de Regno DEI sanctis destinato, in hoc capite septimo, expressa deprehenduntur, de *regno Gloriae* exponi debent, in quod intromittentur pii, post mortalem hanc stationem, quæ assertio infringi non potest, quamvis quod de eodem hic profertur, ad hanc vitam spectare videatur. Arctissimè cohærent *regnum Gratiae & Glorie*, ita ut immediatè se invicem sublequantur. Observavit id accuratè B. D. Joh. Guil.

R.

Ba-

Bajerus, in Comp. Theol. Pos. Part. III. Cap. II. p. m. 628. his verbis:

Quamvis enim si voces ipsas species, Regnum Gratiae pariter ac Glorie sub regno potentie comprehendi videatur, quatenus revera utrumque à Divina potentia, humanae Christi nature communicata, dependet; tamen usus loquendi postulat, ut Regnum Gratiae in ordine ad Spiritualia bona, quae in hoc seculo, Regnum Glorie in respectu ad Gloriam Seculi futuri dicatur.

Sæpe igitur quæ ad futuram gloriam speiant, ita proponuntur, ut una inserantur bona quæ in hac vita nobis usu veniunt, idq; ex eo sit, quod arctissimus horum sit nexus, & hie quidem incipiunt quæ ibi continuabuntur. Est hic inchoamentum, ibi vero complementū, & perpetua continuatio. Ita Vitæ æternæ heic sumus possessores, cum illorum habeamus ~~εργάσιμον~~ honorum, quorum perfecta possessione aliquando gaudebimus in æternum. Atque cum vis omnis objectionis propositæ, consistat in locutione illa *sub cælo*, illa ipsa propius attendenda est & discutienda, quod cum diligentius exsequimur, citra difficultatem prædit se veritas, nam innotescit particulam *τοῦτο* non designare locum vel ubi Regnū

gni Sanctorum, quod in hoc orāculo delineatur, sed omnium aliorum imperiorum in mundo, quorum potentia, magnificencia & Majestas simul sistuntur, ita quidem, ut ista ad formam & qualitatem Regni Gloriarum accommodentur, suumque splendorem incomparabilem exhibendum. Scilicet cum Regnum hoc sanctorum, in praesenti Oraculo delineatur, atque gloria sua ob oculos est ponenda, id ita inculcatur, ut contendantur omnia mundi regna, & quicquid in illis unquam fuit eximium deus, cum hoc regno Gloriarum, diciturque omnem in eo majestatem & gloriam inventiri, quæcumque in mundanis est reperta, imò concluditur id simul hic inferri, longè illustriorem esse hujus regni dignitatem, quæ potentiam, magnitudinem & splendorem, quam omnium aliorū quæcumq; existere in hoc universo. Textus si adscribatur ex fonte Chaldaico, res plana erit, is v. sic habet:
 ומלכותא ושלטנה ורכותא רוי מלכות
 תחות כל־שמי ויהיבת לעם קדושי
 עלונין מלכותח מלכותעלם וככל שלטניא
 לה ופלחוּן וישראלן : Et regnum :
 & potestas, & magnitudo regnorum sub
 omni calo, dabitur populo sanctorum Al-

rissimorum; regnum ejus regnum seculi
 Et omnes potestates ei servient Et obedient.
 Patet ex loco accuratius inspecto, aliud es-
 se: Regnum Sanctorum dabitur illis sub
 cœlo; quod textus non habet, adversarii
 tamen inde ex culpere volunt; aliud si di-
 eatur: Omnia Regnum quæ sub cœlo
 sunt potestatem, magnitudinem, robur;
 data populo Sanctorum, quæd ex
 Textu fluit, & in regno Gloriæ habere
 potest locum ἀλόγως, quamvis cœlum
 & terra intereant. Cœleste omnino Re-
 gnum, à Propheta adumbratum esse, evin-
 cit, interminabilis sua duratio, quæ in se-
 cula seculorum excurret, tum universale
 dominium, cui obsequia & servitia defe-
 rent omnes potestates. Facit omnino ad
 illustrationem præsentis articuli εἰρήνης
 Calov. in Bibl. Illustr. ad cap. 7. Dan. si-
 gnata: *Est imperium Mysticum, quod aper-
 tè hic à regnis mundanis distinguitur,
 Et aeternum afferitur, v. 18, § 27.* Ideoque
 de Regno quod hic inheant fideles, in
 regno Gratia, olim autem consummaturi
 sunt in Regno Gloriæ, sub Rege Regum Et
 Domino Dominantium, Christo JEsu. haec
 necessariò accipienda sunt, Et communi in-
 terpretum consensu explicantur.

§. XXVII.

Documento hæc esse possunt, nullum superpetere fundamentū solidum ac firmum, cui superstruatur moles Chiliastici ædificii, à suis Architectis. Cum enim illa quæ hic maximè militare ipsis videntur, vel mediocri diligentia destrui queant, ceu id ex adductis patet, sanè non ferent limam quæ magis à λότρει sunt. Evidem numerofis instantiis ratiocinationes suas projiciunt, sed quæ æquè elumbes sunt omnes, unde nec plures examinabimus, utpote qui jam præter propositum, longius sumus in hoc articulo proiecti. Subsistendū nobis adeo hic est, præprivatis, quia spes est, his rite expensis, non posse quæ restant dubia, remorari assensum apud pietatis Studiosos, quò credant, minus intempestiva solertia, non veritate contradicentes niti, dū hic sedulitate molesta arguntur. Perstat adeo sententia nostra, coniungendum scilicet esse adventum Christi, cum Resurrectione, Consummatione seculi & Extremo judicio, ita ut cohæreant hi actus, nec admittendum sit vel intermedium Regnum, inter Gratiae & Gloriæ; vel intermedius adventus visibilis, inter primum quo venit in carnem, & ultimum, quo venit ad judicandum vivos & mortuos; vel adven-

tus, quem totis mille annis sequetur Consummatio seculi, quo intervallo resuscitati Sancti, praesertim Martyres, felicem in his terris cum Christo habeant conversationem. Ita enim statuendū esse iudicet circumstantia temporis, in articulo de consummatione seculi. Alia quæ hujus loci sunt, quia communum non est eadem, ob præsentis temporis conatusque habitum, fusiū explicare; &c. ex oratione, in definitione hujus Articuli exhibebimus, quā & ipsa catena causarum omnium aperte patebit. Perspicua est inter plurimas, Gerhardi quæ talis est: *Consummatio Seculi, sive destrucción mundi, est DEI actio, quā per ignem, cælum, terram, mare & omnes creature, quæ in eis sunt, solis Angelis & hominibus exceptis, in nihilum rediger, ad veritatis, potentiae ac justitiae sua manifestationem, & piorum hominum liberationem.* Consona est huic Schenzeri in loco 22. System. Seculi consummatio certo futura, est actio DEI Trinitatis, qua is igne quidem vero, nobis tamen incognito, universam illam ex nihilo quondam creatam, cæli, terreque machinam, solis rationalibus creaturis exceptis, quoad totam substantiam penitus annihilabit, in veritatis potentiae ac justitiae sus gloriam, piorumque liberationem. Ho-

Horum omnium cum ita se habeat indoles,
 nec de iis unquam animo verè Christiano
 sit dubitatio, quippe quam ubique discu-
 tiat, divinæ & infallibilis veritatis seria ac
 devota æstimatio; id simul agere necessum
 est, ut salubri hac cum cognitione, conju-
 gatur affectus talis, qui illi examissim re-
 spondeat. Neque enim nuda scientia hic
 quidquam prodest. Ut omnia alia Theolo-
 gica, ita & hæc doctrina ad περὶ ζητεῖν spectat,
 absque qua si fuerit, nulla est, juxta illud
 Apostoli: Non in sermone est regnum
 DEI, sed in virtute 1. Cor. 4. 20. Quod
 ita explicat Aug: *Optimus Syllogismus in*
Theologia, est syllogismus operum, quare &
 hæc nostra meletemata, eò vergant referan-
 turque, ut DEO fruamur. Divinæ cumpri-
 mis justitiæ veritas hic oculos perstringat
 mortalium, & illorum animos à vitiorum
 deviis reductos, ad sinceram & humilem
 supremi Numinis flectat trahatque venera-
 tionem. Si enim Systema mundanum, non
 evitabit speciem vindictæ, quam non ob
 propriam, sed aliis culpam & crimina fe-
 rendam, subibit, quid cum fiet de homine,
 cuius delicta commeruere, ut tanto æstu coe-
 lestis exardeceret nemesis. Igitur quia con-
 ceptâ flammâ πειζόντος, seculum hoc in ci-

neres ac fumos abibit, æterni judicis timor
omnes invadat, ut evadant sapientes, nec
sentiant ἑρποντα, cum in ejus rapientur oc-
cursum in nubes. Suppeditant, conjunctis
quasi viribus, hoc consilium, divini ama-
nuentes David & Gentium Doctor Phil. 2.
12. & Pl. 2. 11. Et quia de cætero tam bonus
est Dominus DEUS, ut in libertatem glo-
riæ filiorum DEI, & bonorum solatium,
hoc infinitæ potentiae suæ designabit opus;
quis est qui illum sic πάντες καλέσει τοις γέ
Marc. 7. 37. & redemtionem nostram ad-
properantem, non glorificet, eique soli ho-
norem deferat? Imo confitemini DEO
Deorum & Domino Dominorum quoniam
in æternum misericordia ejus Psal. 136. Ul-
tra & veritatem quæ hinc elucescit suspicia-
mus. Servat fidem filiis hominum nec fal-
lunt suæ promissiones. Quis igitur sicut
Dominus DEUS noster, qui in altis ha-
bitat & humiliata respicit in Cœ-
lo & in terra!

GLORIA IN EXCELSIS DEO!

